

Überdies.

9

GALENI DE PONDERIBVS ET MENSVRIS TESTIMONIA

DISSERTATIO PHILOLOGA QVAM AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA
HONORES RITE IMPETRANDOS AMPLISSIMO IN VNIVERSITATE
FRIDERICIA GVILELMIA RHENANA PHILOSOPHORVM
ORDINI TRADITAM VNA CVM SENTENTIIS CONTROVERSIS
DIE X MENSIS AVGVSTI ANNI MDCCCLXXXVIII HORA XII
PVBLICE DEFENDET SCRIPTOR

ERICVS PERNICE

GRYPHISWALDENSIS

ADVERSARII ERVNT

AVGVSTVS BRINKMANN

OTTO CVNTZ

ERICVS LIPPELT

BONNAE

TYPIS CAROLI GEORGI VNIV. TYPOGR.

MDCCCLXXXVIII

G A L E N I

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

TESTIMONIA

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS
DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

DE MONSTRATIONIBUS ET MEASURIS

FRANCISCO BVECHELER
RENARDO KEKVLÉ
HENRICO NISSEN
HERMANNO VSENER

FRANCISCO BARTHELEMY
BERNARDO KIKVALLÉ
HENRICO NISSEN
FERNANDO VESTER

Index capitum

	pg.
Praefatio	7
Testimonia	13
Tabulae	34
Commentarius	36—64
§ 1 De libris et unciis Galeneis	36
§ 2 De libra metrica	39
§ 3 De ceteris ponderum definitionibus	42
§ 4 De Galeni in definiendis mensuris fontibus	43
§ 5 De cotyla Attica recentiore	44
§ 6 De drachma Attica recentiore	46
§ 7 De Galeni genere conscribendi remedia	47
§ 8 De Plinii loco qui ad res metrologicas spectat	49
§ 9 De medicorum Galeneorum temporum rationibus	51
§ 10 De Herae medici medicamentis	53
§ 11 De Andromacho	56
§ 12 De Asclepiade et Critone	57
§ 13 De ceteris mensuris a Galeno descriptis	59
§ 14 De medici cuiusdam Pompeiani ponderibus	63

Index capitulum

1	De libro et multis Galenicis	1
2	De libro medicis	2
3	De ceteris ponderum denominationibus	3
4	De Galeni in deinde multis nominibus	4
5	De ceteris Galenicis rebus	5
6	De Galeni in deinde multis nominibus	6
7	De Galeni in deinde multis nominibus	7
8	De Galeni in deinde multis nominibus	8
9	De Galeni in deinde multis nominibus	9
10	De Galeni in deinde multis nominibus	10
11	De Galeni in deinde multis nominibus	11
12	De Galeni in deinde multis nominibus	12
13	De Galeni in deinde multis nominibus	13
14	De Galeni in deinde multis nominibus	14
15	De Galeni in deinde multis nominibus	15
16	De Galeni in deinde multis nominibus	16
17	De Galeni in deinde multis nominibus	17
18	De Galeni in deinde multis nominibus	18
19	De Galeni in deinde multis nominibus	19
20	De Galeni in deinde multis nominibus	20
21	De Galeni in deinde multis nominibus	21
22	De Galeni in deinde multis nominibus	22
23	De Galeni in deinde multis nominibus	23
24	De Galeni in deinde multis nominibus	24
25	De Galeni in deinde multis nominibus	25
26	De Galeni in deinde multis nominibus	26
27	De Galeni in deinde multis nominibus	27
28	De Galeni in deinde multis nominibus	28
29	De Galeni in deinde multis nominibus	29
30	De Galeni in deinde multis nominibus	30
31	De Galeni in deinde multis nominibus	31
32	De Galeni in deinde multis nominibus	32
33	De Galeni in deinde multis nominibus	33
34	De Galeni in deinde multis nominibus	34
35	De Galeni in deinde multis nominibus	35
36	De Galeni in deinde multis nominibus	36
37	De Galeni in deinde multis nominibus	37
38	De Galeni in deinde multis nominibus	38
39	De Galeni in deinde multis nominibus	39
40	De Galeni in deinde multis nominibus	40
41	De Galeni in deinde multis nominibus	41
42	De Galeni in deinde multis nominibus	42
43	De Galeni in deinde multis nominibus	43
44	De Galeni in deinde multis nominibus	44
45	De Galeni in deinde multis nominibus	45
46	De Galeni in deinde multis nominibus	46
47	De Galeni in deinde multis nominibus	47
48	De Galeni in deinde multis nominibus	48
49	De Galeni in deinde multis nominibus	49
50	De Galeni in deinde multis nominibus	50
51	De Galeni in deinde multis nominibus	51
52	De Galeni in deinde multis nominibus	52
53	De Galeni in deinde multis nominibus	53
54	De Galeni in deinde multis nominibus	54
55	De Galeni in deinde multis nominibus	55
56	De Galeni in deinde multis nominibus	56
57	De Galeni in deinde multis nominibus	57
58	De Galeni in deinde multis nominibus	58
59	De Galeni in deinde multis nominibus	59
60	De Galeni in deinde multis nominibus	60
61	De Galeni in deinde multis nominibus	61
62	De Galeni in deinde multis nominibus	62
63	De Galeni in deinde multis nominibus	63
64	De Galeni in deinde multis nominibus	64
65	De Galeni in deinde multis nominibus	65
66	De Galeni in deinde multis nominibus	66
67	De Galeni in deinde multis nominibus	67
68	De Galeni in deinde multis nominibus	68
69	De Galeni in deinde multis nominibus	69
70	De Galeni in deinde multis nominibus	70
71	De Galeni in deinde multis nominibus	71
72	De Galeni in deinde multis nominibus	72
73	De Galeni in deinde multis nominibus	73
74	De Galeni in deinde multis nominibus	74
75	De Galeni in deinde multis nominibus	75
76	De Galeni in deinde multis nominibus	76
77	De Galeni in deinde multis nominibus	77
78	De Galeni in deinde multis nominibus	78
79	De Galeni in deinde multis nominibus	79
80	De Galeni in deinde multis nominibus	80
81	De Galeni in deinde multis nominibus	81
82	De Galeni in deinde multis nominibus	82
83	De Galeni in deinde multis nominibus	83
84	De Galeni in deinde multis nominibus	84
85	De Galeni in deinde multis nominibus	85
86	De Galeni in deinde multis nominibus	86
87	De Galeni in deinde multis nominibus	87
88	De Galeni in deinde multis nominibus	88
89	De Galeni in deinde multis nominibus	89
90	De Galeni in deinde multis nominibus	90
91	De Galeni in deinde multis nominibus	91
92	De Galeni in deinde multis nominibus	92
93	De Galeni in deinde multis nominibus	93
94	De Galeni in deinde multis nominibus	94
95	De Galeni in deinde multis nominibus	95
96	De Galeni in deinde multis nominibus	96
97	De Galeni in deinde multis nominibus	97
98	De Galeni in deinde multis nominibus	98
99	De Galeni in deinde multis nominibus	99
100	De Galeni in deinde multis nominibus	100

Praefatio.

Galenī de ponderibus et mensuris testimonia ut denuo ederem et pertractarem duae me commoverunt causae. qui enim primus ea collegit Hultschius Metrol. script. rel. vol. I. p. 209—218, quamquam haud ignarus pretii eorum ‘omnes locos, quibus de eo argumento agitur sedulo conquirendos et sub uno conspectu proponendos esse statuit’, tamen non paucos et in eis gravissimos non tetigit, quos exscripsit, ita in ordinem redegit, ut secundum Charterianae editionis paginas enumeraret. quae disponendi ratio, quantum impediat, ne sine negotio quos quaerimus locos inveniamus, unus quisque intellet. itaque sic potius disponenda existimavi, ut singulorum ponderum et mensurarum notionibus singulos subiungerem locos. Hultschius praeterea testimonia e Galeni libris excerpta e Charteriana editione repetivit et si quae discrepant apud Kuehniū adnotavit, nonnulla coniectura correxit. codicum ille mentionem non fecit nec potuit fortasse eis temporibus, quibus editionem curabat, quod ille omisit, quamquam vehementer optandum esse vidit, ‘ut quam primum Galeni scripta accurate ad librorum antiquorum fidem ederentur’, iam nostris locis quoad fieri potuit praestare conatus sum nec non spero ex iis, quae proponam, eos qui Galeno ipsi tractando incumbere volent cum aliquo fructu textus Galenei condicionem magna ex parte miserrimam perspecturos esse. altera causa non tam ad fragmentorum condicionem et ordinem pertinet, quam ad res, quas illa tradunt. puto enim Hultschium¹ ceterosque errasse quod dicunt nullam

---

¹ Hultschius, griech. u. röm. Metrol.² p. 111 Galenum his verbis condemnat: ‘Auch Galen, der an mehreren Stellen griechisches und römisches Hohlmaß zu vergleichen versuchte, hat sich dabei in mehrfache Irrtümer verwickelt und keinen Ausweg aus den verschiedenen ihm vorliegenden Angaben zu finden vermocht. So sehr also auch das Unternehmen des trefflichen Schriftstellers, die überlieferten widersprechenden Massangaben mit einander in Einklang zu setzen, unsere Anerkennung verdient, so wenig dürfen wir anderseits aus seinen schwankenden Ansichten auf eine Ungleichheit des attischen und römischen Hohlmaßes schliessen.

fere auctoritatem tribuendam esse Galeno de ponderibus et mensuris disserenti. itaque commentario edocere conatus sum, quanti illius valeant testimonia et quemadmodum illis uti debeamus ad metrologiam Graecam et Romanam restituendam.

Pleraque fragmenta nobis servavit Galenus in libris *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη*¹, non pauca in libris *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τόπους*, cetera inveniuntur in commentariis in Hippocratis scripta, in libris *περὶ εὐξίᾳς*, *περὶ κρισίμων ἡμερῶν*, *ὕγιεινῶν*, *περὶ φλεβοτομίας πρὸς Ἑρασιστρατείου τοὺς ἐν Ῥώμῃ*, *πρὸς Πίσωνα*, *περὶ τῆς θηριακῆς*, *περὶ ἀντιδότων*, *περὶ εὐπορίστων*, *θεραπευτικῆς μεθόδου*. in edendis eis locis, qui passim occurrunt in scriptis Galeneis libros antiquos non contuli. codicum lectionem in eis modo adnotavi testimoniis quae sunt in libris *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη* et *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τόπους*. Studemundi autem benevolentia factum est, ut de codicibus, qui haec Galeni scripta continent, certior fierem eorumque cognitionem et pretium accuratius perspicerem. is enim litteris ad Nissenum datis quae sequentibus continentur exposuit.

I.

Librorum *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη* quattuor exstant codices:

1. Laurentianus LXXIV, 25 codex bombycinus fol. saeculi XIII—XIV (L).

2. Venetus Marcianus 285 fol. saeculi XV. libri *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη* incipiunt a folio 128^r continuanturque ad folium 211^v med. (M).

L et M ex eodem dependent archetypo in fine mutilato, cuius

¹ annus post quem hic liber compositus est, e Galeni praefatione definiri potest. dicit enim XIII p. 362: ἤδη μοι καὶ πρόσθεν ἐγγράπτο πραγματεία, δυοῖν μὲν ἐξ αὐτῆς τῶν πρώτων βιβλίων ἐκδοθέντων, ἐγκαταλειφθέντων δὲ ἐν τῇ κατὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν ἀποθήκῃ μετὰ τῶν ἄλλων, ἥντεκα τὸ τῆς Εἰρήνης τέμενος ὅλον ἐκαύθη καὶ κατὰ τὸ παλάτιον αἱ μεγάλαι βιβλιοθήκαι· τηρικαῦτα γὰρ εἰέρον τε πολλῶν ἀπώλοντο βιβλία καὶ τῶν ξμῶν ὅσα κατὰ τὴν ἀποθήκην ἐκείνην ἔκειτο, μηδενὸς τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων ἔχειν ὁμολογοῦντος ἀντίγραφα τῶν πρώτων δυοῖν. incendium, cuius mentionem facit Galenus (cfr. XIV 66. XIX 20) factum est Commodi imperatore anno p. Chr. n. 191 testibus Dione Cassio LXXII 24 Herodiano I 14 Eusebio II p. 174, 49 (Schoene) Orosio VII 16. itaque non multo post Galenum librum nostrum confecisse statuendum est.

lectiones maiore fide servavit L quam M. aut e codice Veneto Marciano aut e codice Marciano simillimo editio Aldina (A) anni 1525 expressa est adiectis coniecturis et probis et pravis, editionem Aldinam ad verbum fere sequitur editio Basileensis (B) anni 1538 coniecturis adpositis nonnullis; interdum tamen editor videtur adhibuisse codicem similem codici Philippico Cheltenhamiano de quo infra.

3. Vaticanus Reginensis 172 codex bombycinus fol. saeculi XIV (R).

4. Philippicus Cheltenhamianus 1529 codex chartaceus fol. saeculi XVI (G) negligenter descriptus e codice quodam, qui et initio mutilatus erat et multis deformabatur lacunis. magis cohaeret G cum L et M quam cum R, qui diversa origine est. praeter hos codices quintum olim extitisse scimus 'codicem Regium' quo usus est Charterius in editionis volumine decimo tertio, unde nonnullas lectionum varietates adnotavit idem in appendice. quae tamen adnotationes cum dubiae sint omittendae sunt. Charterianam editionem Kuehnius sequitur. conferendum curavi horum codicum Vaticanum Reginensem, quem summa diligentia excussit C. Wotke. Veneti Marciani lectiones enotavit v. d. Castellani summo opere de me meritus. Laurentianum comiter contulit v. d. Rostagno. praeterea adhibui in recensendis locis editiones Aldinam, Basileensem, Charterianam, Kuehnianam, posteriorum tamen duarum lectiones non exscripsi nisi in locis gravioribus.

II.

Multo plures nobis servaverunt codices libros *περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τόπους*. sunt enim tredecim, quorum nonnullos aut quia recentissimae sunt aetatis aut descripti e codicibus antiquioribus superstitionibus non enumeravit Studemund. graviores sunt hi:

1. Venetus Marcianus 288 c membranaceus fol. saeculi XI omnium codicum longe vetustissimus, tamen negligenter interdum scriptus (V).

2. Vaticanus Urbinas 67 saeculi XIII codex bombycinus inde a folio 53 usque ad 277. libri *περὶ συνθέσεως φ. τ. κ. τ.* incipiunt a folio 53 continuanturque ad folium 187 (U).

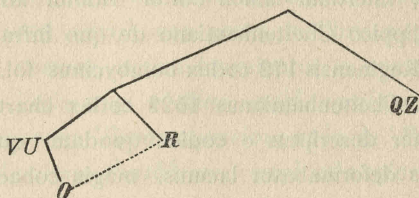
3. Vaticanus Reginensis 172 Codex bombycinus fol. saeculi XIV (R) v. s.

4. Parisinus 2155 codex chartaceus saeculi XIV ineuntis (O).

5. Laurentianus LXXV 17 codex bombycinus 8° saeculi XIII—XIV (Q).

6. Venetus Marcianus 280 membranaceus fol. scriptus manu Iohannis Rhosi presbyteri Cretensis (Z).

Horum codicum duae sunt familiae, una cuius sunt VURO, altera cuius Q et Z, quarum familiarum prior et ipsa bipertita est ita, ut per se stent VU et R. O quasi in medio positus est, tamen ut propius absit a V et U quam a R. habes igitur codicum stemma hoc:

horum librorum inspexi codices Venetum Marcianum 288 c, Vaticanum Reginensem, Vaticanum Urbinatem, Laurentianum, quos v. d. Castellani, Rostagno, Wotke contulerunt. praeterea usus sum editionibus supra commemoratis.

Restat, ut de verbis quibusdam, quae perperam semper scripta sunt in codicibus et editionibus et de difficultatibus criticis pauca adiciam. non adnotavi in apparatu critico, ne longius eum extenderem, editorum interdum menda scripturae. quod codices praebent semper commemorandum esse censui exceptis nonnullis, quae iam adferam.

In scribendo Herae medici nomine semper erraverunt codices et editores. rectam nominis scripturam restituit Hultschius. est autem nomen contractum quodammodo ex Herodoro sive Herodoto. eiusdem contractionis exempla sunt Ἀπολλᾶς, Διονυσᾶς, Ἐρμῆς, Ἡφαιστᾶς, Ζητᾶς, Μητρῶς, Μηνᾶς, Ξενᾶς, de qua Guillaume-Delbet Galatie I. p. 86 haec adnotat: 'Ξενᾶς est une sorte d'abréviation de Ξερόδωρος comme Ἀρτεμᾶς d'Ἀρτεμίδωρος, Ἐρμᾶς d'Ἐρμόδωρος, Ἀπολλᾶς d'Ἀπολλόδωρος. ces formes abrégées paraissent avoir été très-employées à cette époque et dans cette région. on les rencontre souvent dans les inscriptions de l'Asie mineure à l'époque Romaine.' quod bene quadrat ad Heram hunc Cappadocem.

Errant deinde codices et editores in scribendo verbo ἴσον. semper fere scribunt pro ἴσος, ἴσον, ἴσα — ἴσος, ἴσον, ἴσα. fluctuant praeterea, utrum scribant ψιμίθιον an ψιμόθιον. semper dedi ψιμίθιον secutus inscriptionem Andaniensem (Dittenberg. syll. inscript. graec. 388. 22): μὴ ἐχέτω δὲ μηδεμία χρυσία μηδὲ φῦκος μηδὲ ψιμίθιον. cfr. de hoc verbo Hemsterh. ad Aristoph. Plut. v. 1065 p. 395 sqq. Schneider Nicandr. p. 279 etc. non semper deinde enotavi ubi per iotacismum codex Reginensis alii scripserunt κικίδος pro κηκίδος similia.

Quod ad hiatum attinet, non eam secutus sum legem, quam posuit Ioannes Marquardtius 'Claudii Galeni Pergameni scripta minora' Lipsiae 1884 praef. p. 47 sqq. quamquam enim hiatum in libris philosophicis Galenum evitasse concedo, aliter iudicandum esse puto de his commentariis quibus non unam rem continua oratione pertractat, sed permul-
torum medicorum deinceps enumerat medicamenta. quare facillime po-
tuit fieri, ut neglegentiore scribendi genere in his libris uteretur quam
in ceteris. itaque in hiatu aut admittendo aut corrigendo codicum me-
liorum auctoritatem secutus sum; pro $\sigma\sigma$ semper scripsi $\tau\tau$, pro $\gammaίνεσθαι$
 $\gammaίγγεσθαι$ secundum eorundem codicum auctoritatem, qui plurimis locis
exhibent $\tau\tau$ et $\gammaίγγεσθαι$. ceterum eadem ratione uti vidi Marquardtium
et Muellerum.

Traditum est apud Galenum XIII 789 (coll. nostr. 26): $\epsilon\pi\epsilon\iota\delta\eta$
 $\kappa\alpha\iota$ $\tau\eta\eta$ $\omicron\upsilon\gamma\gamma\iota\alpha\nu$ $\omicron\iota$ $\pi\lambda\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\iota$ $\mu\acute{\epsilon}\nu$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}$ $\kappa\alpha\iota$ $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\epsilon\omicron\varsigma$ $\delta\rho\alpha\chi\mu\omega\eta$ $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$
 $\phi\alpha\sigma\iota\nu$. XIII 812 (53) $\epsilon\lambda\lambda\omicron\nu\sigma\iota$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\alpha\acute{\iota}$ θ' $\omicron\upsilon\gamma\gamma\iota\alpha\iota$ $\textit{Ἰταλικάι}$ $\alpha\acute{\iota}$ $\epsilon\eta$ $\tau\omicron\iota\varsigma$
 $\kappa\alpha\tau\alpha\tau\epsilon\tau\mu\eta\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\iota\varsigma$ $\kappa\acute{\epsilon}\rho\alpha\sigma\iota\nu$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}$ $\kappa\alpha\iota$ $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$ $\omicron\upsilon\gamma\gamma\iota\alpha\varsigma$ $\sigma\tau\alpha\theta\mu\iota\kappa\acute{\alpha}\varsigma$. utroque
loco traditam lectionem mutavit Hultschius. et enim pro $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\epsilon\omicron\varsigma$ scripsit
 $\eta\mu\iota\sigma\epsilon\acute{\iota}\alpha\varsigma$ et pro $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$ $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\epsilon\iota\alpha\nu$ non iure mea sententia. hunc enim
usum dicendi et inscriptiones et papyri veteres non videntur commendare.
de inscriptionibus haec statuit Meisterhansius (Gramm. der Att. Inschr.
p. 73) $21\frac{1}{2}$ Tag heisst nicht $\delta\upsilon\omicron$ $\kappa\alpha\iota$ $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\epsilon\iota\alpha$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$ sondern $\delta\upsilon\omicron$ $\kappa\alpha\iota$
 $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ cfr. C. I. A. II. add. 834 c, 73 (post annum p. Chr. n. 329)
cfr. Herodian. p. 430 $\mu\acute{\epsilon}\sigma\omicron\nu$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\mu\epsilon\sigma\eta\mu\beta\rho\acute{\iota}\alpha$ $\omicron\upsilon\chi\acute{\iota}$ $\mu\acute{\epsilon}\sigma\eta$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$.
papyrorum autem locos hos conferas: papyr. Taurin. (ed. Peyron) I.
p. 6 v. 17 (anni a. Chr. n. 199) $\alpha\pi\omicron$ $\pi\eta\chi\omega\eta$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}$ $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\omicron\upsilon\varsigma$ p. 5 v. 9
 $\pi\acute{\eta}\chi\epsilon\iota\varsigma$ $\omicron\iota\kappa\omicron\pi\epsilon\delta\iota\kappa\omicron\upsilon\varsigma$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}$ $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$ v. 13 $\pi\acute{\eta}\chi\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\upsilon\omicron$ $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$ v. 18 $\pi\acute{\eta}\chi\epsilon\iota\varsigma$
 $\tau\rho\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ $\tau\rho\acute{\iota}\tau\omicron\nu$. papyr. d. Louvre (Paris 1866) = notices et ex-
traits vol. XVIII. part. 2. VII. v. 7 $\pi\upsilon\rho\omicron\upsilon$ $\acute{\alpha}\rho\tau\acute{\alpha}\beta\alpha\varsigma$ $\epsilon\acute{\iota}\kappa\omicron\sigma\iota$ $\delta\upsilon\omicron$ $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$
 $\acute{\alpha}\tau\omicron\kappa\omicron\upsilon\varsigma$ (anni a. Chr. 99). optimorum deinde codicum fides eandem
lectionem apud scriptores Graecos testatur. inveniuntur enim talia apud
Plutarchum, Iosephum, Strabonem, Xenophontem. E Cleomede (ed.
Bake) hos exscripsi locos: p. 23, 11; 37, 13; 121; 108, 21: $\omicron\chi\tau\omega$
 $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\omicron\upsilon\varsigma$ ($\omega\rho\omega\eta$), $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\iota\varsigma$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}$ $\kappa\alpha\iota$ $\eta\mu\acute{\iota}\sigma\epsilon\iota$. haud raro etiam in altera
illa forma, quam restituit Hultschius apud Galenum consentiunt codices,
quam, cum non minus usitata sit sermoni Graeco, non commutavi.
contendendum potius est utroque genere dicendi usum esse Galenum.

Sigla

- L • = codex Laurentianus LXXIV, 25
- M = codex Venetus Marcianus 285
- R = codex Vaticanus Reginensis 172
- V = codex Venetus Marcianus 288c
- U = codex Vaticanus Urbinas 67
- Q = codex Laurentianus LXXV, 17
- A = editio Aldina
- B = editio Basileensis
- Ch = editio Charterii
- K = editio Kuehnii.

A. Loci de ponderibus.

I. Libra ponderalis.

1. Σ(υνθ.) φ(αρμ. τῶν κατὰ) γ(ένη) II 1 (K. XIII 467. B. II 329.
Ch. XIII 674).

Ἀναλαβὼν δ' ἀμφοτέρω καὶ τήξας ἐπὶ πυρὸς τὸν κηρὸν σὺν ἐλαίῳ⁵
ῥοδίῳ, ὡς γενέσθαι κηρωτὴν ὑγρὰν, ἔμειξα τῇ λίτρᾳ τῆς κηρωτῆς οὖγ-
γίαν μίαν ἰοῦ, τουτέστιν τὸ δωδέκατον μέρος.

2. σφγ I 17 (K. XIII 448. B. II 326. Ch. XIII 668). Asclepiadis.

Ψιμνθίου δὲ καὶ στέατος ὑείου κατειργασμένον τὸ τῆς λίτρας
ἥμισυ, τουτέστιν οὖγγίας ἕξ ἑκατέρου καὶ σμύρνης μὲν οὖγγίας δ', ὠμῶν¹⁰
δὲ ὠῶν λεκίδους β' καὶ κοτύλην α' καὶ ἡμίσειαν ἐλαίου.

3. σφγ IV 14 (K. XIII 753. B. II 374. Ch. XIII 766 s.).

Σιδίων δὲ καὶ κηκίδος καὶ ἀκάνθης Αἰγυπτίας καὶ Ἰρεως Ἰλλυρι-
κῆς καὶ ἀριστολοχίας στρογγύλης καὶ χαλκάνθου τούτων ἑκάστου τὸ
τρίτον τῆς λίτρας, τουτέστιν οὖγγίας δ'. ἀριστολοχίας δὲ μακρᾶς καὶ¹⁵
χαλκοῦ κεκαυμένου τὸ ἕκτον ἑκατέρου τῆς λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ οὖγ-
γίας β'.

4. ibid. (K. XIII 756. B. II 375. Ch. XIII 768).

Σιδίων, κηκίδος, ἀκάνθης Αἰγυπτίας, Ἰρεως, ἀριστολοχίας στρογ-
γύλης, χαλκάνθου τὸ τρίτον τῆς λίτρας ἑκάστου, ὅπερ ἐστὶν οὖγγίαι²⁰
δ'. χαλκοῦ κεκαυμένου, ἀριστολοχίας μακρᾶς ἕκτον τῆς λίτρας, ὅπερ
ἐστὶν οὖγγίαι β' ἑκατέρου.

5. σφγ III 5 (K. XIII 630. B. II 355. Ch. XIII 728).

Μόνον γὰρ τοῦτο τὴν λιπαρὰν ἔχει πίτταν ἠψημένην ἐν ὄξει
δριμεῖ κατὰ συμμετρίαν τοιάνδε· ξέστης εἰς Ῥωμαϊκὸς τοῦ ὄξους, μία²⁵

7 τουτεστί L   10 ὁπῶν δὲ ὠῶν libri et editores cfr. K. XIII 531 al.
11 λεκίδους MB   13 et 19 κικίδος M   24 μόνην libri et editores   25 εἰς ἐστι R

δὲ λίτρα τῆς πίττης, τοῦ δ' ὀποπάνακος τὸ τέταρτον μέρος τῆς λίτρας, ὅπερ ἐστὶν οὐγγίαι γ'. τοῦτο τὸ φάρμακον οὐκ ἔξ τῶν λυσοδῆκτων συνουλωθῆναι τὸ ἔλκος.

6. σφγ III 4 (K. XIII 625. B. II 354. Ch. XIII 726).

5 Ἔστω δὴ τὸ συμμέτρως ἔχον δυνάμεώς τε καὶ συστάσεως τοῦ προκειμένου φαρμάκου, κηροῦ μὲν καὶ ῥητίνης φρουκτῆς καὶ ἐλαίου τὸ ἴσον ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοῦ εὐφορβίου τὸ ἕκτον, ὥς εἶναι λίτραν μὲν ἐκείνων ἑκάστου, τοῦ δὲ εὐφορβίου δύο οὐγγίας. εἰ δὲ μαλακώτερον αὐτὸ ποιῆσαι βουληθεῖμεν, ἀρκεῖ τὸ ὄγδοον μέρος ἐμβάλλειν τοῦ εὐ-
10 φορβίου, τουτέστιν οὐγγίαν α' καὶ ἡμίσειαν.

7. σφγ I 17 (K. XIII 445. B. II 325. Ch. XIII 666 s.).

Μὴ νομίσητε δὲ διαφέρειν, ἐὰν εὐρητέ που δραχμὰς ρ' ἀντὶ μιᾶς λίτρας γεγραμμένας, ἀλλ' ἐκεῖνο σκοπεῖτε πότερον ὁ γράψας τὰς δραχμὰς ρ' τὸ ἡμισυ τοῦ κηροῦ μίγνυσιν αὐταῖς, εἴτ' ἐκείνου τὸ ἡμισυ τῆς
15 τερμινθίνης, ὥς εἶναι τοῦ μὲν κηροῦ ν', τῆς δὲ τερμινθίνης κ' δραχμὰς, ἢ τινα ἑτέραν ποιεῖται συμμετρίαν. εἰ μὲν γὰρ τὴν εἰρημένην, οὐδὲν διοίσει τοῦ λέγοντος λίτραν καὶ ἡμίλιτρον καὶ τρεῖς οὐγγίας· ἢ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ε' ἔχει πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα, τὸ δὲ ἡμίλιτρον ὀκτώ καὶ
20 μ' δηλονότι, καθάπερ γε καὶ τούτον πάλιν τὸ ἡμισυ τέτταρας καὶ κ'. ὥσθ' ἢ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφέροντος εἴτε ταῖς δραχμαῖς ρ' τῶν μεταλλικῶν εἴτε ταῖς ἐνενήκοντα ἕξ αἱ δύο κοτύλαι τοῦ ἐλαίου μίγνύνοντο. κατὰ τοῦτο μὲν οὖν οὐ διοίσει τὰ φάρμακα λίτρας ὀνομαζομένης ἢ δραχμῶν ρ'.

8. σφγ VI 3 (K. XIII 883. B. II 396. Ch. XIII 810).

25 Ἐμοὶ δ' οὐκ ἀρέσκει ἀντὶ τῶν ε' λιτρῶν τοῦ κηροῦ μίγνυναι τῷ φαρμάκῳ δραχμὰς σμ'. ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς λίτρας ρ' δραχμὰς γράφουσιν αὐτοί, ποτὲ δὲ ἀντὶ τῆς μιᾶς, οὐδέποτε δὲ λίτραν οὕτω μικρὰν οὐδεὶς ἔγραψεν, ὥς δραχμῶν μὴ εἶναι. τοῦτο γὰρ συμβαίνει βαλλομένων δραχμῶν σμ' ἀντὶ τῶν ε' λιτρῶν.

12 εὐρηταί που R	13 τὰς ρ' δραχμὰς LMAB	14 εἴτ' ἐκείνου ABChK
εἴτ' ἐκείνῳ Hultschius	15 τερμινθίνης ChK	δραχμὰς κ' ChK Hultschius
18 ἐνενηήκοντα LMABCh	19 γε om. M et editores	20 ὥς B μεγάλου Hultschius
ταῖς ρ' δραχμαῖς LMAB	ταῖς cum lacuna R	21 ἐνενηήκοντα MABCh
23 δραχμῆς M	26 δραχμὰς ρ' BChK Hultschius	27 οὕτως μικρὰν libri et editores
28 ὥς μὴ κα' à H	δραχμὴ εἶναι R	μὴ δραχμὰς M μὴ <L

II. Uncia ponderalis.

9. σφτ IV 6 (K. XII 728 s. B. II 208. Ch. XIII 432).

Χαλκοῦ κεκανυμένου οὐγγίαν α', ὅπερ ἐστὶ δραχμαὶ ἡ', πεπέρεως λευκοῦ τὸ ἴσον, φύλλον μαλαβάθρου τὸ ἴσον, στίμμεως δὲ τὸ ἡμιόλιον τῆς οὐγγίας πρόσθε, ὅπερ ἐστὶ δραχμαὶ ιβ'. τούτοις μίγνυε τοῦ κε-⁵ κανυμένου λίθου λίτραν α'. κάπειδ' ἅπαντα καλῶς λειωθῇ καὶ μέλλῃς ἀνελεῖσθαι τὸ φάρμακον, ἐπέμβαλλε τοῦ Συριακοῦ ὀποβαλσάμου οὐγγίαν α' σ', ὅπερ ἐστὶ ταυτὸν τῷ φάναι δραχμαὶ ιβ'.

10. σφγ II 2 (K. XIII 492 s. B. II 333. Ch. XIII 682).

Κελεύει γὰρ βάλλειν χαλκοῦ μὲν κεκανυμένον καὶ ἄλως ἀμμωνιακοῦ¹⁰ καὶ λεπίδος χαλκοῦ καὶ ἰοῦ καὶ ἀμμωνιακοῦ θυμιάματος καὶ ἀριστολογίας καὶ λιβανωτοῦ τὸ ἴσον ἑκάστου δραχμὰς ἡ', τουτέστιν οὐγγίαν α'. ἀλός δὲ καὶ σμύρνης καὶ χαλβάνης ἡμιόλιον τούτων ἑκάστου, τουτέστιν οὐγγίαν α' καὶ ἡμίσειαν, ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ φάναι δραχμὰς ιβ'. στυπτηρίας δὲ τῆς στρογγύλης δραχμὰς ε' μίγνυσιν καὶ τῆς κολοφωνίας¹⁵ ῥητίνης δραχμὰς σ' καὶ κηροῦ τὸ ἥμισυ, τουτέστιν δραχμὰς ρ'. ἐλαίου δὲ κοτύλης τὸ ἥμισυ. τινὰς δὲ φησι τέταρτον μίγνυειν. καὶ ὄξους τὸ ἱκανὸν καὶ δρακοντίου ῥίζης τὸ ἥμισυ τῆς οὐγγίας, ὅπερ ἐστὶ δραχμαὶ δ'.

11. σφγ II 12 (K. XIII 520. B. II 337. Ch. XIII 691).

Καὶ ὄξους δριμυτάτου λίτρας β'. μεταλλικὰ δὲ τρία τάδε, λεπίδα²⁰ χαλκοῦ μέλανος, ἰοῦ τε καὶ χαλκίτιδος ἴσον ἑκάστου σταθμὸν ἀνὰ οὐγγίας β', ὅπερ ἐστὶ δραχμαὶ ἑκαίδεκα.

12. σφτ VIII 1 (K. XIII 120. B. II 273 s. Ch. XIII 560).

Καὶ μέντοι καὶ ῥοῦ χυλὸν οὐκ ὀλιγάκις ἔμιξα. καὶ παρανύζειν δὲ

2 loc. non rep. in codice Q 3 π π V 4 στήμμεως δὲ τὸ ἡμιόλιον τῆς ὀγκίας πρόσθε V στίμμεως δὲ RU δὲ om. editores τὸ ἡμιόλιον τῆς οὐγγίας προσθ R τὸ ἡμιόλιον τῆς οὐγγίας προσθ U τῆς οὐγγίας om. editores 6 κάπειδ' ἅν V μέλλεις ἀνελεῖσθαι V μέλλεις R 7 ἐπέμβαλλε U ἀπὸ βαλσάμου V 8 ταυτὸν τῷ φάναι δραχμὰς ιβ' ci. Usener cf. XIII p. 492 ἐστὶν αὐτῶν τὸ πᾶν (ιβ' VABChK ἐστὶν αὐτῶν τὸ πᾶν λίτρας ιβ' R ἐστὶ ταυτὸν τῶν δραχμῶν ιβ' U 13 ἀλός LM τουτέστιν γο α' σ' καὶ ἡμίσειαν ὅπερ — δραχμὰς ιβ' καὶ στ. R τουτέστιν οὐγγίαν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ φάναι οὐγγίας ιβ' καὶ στυπτηρίας MA it. L om. verb. ταυτὸν ἐστὶ τουτέστιν γο α' σ' ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ φάναι γο ιβ'. καὶ ἡμίσειαν BChK 15 δὲ om. libri et editores 16 τουτέστιν ρ' ABChK 17 τὸ ante ἥμισυ om. R

χρὴ τῆς ναρδίνης κηρωτῆς τὸ πλῆθος ἀνάλογον τῷ τῶν ἄλλων φαρμάκων ἀριθμῷ, ὥστε ἂν τέτταρες ἐκ τῶν ἄλλων ἀθροίζονται δραχμαί, τέτταρας οὐγγίας εἶναι τῆς ναρδίνης κηρωτῆς, δύο μὲν τοῦ κηροῦ, δύο δὲ τῆς νάρδου, τουτέστιν ἑκκαίδεκα δραχμὰς ἑκατέρου.

13. σφγ IV 14 (K. XIII 754. B. II 375. Ch. XIII 767).

Λιθαργύρου καὶ ψιμυθίου καὶ μάννης καὶ ἰοῦ καὶ λεπίδος καὶ ὀποπάνακος ἴσον ἑκάστου ταῖς εἴκοσι τέτταρσι δραχμαῖς τοῦ ἐλαίου, λανδάνου δὲ οὐγγίας δύο, ὅπερ ἐστὶ δραχμαὶ ἰς'.

Κηροῦ δραχμὰς κέ', τουτέστιν οὐγγίας γ' καὶ δραχμὴν μίαν, ῥητί-
10 νης τερμινθίνης οὐγγίας β', τουτέστιν δραχμὰς ἰς'.

14. *ibid.* (K. XIII 755. B. II 375. Ch. XIII 767).

Κηροῦ οὐγγίας γ', τουτέστιν δραχμὰς κδ'. χαλκοῦ κεκαυμένου καὶ λεπίδος καὶ ἰοῦ ἀνὰ δραχμὰς β', ὡς εἶναι τῶν τριῶν ὁμοῦ δραχμὰς ε'.

15. σφγ I 18 (K. XIII 453 s. B. II 327. Ch. XIII 669).

Ἰκανὴ δὲ καὶ λιβανωτοῦ μία καὶ ἡμίσεια οὐγγία μετὰ τὸν κηρὸν
15 καὶ τὴν ῥητίνην ἐμβαλλόμεναι. καὶ μετὰ ταῦτα οὐγγίαί τρεῖς τῶν ἄλλων, αἵπερ εἰσὶ δραχμαὶ δ' πρὸς ταῖς εἴκοσιν.

III. Libra metrica.

16. σφγ III 3 (K. XIII 615 s. B. II 352. Ch. XIII 723).

Ἐάν τε οὖν δραχμὴν α' ὑποθῇ τὸ ἐν εἶναι μέρος ἀπάντων, ὅλην
20 ὅτι τοσαύτας βαλεῖς δραχμὰς ὅσαπερ τὰ μέρη, ἂν τε οὐγγίαν ἢ λίτραν, οὕτω γὰρ εἴθισται παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὀνομάζεσθαι, τοσαύτας οὐγγίας ἢ λίτρας. ἔστι δὲ παρ' αὐτοῖς μέτρον ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν ἐν-
τετμημένον γραμμαῖς διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη ιβ', καὶ καλεῖται
25 μὲν τὸ ὅλον μέτρον ὑπ' αὐτῶν λίτρα, τὸ δωδέκατον δ' αὐτῆς οὐγγία. τὰ
μὲν οὖν μεταλλικὰ καὶ ὁ κηρὸς ἐπὶ ζυγοῦ δι' ἑτέρας οὐγγίας ἴσταται,
τὸ δ' ἔλαιον τῷ κέρατι μετρεῖται.

2 τέσσαρες B ἀθροίζονται V 3 οὐγκίας V τῆς νάρδου κηρωτῆς V

4 τοῦ νάρδου QAB τοῦτ' ἐστὶν ἑξκαίδεκα V ἑξ καὶ δέκα Q 7 τέσσαρσι libri

et editores 8 δύο οὐγγίας-M δὲ adieci 12 inter τουτέστι et κδ' spa-

tium vacuum quinque litt. M 17 ἅπερ LM editores ἐπὶ ταῖς εἴκοσιν R (sed

cf. n. 7. 18) εἴκοσι MAB 20 ὑπόθῃ RMA ὑπόθῃ B ὑπόθῃς Ch ὑποθῆς LK

δηλονότι libri et editores 21 βάλλῃς MA βάλλῃς BCHK 25 αὐτῆς libri et

editores; expectes αὐτοῦ

17. σφγ I 13 (K. XIII 415. B. II 320 s. Ch. XIII 657).

Γέγονε τοίνυν πάντα ἐφεξῆς καταλέγοντι τὸ φάρμακον ἐκ τῶνδε συγκεείμενον· λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου σταθμῶ, δυοῖν δὲ λιτρῶν ἐλαίου μέτρῳ. καλεῖται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερεῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν, ὁ δὲ πάμπολυ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης γυγνόμενον.

18. σφγ I 14 (K. XIII 424 s. B. II 322. Ch. XIII 660).

Ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τῇ προειρημένῃ συμμετρίᾳ μιγνύναι τοῦ στέατος ἡμισυ μέρους τοῦ σταθμοῦ τῶν μεταλλικῶν ἑκατέρου, ὡς εἶναι λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου μέρος ἓν ἑκατέρου, διπλάσιον δὲ ἐλαίου καὶ 10 διπλάσιον ὕδατος ἢ καὶ πλεῖον ὀλίγῳ, τοῦ δὲ στέατος ἡμισυ μέρος. ὅπως δὲ λέγω τοῖς ἰσταμένοις ἐπὶ ζυγοῦ τὰ μετρούμενα, διπλάσιά τε καὶ ἡμίσεα καὶ ἴσα, μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδήλωσα, τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος τῆς παρὰ Ῥωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ.

19. σφγ I 13 (K. XIII 416. B. II 321. Ch. XIII 658).

15

Μέμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ ὁ Ἡρᾶς ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν φαρμάκων, ὃ τινὲς μὲν ἐπιγράφουσι νάρθηκα, τινὲς δὲ τόνον δυνάμεων, ἀξιῶν τὸ μὲν ἔλαιον εἶναι παλαιόν, ὕδατος δ' αὐτῷ μίγνυσθαι τὸ ἴσον ἢ τὸ ἡμισυ. τὰ δ' ἄλλα τῆς συμμετρίας, ὡς ὑπ' ἐμοῦ γέγραπται, πληρὸν ὅτι 20 κοτύλας ἐκεῖνος, οὐ λίτρας ἔγραψε τοῦ τε ὕδατος καὶ τοῦ ἐλαίου μὴ 20 δηλώσας ὁπόσων οὐγγιῶν βούλεται εἶναι τὴν κοτύλην ἥτοι σταθμικῶν ἢ μετρικῶν. αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων, αἱ δὲ μετρικαὶ τὸν ὄγκον.

20. σφγ IV 14 (K. XIII 760. B. II 376. Ch. XIII 769).

Ὀνομάζω δὲ νῦν λίτραν ἐλαίου καὶ ὄξους τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἥτις 25 ἐστὶν οὐγγιῶν τῶν ἰδίων δεκαδύο.

21. σφγ I 12 (K. XIII 413. B. II 320. Ch. XIII 656).

Ἴσον ἔστω μέρος ἑκατέρου τῶν μεταλλικῶν τοῦ τε ψιμυθίου καὶ τῆς λιθαργύρου καὶ τοῦτ' εἰ βούλεσθε σταθμὸς ἔστω μιᾶς λίτρας ἑκατέρου, συναμφοτέροις δὲ ἴσον ἐλαίου μέτρον ἢ ὡς ὀνομάζουσι Ῥωμαῖοι 30

2 παντ' ἐφεξῆς L τὸ om. R 5 στερεῶν LMABChK Hultschius (cfr. n. 46) 11 ἢ καὶ πλεῖστον ὀλίγῳ RLMK 12 διπλάσιά τε ἡμίσεα ABChK 13 ἔμπροσθεν M 14 τοῖς LM 23 αἱ μετρικαὶ δὲ R 29 τοῦ λιθαργύρου LMABChK 30 συναμφοτέρον M συναμφοτέρων RL editores

λίτραι δύο, τοῦ κηροῦ δὲ ἡμίλιτρον ἔστω καὶ τῆς τερμινθίνης ἡμισυ
τούτου, τουτέστιν οὐγγίας τρεῖς ὁ σταθμός.

22. σφγ II 12 (K. XIII 518 s. B. II 337. Ch. XIII 690).

Ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ πλεόν ἐψηθῆναι βουληθῆς τὴν ἔμπλαστον,
αὐξήσεις τε τὸ ἔλαιον ἔξεις τε τὸ φάρμακον ξηραντικώτερον καὶ διὰ
τοῦτο τῶν ἐναίμων τραυμάτων κολλητικώτερον· ἐὰν δὲ συμμέτρως
ἄρκει τοσοῦτον εἶναι τοῦ ἐλαίου μέτρον ὅσον σταθμὸν τῆς λιθαργύρου.
λίτραν γὰρ ἐλαίου τὴν Ῥωμαϊκὴν μετρήσαντες εἰς λίτραν λιθαργύρου
τὴν σταθμικὴν ἐμβαλοῦμεν.

10 23. σφτ I 2 (K. XII 389 s. B. II 154. Ch. XIII 323).

Παμπόλλω δ' ὄντος θερμοτέρου τοῦ νέου εὐφορβίου τῷ μὲν ἥδη
δυοῖν ἢ τριῶν ἐτῶν χρώμενος ἐμβαλεῖς ἐλαίου λίτρα μιᾷ Ῥωμαϊκῇ μίαν
οὐγγίαν εὐφορβίου, ὅπερ ἐστὶ δωδέκατον μέρος τοῦ ἐλαίου, τῷ δὲ νέῳ
πεφεισμένος χρῆσθαι βραχύτατον μὲν τὴν πρώτην ἢ καὶ κηροῦ προς-
15 ἐπιβαλὼν οὐγγίαν, ὡς θεάσασθαι πῶς ἐκθερμαίνει τὸν ἄνθρωπον.

24. σφγ IV 14 (K. XIII 753 s. B. II 375. Ch. XIII 767).

Ἀσφάλτου καὶ στυπτηρίας ὑγρᾶς ἑκατέρου λίτραν α'. πίττης δὲ
καὶ ῥητίνης πιτυῖνης καὶ κηροῦ διπλάσιον ἑκάστων, τουτέστιν ἀνὰ λίτρας
β'. ἀριστολοχίας δὲ στρογγύλης καὶ κηλίδος καὶ ἀκάνθης Αἰγυπτίας
20 ἀνὰ οὐγγίας ἡ'. τούτου δὲ σταθμοῦ τὸ ἡμισυ καθ' ἑκάστων τούτων,
σιδίων καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου καὶ μάννης καὶ ἀριστολοχίας μακρᾶς,
τουτέστιν ἀνὰ οὐγγίας δ'. ἐλαίου κίκινον ἢ παλαιοῦ, ἐὰν μὴ ἔχῃς τὸ
κίκινον, λίτρας β' τῆς λίτρας ἐχούσης οὐγγίας ιβ', ὥστε εἶναι τὰς πάσας
οὐγγίας κδ'.

1 λίτραι δύο des. in M spatio septem litt. relicto	ἡμίλιτρον M	τερε-
βίνθου M τερεβινθίνης LA	ἡμισυ τουτέστιν LM editores	2 οὐγγίας τρεῖς fort.
οὐγγιῶν τριῶν	5 αὐξήσης MAB	6 κολλητικώτερον A
LM editores	8 ποιήσαντες R	9 ἐμβαλλοῦμεν R
10 loc. non rep. in Q		
11 δὲ ὄντως V	τὸ μὲν V	ἥδει U
12 ἐτῶν ὄντι RUCHK	ἐμβαλῆς V	
ἐμβαλλεῖς R	ῥωμαϊκὴν ἢ μίαν ὀγκίαν ὅπερ ἐστὶν δ. V	οὐγγίαν μίαν UABK
13 εὐφορβίου om. U	ὅπερ ἐστὶ R	τὸ ἔλαιον V
14 πεφεισμένος V πε-		
φεισμένως ceteri	προσεπιβάλλον RU	προσεπεμβάλλον editores
15 ὀγκίαν		
V οὐγγίαν μίαν editores	17 πίττης LM	πίσσης ceteri
19 κικίδος M et		
sic semper	20 τούτου δὲ τοῦ στ. M	

IV. Uncia metrica.

25. σφτ VIII 1 (K. XIII 119. B. II 273. Ch. XIII 560).

Συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς ἢ τοῦ κηροῦ οὐγγίας α' μετρικῆς Ῥωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου, θέρους δὲ εἰς ζ' κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ μύρου.

5

V. Mina.

26. σφγ V 3 (K. XIII 789 s. B. II 380. Ch. XIII 778).

Ταῦτα μὲν ὁ Κρίτων ἔγραψεν περὶ τῆς Ἰκεσίου. φαίνεται δὲ διαφερόμενος τῷ Ἡρᾷ περὶ τῆς συμμετρίας τῶν ἀπλῶν φαρμάκων, ἐξ ὧν ὅλη σύγκειται. καὶ τῆς διαφωνίας ἣ μὲν τίς ἐστι σαφής, ἣ δὲ δυσ-
επίκριτος. ὁ μὲν γὰρ Ἡρᾶς καλῶς ποιῶν τὸν σταθμὸν ἀπάντων τῶν
φαρμάκων εἰς δραχμὰς ἀνήγαγεν, ὁ δὲ Κρίτων τὴν μὲν ἀμπελῖτιν γῆν
καὶ τὴν ἄσφαλτον καὶ τὴν λιθάργυρον οὐ κατὰ τὸν τῶν δραχμῶν σταθ-
μὸν ἔγραψεν, ἀλλὰ β' μνᾶς ἐκάστης αὐτῶν ἡξίωσεν ἐμβάλλειν. διαπε-
φώνηται δὲ τοῖς περὶ τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων γράψασιν, ὁπόσος 15
ἐστὶν ὁ τῆς μνᾶς σταθμός, ἐνίων μὲν ἐκκαίδεκα οὐγγιῶν λεγόντων εἶναι
τὴν μνᾶν, ἐνίων δὲ εἴκοσιν, ἐνίων δὲ καὶ διοριζομένων καὶ τὴν μὲν
Ἀλεξανδρεωτικὴν εἴκοσι φασκόντων εἶναι οὐγγιῶν, τὴν δὲ ἄλλην ἐκ-
καίδεκα. καὶ τοῦτο μὲν ἔτι μικρότερον, ἀλλὰ τῶν εἰς δραχμὰς ἀναγόν-
των τὴν μνᾶν εἰσὶν οἱ φασιν ἑκατὸν εἶναι δραχμῶν τὴν μνᾶν, ἐνιοὶ δὲ 20
πλείονων· ἐπειδὴ καὶ τὴν ο'γγίαν οἱ πλείστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμισέος
δραχμῶν εἶναί φασιν, ἐνιοὶ δὲ ζ' μόνον, ἕτεροι δὲ ἧ'. τούτων οὖν
οὕτως ἐχόντων, πόσων δραχμῶν χρὴ λογίσασθαι τὴν ὑπὸ τοῦ Κρίτωνος
γεγραμμένην μνᾶν εἶναι χαλεπὸν εὐρεῖν. φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις μὲν
ρ' δραχμῶν βουλόμενος εἶναι τὴν μνᾶν. καὶ εἴπερ τοῦτο οὕτως ἔχει, 25
κατὰ τὸ διπλάσιον χρὴ νοῆσαι τὴν σύνθεσιν τῆς Ἰκεσίου γεγράφαι

3 μὲν om. RQ   κοροῦ οὐγκίας V   8 ἔγραψεν ὁ Κρίτων LM editores
12 ἀνήγαγεν Usenerus ἀνήγεν libri et editores   14 μνᾶς β' ChK   15 γράμ-
μασιν R   16 ἐξ καίδεκα R   λεγόντων οὐγγιῶν LM editores   17 εἴκοσι libri
et editores   18 Ἀλεξανδρικὴν ABChK Ἀλεξανδρινὴν LM Hultschius   ἐξκαίδεκα
R   20 οἱ φασιν ἑκατὸν εἶναι δραχμῶν, ἐνιοὶ δὲ LMAB   21 ἑπτὰ καὶ ἡμισέως
A   ἑπτὰ καὶ ἡμισείας L (?) Hultschius   22 οὖν om. A   24 ἐγγεγραμμένην
libri et editores   25 δραχμῶν ρ' ChK Hultschius   βουλόμενος εἶναι R Hult-
schius   ὁ βουλόμενος LMABChK   26 καὶ τὸ διπλάσιον R κατὰ διπλάσιον MAB
νοεῖν LM editores   τῆς Ἰκεσίου τὴν σύνθεσιν LM editores

παρ' αὐτῷ, τοῦ μὲν Ἡρᾶ γράψαντος περὶ τῶν τριῶν τούτων φαρμάκων τῶν πρώτων, τῆς γῆς τῆς ἀμπελίτιδος καὶ τῆς ἀσφάλτου καὶ τῆς λιθαργύρου ἑκατὸν ἑκάστου δραχμὰς τὸ βάρος, εἰς σ' δὲ τοῦ Κρίτωνος ἀναγόντος.

5 27. σφγ IV 14 (K. XIII 749 s. B II 374. Ch. XIII 765 s.).

Ἐπεὶ δὲ καὶ μνᾶς ἐμνημόνευσε καὶ κοτύλης, λιθαργύρου μὲν μν' ἅ κελεύσας ἐμβαλεῖν, ἐλαίου δὲ κοτύλην — εἴρηται δέ μοι καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν ὑπομνημάτων ἐνίοις μὲν εἴκοσιν οὐγγιῶν, ἐνίοις δὲ ἑκκαίδεκα νομίζειν τὴν μνᾶν, ὥσπερ γε καὶ κοτύλην ἐνίοις μὲν οὐγγιῶν θ',
10 τινὰς δὲ ιβ' — διορίσαι χρὴ καὶ περὶ τούτων. ὁ διορισμὸς δὲ ἐκ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ φαρμάκου καὶ τῆς ποσότητος τῶν μεταλλικῶν γίγνεται. διὰ μὲν γὰρ τὴν ἐπαγγελίαν ἐψήσεως ἱκανῆς δεῖται, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πλέονος ἐλαίου, διὰ δὲ τὴν τῶν μεταλλικῶν μῖξιν οὐκ ὀλίγων ὄντων ὑγρότητος ἐλαιώδους δεῖ τῷ φαρμάκῳ. μὴ λαμβάνοντος οὖν αὐτοῦ μήτε
15 στέαρ μήτε μυελὸν μήτε ῥητίνην ὑγρὰν εὐλογον ἀυξῆσαι τὸ ἐλαίον. ἐὰν μὲν οὖν ὥς πρὸς εἴκοσιν οὐγγίας τὴν μνᾶν λογιζώμεθα, βαλοῦμεν ἐλαίου πάντως τρεῖς κοτύλας ἑκάστην οὐγγιῶν ιβ', ἐὰν δὲ ἑκκαίδεκα, δυνατόν μὲν ἐστὶ καὶ τὴν τοῦ ἐλαίου κοτύλην ὥς πρὸς ἐννέα οὐγγίας ἐμβαλεῖν, δυνατόν δὲ καὶ ὥς πρὸς ιβ'.

20 28. σφγ I 15 (K. XIII 427 s. B. II 323. Ch. XIII 661.).

Ταῦτα μὲν ἔγραψεν ὁ Ἀνδρόμαχος, οὗτ' ἐπὶ τίνων ἀρμόττει προσγράψας οὔτε περὶ τῆς ἐψήσεως αὐτοῦ διελθών. τινὲς μὲν οὖν εἴκοσιν οὐγγίας φασὶν ἔχειν τὴν μνᾶν, ἔνιοι δὲ ἑκκαίδεκα.

29. σφγ II 19 (K. XIII 547. B. II 342. Ch. XIII 699 s.).

25 Ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ Ἡρᾶς δῆλός ἐστι τὴν μνᾶν ις' βουλόμενος οὐγγιῶν εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἑκκαίδεκατον ἐγεγράφει μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ' ἐβούλετο.

1 παρ' αὐτοῦ LM editores 2 τῆς δὲ γῆς ABChK 4 ἀναγόντος libri et editores (vid. supra) 7 καλέσας M 8 εἴκοσι RMAB εἴρηται δέ μοι R εἴρηται γάρ μοι ceteri codd. editores ἑξκαίδεκα R ἐνίου μὲν, οὐγγίας θ' A ἐνίοις μὲν οὐγγίας θ' MB 9 κοτύλης M 10 περὶ τοῦτου R 11 γίνεται R 12 ἱκανῶς LM editores 13 οὐκ ὀλίγω τούτων R 15 εὐδηλον AChK 16 εἴκοσι LM editores 17 πάντως om. R ἑξκαίδεκα R 22 ἐπήσεως M 23 ἔχειν φασὶ LM editores 25 οὐγγιῶν βουλόμενος LM editores

30. σφγ VI 12 (K. XIII 918. B. II 401. Ch. XIII 821). Damocratis.

Σκευάζε δ' οὕτως· μνᾶν λιθαργύρου καλῆς,
Μνᾶ δέ ἐστι λίτρα καὶ τρίτον λίτρας μέρος.

31. σφγ II 2 (K. XIII 489 s. B. II 332. Ch. XIII 681).

Ἰοῦ ξυστοῦ δραχμὰς θ', χρυσοκόλλης δραχμὰς θ', τερμινθίνης οὐγ-⁵
γιῶν ις' μνᾶν μίαν, κηροῦ μνᾶς ἡμισυ ὅξους ὀλίγον. ὥσπερ δὲ καὶ
πρόσθεν εἶπον οὐ προσέγραψεν ἐκάστη τῶν ἐμπλάστρων ὁ Ἀνδρό-
μαχος τὴν ἐπαγγέλιαν· ἀλλ' ἐκ τῆς ὕλης τῶν ἀπλῶν φαρμάκων, ἐξ ὧν
συντίθῃσι τὴν προκειμένην, οὐκ ἄδηλόν ἐστι καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν
πρὶν τακῆναι δύνασθαι θεραπεύειν Ἑλλη καὶ τακεῖσαν ἔμμοτον γίνεσθαι,¹⁰
τὴν μνᾶν δὲ οὐγγιῶν δεκαεξ' ἐμβάλλειν· ἡ γὰρ τῶν εἴκοσιν, ὡς πρὸς
τὴν τῆς χρυσοκόλλης καὶ τοῦ ἰοῦ συμμετρίαν μεγάλη.

32. σφγ II 17 (K. XIII 539. B. II 340. Ch. XIII 697).

Ὡς δὲ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς Λεύκιος ἐσκεύασεν ἔχει οὕτως· τὸ
στάειρ καὶ τὸ ἔλαιον πρότερον τήκομεν, καὶ ὅταν διαλυθῇ καταπάσσο-¹⁵
μεν λειοτάτην μάνναν καὶ τὴν λιθάργυρον, καὶ ὅταν συστραφῇ τὰ ἐπό-
μενα ποιοῦμεν. καὶ κατὰ τοῦτο τὸ φάρμακον καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς
αὐτῷ γεγραμμένον ρξ' φησιν δραχμὰς ἔχειν τὴν μνᾶν. εὐδελον οὖν
ὅτι τὴν Ἀλεξανδρεωτικὴν λέγει μνᾶν οὐγγίας κ' ἔχουσιν, ὅπως ἐκάστη
τῶν οὐγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς ἡ'. οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς δραχμὰς ρξ'²⁰
ἔχειν τὴν μνᾶν.

33. σφγ II 17 (K. XIII 538. B. II 340. Ch. XIII 696 s.).

Τὰ δὲ τῆς σκευασίας ἔχει οὕτως· λιθαργύρου μνᾶ α'. ἡ δὲ μνᾶ
ἐπὶ τούτου τοῦ φαρμάκου ἔχει ὀκτὰς ρξ'.

34. ibid. (K. XIII 539. B. II 340. Ch. XIII 697).

Λιθαργύρου μνᾶν α', ὅ ἐστι δραχμὰς ρξ'.

35. σφγ III 9 (K. XIII 647. B. II 357. Ch. XIII 733).

Λιθαργύρου μνᾶν α'. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δραχμὰς ρξ'.

2 σκευάζεται R σκεύαξε A 3 τρίτροον Ch 5 οὐγγίας M γο ις' L
10 γίνεσθαι M 11 εἴκοσι libri et editores 12 ἰσομετρίαν LM editores
14 Λεύκιος om. M. 16 μάννην RBChK 18 ρξ' δραχμὰς φησιν MABChK
Hultschius 19 οὐσαν R 20 ρξ' δραχμὰς LMB οὕτως L 28 μνᾶ α' B

36. σφτ IX 3 (K. XIII 261. B. II 296. Ch. XIII 606).

Σαμψύχου, δαφνίδων, κυπέρου ἀνὰ μνᾶς σ'. Ἰρεως Ἰλλυρικῆς
μνᾶς τέταρτον, ὃ ἐστι δραχμᾶς μ'.

37. σφγ V 12 (K. XIII 836. B. II 388. Ch. XIII 794).

Ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃς θύαν χαλκῆν, λεπίδος βάλλε μνᾶν α', ὃ ἐστι
δραχμᾶς ρ'.

38. σφγ IV 13 (K. XIII 742. B. II 373. Ch. XIII 763).

Λιβάνου, σμύρνης, κρόκου, Ἰλλυρικῆς, βδελλίου, λεπίδος χαλκοῦ,
χαλκάνθους, χαλκίτεως, στυπτηρίας στρογγύλης καὶ σχιστῆς, μίσους
10 ξενικοῦ, ἀμμωνιακοῦ θυμιάματος, προπόλεως, ἴξου δρυῖνον, ὀποπάνα-
κος, σιδίων μεμνκότων ἀνὰ δραχμᾶς δ', ἀριστολοχίας δραχμᾶς ἧ', κηροῦ
δραχμᾶς ρ', ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, στέατος ταυρείου δραχμᾶς ρ', ῥητίνης
τερμινθίνης δραχμᾶς οε', ὃ τριατέτταρα ἐπιγράφει (Ἀσκληπιάδης).

VI. Drachma.

39. σφτ VIII 2 (K. XIII 159 s. B. II 280. Ch. XIII 573).

Ἐν μὲν δὴ τῇ μίξει τῶν φαρμάκων συνεφώνησαν ἀλλήλοις ὃ τε
Ἀνδρόμαχος καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν τῇ τῆς ἀλόης ρ' ἐμβάλλειν δραχ-
μᾶς. διεφώνησαν δὲ ἐν τε τῷ τὸν μὲν Ἀσκληπιάδην ἀπλῶς ἀλόης
γράψαι, τὸν δὲ Ἀνδρόμαχον τὸ πεπλυμένης προσθεῖναι, καὶ τῷ τὸν
20 Ἀσκληπιάδην τῶν ἄλλων οὐγγίας μίξαι, τουτέστιν ὀλκὰς ἀργυρᾶς ἧ' ἢ
ἐπτά ἡμισυ, ἔξ δὲ τὸν Ἀνδρόμαχον.

Τῷ δ' Ἀσκληπιάδῃ πλείω περὶ τῆς χρήσεως εἴρηται τῆς προκει-
μένης ἀντιδότου. πρὸς μὲν γὰρ τὰς βραδυπειρίας τῶν ὑγιαινόντων κε-
λεύει δίδοσθαι μίαν ὀλκὴν μεθ' ὕδατος ψυχροῦ καὶ θων δ'. ἰγοῦμαι
25 δὲ λέγειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. καὶ γὰρ οὕτω σχεδὸν ἅπανσι τοῖς
νεωτέροις ἰατροῖς ἔθος ὀνομάζειν. ἄλλο δὲ νοεῖν ἡμᾶς οὐδὲν ἢ τοῦ

3 ὃ ἐστι δραχμᾶς μ' om. R σαμψύχου μνᾶς σ" Ἰρεως Ἰλλυρικῆς μνᾶς τέταρ-
τον ὃ ἐστι δραχμᾶς* λ' A omisso asterisco VQB δραχμᾶς λ' ChK Ἰλλυρικοῦ V
vid. comm. 5 θύαν MABCh θυεῖαν LK 9 χαλκάνθους M 10 προπόλεος A
13 τρία τέτταρα M 17 ἐκτ' U pro ρ' 18 διεφώνησεν AB μὲν om.
VUQABChK 19 τῷ πεπλυμένης R τὸ om. U πεπλυμένης BCh προσθῆναι A
20 οὐγγίας μίξαι V ὀγκίας μίξαι U ὀλκὰς δραχμᾶς ἀργυρᾶς VRUQAB ὀλκὰς
ἢ δραχμᾶς ἀργυρᾶς ChK 23 δυσπειρίας RUQ editores ὑγίαινοντων Q
24 τεσσάρων VQ

πράγματος φύσις ἀναγκάζει. πρόδηλον δ' ὅτι δραχμὴν λέγομεν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπαντες, ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν.

B. Loci de mensuris.

I. Congius.

40. σφτ VI 6 (K. XII 931 s. B. II 243. Ch. XIII 499).

Οὗτος (Ἀνδρόμαχος) οὐ συνέψει τὸ μέλι τῷ χυλῷ τῶν ροιῶν, ἀλλ' ὕστερον, ὅταν σκευασθῇ, χοῆσθαι κελεύει διττῷ τῷ φαρμάκῳ, ποτὲ μὲν ἀκράτῳ πρὸς τὰς δεομένας στύψεως φλεγμονάς, ποτὲ δὲ καὶ διὰ μέλιτος, ὅταν διαφορεῖσθαι θέωνται. τὸ πληθὺς δὲ τοῦ χυλοῦ χοέως εἶναι κελεύει, τουτέστι ξεστῶν 5' τῶν Ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. ἐν Ῥώμῃ γὰρ ἰατροεύσας τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χοῆται μέτροις. ἐπεμβάλλει δ' αὐτοῖς συμύρης μὲν καὶ χροκομάγματος καὶ κηκίδος καὶ ἕρεως Ἰλλυρικῆς, Ἰλλυρίδα γὰρ αὐτὴν ὀνομάζειν εἰωθεν, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὀμφακίου τῶν πέντε ἀνὰ οὐγγίαν α'. αἱ γὰρ ὀκτὼ δραχμαὶ οὕτω δύνανται. τῆς δὲ στυπτηρίας τῆς σχιστῆς ἡμιούγγιον.

41. σφγ V 5 (K. XIII 810 s. B. II 384. Ch. XIII 785 s.).

Καλῶς μὲν ἐποίησε (Ἀνδρόμαχος) τὴν περὶ τῆς μῆδ' ἀμφιβολίαν ἐξελὼν καὶ πάντα γράψας διὰ δραχμῶν, ὡς ἐπὶ μόνου τοῦ χοέως ἡμᾶς ζητεῖν. ἐν τούτῳ γὰρ ἄμεινον οἱ τὰς 5' κοτύλας γράψαντες. ἤρξαντο δὲ τῆς γραφῆς ἀπὸ τριπλασίου τῆς ἀσφάλτου, ὡς πρὸς τὴν (ὑπὸ) τοῦ Ἡρᾶ 20 γεγραμμένην· ὁ μὲν γὰρ Ἡρᾶς 6' ἔγραψε δραχμίας, οὗτος δὲ 7', καίτοι κατὰ τινα τῶν ἀντιγράφων οὐκ ἀξιόπιστα 8' εὔρον. ἡ μέντοι γῆ ἢ ἀμπελίτις διπλασία τῆς παρὰ τῷ Ἡρᾷ γέγραπται σαφῶς. ἡ λιθάργυρος

1 λέγομεν νῦν ἐν RUQ editores 2 οἱ om. VUQ edit. ὀνομάζουσιν V
5 loc. non rep. in Q 7 κελεύει δηλονότι τὸ φάρμακον R (exciderat sine dubio
διττῷ τῷ φαρμάκῳ, e margine in textum irrepsit δηλονότι τὸ φάρμακον) διττῷ τῷ
φαρμάκῳ VU διττῷ φαρμάκῳ ABChK fort. διττῶς 8 πρὸς τὰς δηλονότι RU
editiones στύψεως δεομένας RU editiones μετὰ μέλιτος RU editiones
9 καὶ διαφορεῖσθαι RU editiones θέονται B χοέως οὖν κελεύει V χοέως R
pro χοέως εἶναι U exhibet 2 11 τοῖς πᾶσι πόλεως ταύτης BChK πάσιν B
12 δὲ αὐτοῖς RU editiones 13 εἰωθεν ὀνομάζειν RU editiones 14 ἐτι τε V
14 ἀνὰ δραχμίας β' V 15 τῆς σχιστῆς δραχμῆς ἡμισυ V ἡμιούγγιον U 18 post
verba ἐπὶ μόνου τοῦ lac. ind. R 19 τὰς 5' κοτύλας in margine ξέστας B ἤρξαντο
τε R 20 ἀπὸ τριπλασίας MABChK ὑπὸ om. codd. et editores 21 καὶ τι AK

δέ, ἦν καὶ αὐτὴν ἔδει τῇ ἀμπελίτιδι κατὰ τὸν σταθμὸν ἴσῃ εἶναι, ἐλά-
των πολὺ βέβληται πρὸς αὐτοῦ. δραχμὰς γὰρ ἐξήκοντα μίγνυσιν αὐτῆς.
τῆς μέντοι χαλβάνης ἕξ καὶ λ' δραχμὰς ἐμβαλὼν τηρεῖ τὴν ἀναλογίαν
πρὸς γε τὸν Ἡρᾶν καὶ τὸν Κρίτωνα, καθάπερ γε καὶ τῆς σχιστῆς·
5 βραχὺ γάρ τι κατὰ τοῦτο διαφωνεῖ τῆς ἀκριβοῦς ἀναλογίας εἰς τριά-
κονθ' ἐπτά ἡμῖσιν ἐξηκούσης. ἐν μέντοι τῇ τερμινθίνῃ τῷ μὲν Ἡρᾷ
βραχὺ διαφέρεται, τοσοῦτον δηλονότι, ὅσον κατὰ τὴν χαλβάνην τε καὶ
τὴν σχιστὴν· τῷ δὲ Κρίτῳ πάμπλου μνᾶς ἡμίσειαν κελεύοντι βάλ-
λειν, ὅπερ ὡς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων αὐτοῦ μιγμάτων ἀναλογίαν εἰς
10 πεντήκοντα δραχμὰς ἐξήκει. ἐπὶ μέντοι τῆς προπόλεως βραχὺ τι διε-
φώνησεν ὡς πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ἀναλογίας. καὶ κατὰ τὴν μάνναν
δὲ διαφέρεται τῷ τε Ἡρᾷ καὶ τῷ Κρίτῳ. ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν οὐδ' δρα-
μὰς ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀναλογίαν ἐμβεβληκέναι· κατὰ δὲ τὴν χαλ-
κίτιν καὶ πάνυ πολὺ τῆς ἀναλογίας ὑπεῖλεν. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἢ δια-
15 φωνία βραχεῖα, πλὴν ὅσον ἐν τῷ μέλιτι· ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν ἐμβεβληκέναι
κοτύλας γ' ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀναλογίαν. ὁ δὲ κοτύλης ἡμῖσιν ἐμβέ-
βληκεν. οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸ ἔλαιον ὡς πρὸς τὸν Κρίτωνα τρεῖς ἐχρῆν
αὐτὸν ἐμβεβληκέναι χοεάς, ὡς δὲ πρὸς τὸν Ἡρᾶν ὀκτωκαίδεκα κοτύ-
λας. ὁ δὲ χοεὰ καὶ ἡμῖσιν ἔγραψεν.

20 42. comm. in Hippocr. de vita salubri 18 (K. XV p. 201. B. V 33.
Ch. VI 230).

Ὅποσον δέ τι τὸ πλήθος δίδωσιν οὗ συντίθῃσι πόματος οὐκ ἀκρι-
βῶς ἔχω φάναι διὰ <τὸ> τὸ μέτρον ἔστιν ὅτε ὁ καλοῦσι χοεὰ μὴ τὸ
αὐτὸ μέγεθος ἔχειν παρὰ πᾶσιν. εἰ δὲ τὸν Ἀττικὸν κελεύει πίνειν, οὗ
25 πᾶν συντίθεμαι τῷ ἔθει, πολὺ γὰρ εἶναι μοι δοκεῖ. σύνηθες μέντοι
τοῖς παλαιοῖς ἦν, εἴτε ὀρῶν γάλακτος εἴτε τοιούτῳ τινὶ κατακλύσματι
προεῖλοντο χρῆσθαι, πάμπλου τῷ πλήθει διδόναι.

3 οὐ τηρεῖ editiones 5 ἀναλογίας εἰς τριάκ. RL τῆς εἰς τρ. M τῆς τριάκ.
editiones εἰς τριάκονθ' ἐπτά ἡμῖσιν κελεύοντι βάλλειν, ὅπερ ὡς πρὸς τὴν τῶν
ἄλλων κτλ. LM τῆς τριάκονθ' ἐπτά ἡμῖσιν κελευούσης βάλλειν, ὅπερ ὡς πρὸς τὴν
τῶν ἄλλων κτλ. AB omiserunt igitur LMA verba inde ab ἐξηκούσης — μνᾶς ἡμίσειαν.
in codice unde dependent LMA una linea videtur excidisse. A praeterea κελεύοντι
mutavit in κελευούσης 6 μέντοι] μὲν ChK 7 δηλονότι deest in R τὴν
ante σχιστὴν om. L 8 μνᾶν καὶ ἡμίσειαν ChK 9 μὴ μάτην M 12 οὐδ']
οὐδ' M οὐδ' ABChK 13 τὴν ante ἐκείνων om. R 16 κοτύλας K 19 ὁ δὲ γε χοεὰ
MABChK ἡμῖσιν συνέγραψεν RLM editiones 22 πόματα ABChK correxit
Arn. Abb Lubensis in exemplari Ald. Bonnensi 23 <τὸ> adieci 25 τῷ ἔθει
fort. τῷ πλήθει 27 τῷ πλήθει χρῆσθαι AB

II. Sextarius.

43. σφγ I 16 (K. XIII 435. B. II 324. Ch. XIII 663).

Ξέστου δὲ νομίζω μεμνησθαι τὸν Ἡρᾶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέτρον ἦν οὔτε τὸ ὄνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀπ' οὗ Ῥωμαῖοι κρατοῦσι, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέστου παρὰ πᾶσιν ἔστι τοῖς Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις ἔθνεσιν, αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον οὐκ ἴσον τῷ Ῥωμαϊκῷ· χρῶνται γὰρ ἄλλος ἄλλῳ ξεστιαίῳ μέτρῳ. παρὰ γοῦν τοῖς Ῥωμαίοις ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμίσειαν καὶ ἕκτον ὥς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας κ', ἃς ὥς τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν ἐπιτετημένους ἔξωθεν γραμμαῖς τισι κυκλοτερέσιν. ἔνιοι δὲ ψευδῶς 10 ὑπειλήφασιν τὸν Ῥωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας. ἔοικεν οὖν καὶ ὁ Ἡρᾶς ὅταν κοτύλην γράφῃ, τὸ μὲν ἡμῖς τοῦ ξέστου σημαίνειν. ἦτοι δὲ τὰς θ' δηλοῦσιν οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος ἢ τὰς δέκα· τοῦτο γὰρ ἄδηλον.

44. σφγ VI 16 (K. XIII 937. B. II 404. Ch. XIII 827).

15

Συκίνης τέφρας ξέστην α', ὅς ἄγει οὐγγίας κ'.

45. de sanitate tuenda VI 15 (K. VI 450. B. IV 287. Ch. VI 186).

Τῶν κυδωνίων μήλων τὰ μεῖζω τε καὶ ἡδίω καὶ ἦττον στρυφνὰ, ἃ στρουθία καλοῦσιν οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀσίαν Ἕλληνες, ἐκ τούτων τοῦ χυλοῦ λαβόντας ξέστας Ῥωμαϊκὰς δύο χορῇ μῖζαι μέλιτος ὅτι καλ- 20 λίστον τὸ ἴσον μέτρον, ὅξους δὲ ξέστην α' καὶ ἡμίσειον.

III. Cotyla.

46. σφγ VI 8 (K. XIII 893 ss. B. II 397 s. Ch. 813 s.).

Νυνὶ μέντοι ζήτημά ἐστιν ἐπὶ πόσον ἐψηθήσεται (ἢ ἔμπλαστρος) κοτύλας ε' γράψαντος τοῦ Ἀνδρομάχου μίγνυσθαι χορῇ τοῦ κίκεως, 25 ὅπερ ἐστὶν ἐλαίου κυκίνου. πόσων γὰρ οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας εἶναι βούλεται τὴν κοτύλην οὐκ ἐδήλωσε· καίτοι βέλτιον ἦν ἐν

8 παρὰ γοῦν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς libri et editores 10 κυκλοτερέσι R 11 με-
τρικὰς LM 12 μὲν om. R ἡμῖς M 13 δηλοῦν L 16 σμύρνης τέφρας
LABChK in marg. συκίνης B ἄγει γο ι' R ἄγει γο γ' LMK ἄγει οὐγγίας
γ' ABCh 21 καὶ ἡμίσειον om. B 24 ἐστι LMACHK Hultschius 26 τῶν]
τὴν libri et editores, Hultschius tamen suppl. metr. scr. II p. 149 correxit τῶν
secutus Christum in Fleckeiseni annalibus 1865 p. 459 27 τὴν κοτύλην] τὴν om.
LM editores καὶ τι ABCh

Ῥώμῃ βεβιωκότα λιτρῶν μὲν καὶ ξεστῶν καὶ οὐγγιῶν μεμνησθαι, πα-
ραλειπεῖν δὲ τὸ τῆς κοτύλης ὄνομα ταῖς ἔξω τῆς Ἰταλλίας πόλεσιν Ἑλ-
ληνικαῖς ὑπάρχον ἐν χρήσει. εἰ μὲν οὖν ἐν ἀπάσαις αὐταῖς ταῦτόν ἦν
μέγεθος τῆς κοτύλης, οὐδὲν ἂν ἦν ζήτημα. νυνὶ δὲ ἐπειδὴ παμπόλλη
5 διαφορὰ κατὰ τὸ ποσὸν ἐν αὐταῖς ἐστίν, ἐχρῆν αὐτὸν εἰπεῖν ἥτοι γε
ὅτι τὴν Ἀττικὴν λέγει κοτύλην ἢ τὴν Ἀλεξανδρεωτικὴν ἢ τὴν Ἐφεσίαν
ἢ τινα ἄλλην. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραφάντων περὶ μέτρων καὶ
σταθμῶν θ' φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας τὴν ὑπὸ τῶν
ιατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίταισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι δὲ τὴν
10 τῶν ιβ' φασιν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι, καθάπερ ἐν Ῥώμῃ τὴν
λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δὲ τινος ἤκουσα λέγοντος
ις' οὐγγίας Ῥωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν ταῖς φαρμακίταισι βίβλοις γεγραμ-
μένην ὑπὸ τῶν ἱατρῶν κοτύλην· οὐ μικρὰ δὲ ἐστὶ διαφορὰ πρὸς τὴν
τοῦ φαρμάκου δύναμιν ἢ μεγάλας ἐμβάλλειν ἢ μικρὰς τὰς κοτύλας.
15 ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν
κατατετημημένων κεράτων μετροῦσιν, ἔστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν
ὅπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους, εὗρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγ-
γίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου ιβ'. διὸ γράφειν ἐχρῆν ἐπιμελέστε-
ρον ἐν ταῖς φαρμακίταισι βίβλοις τοὺς ἱατρούς, ὁποίας τινὰς κελεύουσι
20 βάλλεσθαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερα
τὰς μετρικὰς ἢ τὰς σταθμικὰς. πρόδηλον γὰρ ὅτι τῶν ὑγρῶν τούτων
σωμάτων ὥσπερ καὶ τῶν στερεῶν τὰ μὲν ἐστὶ βαρύτερα, τὰ δὲ κου-
φότερα. καὶ λέλεκται μοι κατὰ λόγον ἕτερον ἐκάστου τῶν εἰς τὰ φάρ-
μακα βαλλομένων ὑγρῶν ὁ σταθμός. ἀλλὰ νῦν γε τὸ προκείμενον ἀνα-
25 λάβωμεν. τὰς γὰρ τοι τρεῖς κοτύλας εἰ μὲν ἕξ ἐννέα τις οὐγγιῶν
μετρικῶν ἐκάστην θείῃ, τὰς μὲν τρεῖς οὐγγιῶν ἑπτὰ καὶ κ' ἐργάσεται.
τεμνομένης δὲ ἐκάστης αὐτῆς εἰς ἡ' δραχμὰς, τὰς δραχμὰς ἔξουσι δια-
κοσίας ις'. εἰ δὲ ἐκ τῶν ιβ' οὐγγιῶν ἐκάστην κοτύλην ὑπάρχειν ὑπό-
30 θοιτο, γενήσονται μὲν ς' καὶ λ' οὐγγίαι, δραχμαὶ δὲ σπῆ' τεμνομένης
εἰς ἡ' δραχμὰς ἐκάστης οὐγγίας. πεπειράμαι δ' ἐγὼ πολλάκις ἐν ἐλαίῳ
λιθάργυρον ἐψηκὼς τὴν μὲν σύμμετρον αὐτῆς μῆξιν ἴσην τῇ μὲν στα-
θμικῇ λίτρᾳ τῆς λιθαργύρου τῇ μετρικῇ δὲ τοῦ ἐλαίου γίνεσθαι, εἰ

1 ξέστις L παραλειπεῖν AB 2 Ἑλληνικῆς M 3 ταὐτὸ LM editores
4 μέγεθος] ὄνομα LMABChK Hultschius μετερος R nisi forte μέτρον οὖν ἢ ζή-
τημα M οὐδὲν ἦν ἢ *ζήτημα A 6 λέγω LM editores 8 φασὶ A 9 τοῖς
φαρμακίταισι βίβλοις MABChK 12 ἑκατάδεκα R οὐγγίας ἑκατάδεκα AChK
Hultschius 17 εὗρον δὲ καὶ ταῖς RLMChK Hultschius 26 τις τὰς L ἐργά-
ζεται AB 27 εἰς εἴκοσι δραχμὰς M τὰς δραχμὰς om. R 28 δὲ ἐκ] fort. δὲ
καὶ ιε' pro ιβ' M 31 μὲν ante σταθμικῇ adieci 32 τὴν μετρικὴν RLM

δὲ ἐμβάλλοι τις ἔλαιον πλέον ἐπομένην τε δηλονότι πλέονι χρόνῳ
ξηραντικωτέραν γιγνομένην. ἐπὶ δὲ τῶν λευκῶν ἐμπλάστρων διὰ τὸ
χρῶμα μίγνυμεν καὶ τὸ ψιμύδιον τῇ λιθαργύρῳ τοῦπίπαν ἴσον ἴση
κατὰ σταθμόν. ἐμβάλλεται δὲ ἡ κοτύλη τῶν θ' οὐγγιῶν ὡς πρὸς τὴν
σταθμικὴν λίτραν τῆς λιθαργύρου βουλομένοις φυλάττειν τὸ χρῶμα,⁵
διὰ τὸ τὴν πλείονα ἔψησιν ἐργάσασθαι μελαντέραν τὴν λιθάργυρον.
ἀλλ' ἥττον ἐχέκολλον γίνεται τὸ φάρμακον ἐλαίου ἐμβληθέντος ὀλίγου.
διὸ τινὲς ἔμυξαν ἥτοι τὴν τερμινθίνην ῥητίνην ἢ τὴν κολοφωνίαν κα-
λουμένην τὴν διανγῇ καθ' ὅσον οἶόν τε πειρώμενοι μήτε τὴν χρόαν
βλάψαι μήτε τὴν δύναμιν τοῦ φαρμάκου προσθεῖναι τε τῇ τῆς ῥητίνης¹⁰
μίξει τὸ δυσαπόπτωτον αὐτῇ διὰ τὸ ψαθυρὸν γίνεσθαι τὸ φάρμακον,
ἂν ἐν ἐλαίῳ τοσοῦτω τοσοῦτον ἔψηται τῆς λιθαργύρου καὶ τοῦ ψιμυ-
δίου. τινὲς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐνέβαλον ἐπομένῳ τῷ φαρμάκῳ
τὸν λευκὸν κηρόν. τῇ μέντοι διπλάσιον ἐχούσῃ τὸ ἔλαιον λιθαργύρῳ,
κὰν μηδὲν ἐπεμβάλλῃς ῥητινῶδες ἢ κηρῶδες, ὑπάρξει τὸ ἐχέκολλον ἐκ¹⁵
τῆς ἐψήσεως, καὶ πολὺ γε μᾶλλον, ἐὰν τριπλάσιον μίξεῃς τὸ ἔλαιον τῇ
λιθαργύρῳ, τουτέστιν ἐὰν τρεῖς μετρικὰς ἐλαίου μίξεῃς τῇ σταθμικῇ
λίτρᾳ τῆς λιθαργύρου. εἰκὸς οὖν ἐστὶ τὸν Ἀνδρόμαχον θ' τῶν μετρι-
κῶν οὐγγιῶν (ὑποθέμενον τὴν κοτύλην) ἀξιοῦν ἐμβάλλεσθαι τὸ κίκινον
ἔλαιον, ὡς γίνεσθαι τῶν ἕξ κοτυλῶν οὐγγίας πδ' μετρικὰς, ὅπερ ἐστὶ²⁰
ταῦτόν λίτραις μετρικαῖς Ῥωμαϊκαῖς δ' καὶ s'.

47. σφγ I 15 (K. XIII 428 s. B. II 323. Ch. XIII 661).

Ἐλαίου δὲ κοτύλας τρεῖς ἡγοῦμαι γράφειν αὐτὸν (Ἀνδρόμαχον)
τὰς Ἀττικὰς ἢ πάντως ἂν ἐγεγράφει λίτρας. καίτοι θαυμάσειεν ἂν τις²⁵
ὅπως ἐν Ῥώμῃ διατρίβων ἀντὶ λίτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας· ἐπιχώρια γὰρ
ταῦτα ὀνόματα τό τε τῆς λίτρας καὶ τὸ τοῦ ξέστου καὶ τὸ τῆς οὐγ-
γίας. ἐκ πολλῶν δὲ φαρμάκων πάλα συγγεγραμμένων πρὶν εἰς τοσοῦ-
τον δυνάμειος ἠϋξῆσθαι τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐστοχασάμην, ἣν ὀνομαζοῦσιν

1 πλείον L editiones; om. M 2 ξηραντικωτέραν γὰρ γιγνομένην R ξηραν-
τικωτέρας τὲ γιγνομένης L ξηραντικωτέραν γίνεσθαι M editiones διὰ τὸ χρῶμα
om. R 4 κατὰ τὸν σταθμόν M editiones 5 λίτραν εἶναι M 6 μελαντέως
ἂν M 7 γίνεται RLM editiones βληθέντος M editiones 8 τερεβιν-
θίνην R τερμινθίνην L 9 καθόσον M 10 τῇ ante τῆς om. editiones δυσ-
απόπτωτο M 11 γίνεσθαι RM editores 12 τε καὶ τοῦ LM editiones 13 ἐνέ-
βαλλον R ἐψημένῳ libri et editores 15 ἐπεμβάλλῃς L editiones ἐπεμβάλλῃς M
17 μίξεις editores 18 ἰσοὶ σταθμικαῖς τῆς AL editiones ἰσοὶ σταθμικαῖς M
19 post οὐγγιῶν hiat oratio, ubi ὑποθέμενον τὴν κοτύλην excidisse coniecit Usenerus
20 γίνεσθαι R 27 δὲ om. LM editores μάκων pro φαρμάκων LM τοσοῦτο
LM editores 28 τὰ Ῥωμαίων LMA

ἐκεῖνοι κοτύλην ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν Ῥώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἑννέα. μή τι οὖν καὶ ὁ Ἀνδρόμαχος τὰς τρεῖς κοτύλας ἀξιοῖ βάλλειν, ὥς ἐκάστης αὐτῶν οὐσης οὐγγιῶν θ' καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰς τοῦ ὕδατος δύο;

48. de sanitate tuenda VI 8 (K. VI 287. B. IV 263. Ch. VI 132).

Ἔστω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον ἔν τι τῶν χαλαστικῶν, οἷόν περ ἐν Ἰταλία τὸ Σαβῖνον, ἐμβαλλέσθω δ' εἰς τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας αὐτοῦ μόδιος Ἰταλικὸς τοῦ σπέρματος τῆς ἐλάτης, οὐσῶν δὲ καὶ τῶν κοτυλῶν Ἰταλικῶν, ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. βραχέντος δ' ἐν ἀντὶ τοῦ σπέρματος πολλῇ δηλονότι μεῖον γίγνεται. σύμμετρον δ' οὖν ἐστὶ τῷ καταλειφθέντι κηροῦ μὲν λίτρας ἐμβαλεῖν τέτταρας, ῥητίνης δὲ ἐλατίνης τὸ τρίτον τῆς λίτρας μέρος, αἴπερ εἰσὶν ὀλκὴν δραχμαὶ β' καὶ λ'.

49. σφγ I 17 (K. XIII 443. B. II 325. Ch. XIII 666).

Τοῦτο τὸ φάρμακον ὀλίγον ἔχει ἔλαιον ὥς πρὸς τὴν τῶν μεταλλικῶν ἀναλογίαν, ἔάν τις ὑπόθῃται τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας θ' Ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις.

50. σφγ VI 10 (K. XIII 910 s. B. II 400. Ch. XIII 819).

Ἀπαντα δὲ διὰ δραχμῶν γράψας ὁ Ἀνδρόμαχος τὰ φάρμακα κάλλιον ἂν ἐπεποιήκει κατὰ τὴν αὐτὴν συμμετρίαν καὶ τοῦ ἐλαίου μνημονεύσας, ὥς ἔλκειν τὸ βαλλόμενον δραχμὰς τοσάσδε· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πάντως ἂν ἐχρῆν αὐτὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας μνημονεῦσαι. νυνὶ δὲ κοτύλην γράψας τὴν συνήθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου καταλείπει ἡμῖν ἀμφιβολίαν, εἴτε ἑννέα μετρικῶν οὐγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι. κατὰ δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην ἢ μὲν τελεία συμμετρία τὰς οὐγγίας τοῦ σταθμοῦ λαμβανέτω, διὰ τὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν λίτραν ἔλκειν οὐγγίας ιβ'. κατὰ δὲ τὸ δ' ἂν σκευάσης εὐδηλος ἡ ἀναλογία. εὐδηλον δὲ καὶ ἔαν δραχμὰς εἴπη τις εἰς τὴν τελείαν συμμετρίαν λαμβάνεσθαι ὑπὲρ διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ἢ δραχμὰς ἔλκειν.

9 Ἰταλῶν BCh 10 γίνεται editores 11 τέσσαρας editores 12 ὀλκῆς
δραχμαὶ ABChK 18 post διὰ unius verbi lacunam exhib. R 19 μνημονεύσας
RM μνημονεύσασθαι L μνημονεῦσαι editores 20 ἢ μὴ τοῦτο A 21 πάντως
γοῦν LMABChK Hultschius 22 γράψας — καταλείπειν R γράφει — καταλιπεῖν
ἡμᾶς LM γράφει — καταλιπὼν ABChK Hultschius 23 ἀμφιβολίας M 24 τὰς
ἐξ οὐγγίας RLMB τὰς οὐγγίας 5' AChK Hultschius 26 σκευάσεις AB 27 εἰς
τὴν τελευταίαν R

51. σφγ I 15 (K. XIII 429 s. B. II 323. Ch. XIII 662).

Αὕτη τοίνυν ἡ ἔμπλαστρος τῆς προτέρας πλέον ἔχουσα τὸ ψιμύθιον τῆς λιθαργύρου, λευκοτέρα μὲν ἂν γένοιτο καὶ ψυκτικωτέρα κατὰ γε τοῦτο, ῥαδίως δ' ἀποπίπτουσα, καὶ ἑκατάδεκα καὶ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοί φασι.

52. σφγ V 3 (K. XIII 792 s. B. II 381. Ch. XIII 779).

Καὶ ἤδη καὶ περὶ τούτου πρόσθεν εἶπον ἐν τῷ πρώτῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ καὶ τῶν Ἰταλικῶν οὐγγιῶν θ' τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ᾤθησαν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ιβ' ἐμβάλλειν, ὡς ἄλλοι κελεύουσιν, εὖ εἰδότες, εἰ μὲν ἐπὶ πλέον ἐψηθεῖ τὸ φάρμακον (ἔσται δὲ τοῦτο πλέονος ἐμβληθέντος ἐλαίου) ξηραντικώτερον αὐτὸ γενήσεσθαι, εἰ δὲ ταχέως ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἀρθεῖ διὰ τὴν ὀλγότητα τοῦ ἐλαίου ξηραντικώτερον μὲν ἦττον αὐτὸ γενήσεσθαι, μαλακτικώτερον δὲ καὶ παρηγορικώτερον, ὥστε τοὺς μὲν ἕξ κυάθους παντάπασιν ἀποβλητέον, ἕξ δὲ κοτύλας οὐγγιῶν θ' μίαν ἐκάστην ἐμβλητέον. εἰ δ' ἐπὶ πλέον ἐψηθῇται βούλοιο τὸ φάρμακον, ὡς γενέσθαι ξηραντικώτερον, οὐδὲν κωλύει καὶ τὰς τῶν ιβ' οὐγγιῶν κοτύλας ἐμβληθῇται. γεγραμμένων οὖν ἕξ κοτυλῶν παρὰ τοῦ Ἡρᾶ δῆλον ὅτι ιβ' τὸν Κρίτιωνα κοτύλας ἐχρῆν ἐμβάλλειν, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτο διπλάσιον ᾦν τὸ μέτρον, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἀλλὰ γέγραπται γε παρ' αὐτῷ ἐλαίου ὀμφακίνου χόες δύο. πάλιν κἀνταῦθα καταγνωστέον τῶν γραψάντων κοτύλας ιβ'. τὸν μὲν οὖν χοέα, εἰ μὲν ἕξ κοτυλῶν ἀριθμοίμεν, ἡ συμφωνία μένει τοῖς ἀνδράσιν· εἰ δ' οὐ κοτυλᾶν ε' ἀλλὰ ξεστῶν ε', οὐ μικρὰ διαφωνία γενήσεται· πολὺ γὰρ ἔσται τὸ πλῆθος ὡς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀναλογίαν, εἴ τις ἐμβάλλοι ιβ' ξέστας ἐλαίου.

53. σφγ V 6 (K. XIII 812 s. B. II 384. Ch. XIII 786).

Ὁ μὲν οὖν Ἡρᾶς ἡκολουθημέναι πάντῃ φαίνεται τῷ Ἡρακλείδῃ πλὴν ἐν τῇ σμύρνῃ καὶ κηκίδι. τοῦ γὰρ Ἡρακλείδου βάλλοντος ἑκα-

2 τοίνυν om. M 7 καὶ πᾶν τοῦτο LABChK καὶ πᾶν τούτου M 8 τῶν Ἰταλικῶν οὐγγίας θ' RM τῶν Ἰταλικῶν 50 θ' L τῶν μεταλλικῶν ABChK 9 συμβάλλειν LM editores 10 εὖ εἰδότες R εἰ μὲν om. R 15 οὐγγίας θ' RM ABChK 50 θ' L 16 ἐψηθῆναι LM editores 17 τῶν οὐγγιῶν ιβ' ChK 18 δηλονότι RM κοτύλας R: τὰς κοτύλας LM editores 19 ἢ pro ἦν libri et editores 21 πάλιν γὰρ R κοτύλας β' libri et editores 22 ἀριθμοίμεν AB 23 εἰ ante δ' οὐ in R adiect. man. alt. εἰ δὲ οὐ K Hultschius εἰ δ' οὐ κοτύλας ε' ἀλλὰ ξέστας ε' MAB 25 τις om. R ἐμβάλλει MB ξέστας ιβ' ChK Hultschius 27 πάντῃ BK πάντῃ ceteri

τέρου τούτων ἢ δραχμᾶς, ὁ Ἡρᾶς ἔξ ἔβαλεν ἑκατέρον τούτων. καὶ παρ' Ἀσκληπιάδου δὲ κατὰ τὸ δεύτερον τῶν ἐκτὸς ἐν τετραπλάσιον τῇ ἀναλογίᾳ πάντα γέγραπται ὡς πρὸς τὸν Ἡρᾶν μετὰ τοῦ καὶ κοτύλας ἐλαίου ὁμφακίνου γεγράφθαι ιβ', τοῦ Κρίτωνος χοῆας δύο γεγραφοτός. καίτοι πάντα κατὰ τὸ διπλάσιον ἢ σύνθεσις εἶχεν αὐτοῦ, διὸ καὶ προσγεγραφέναι μοι δοκοῦσί τινες κοτύλας ιβ'. τοῦτο δ' αὐτὸ πάλιν μειζόνως ἐναντιοῦται τῇ τ' ἀληθείᾳ καὶ τῇ τοῦ Ταραντίνου τε καὶ Ἡρᾶ γραφῇ. ὁ μὲν γὰρ Ἡρᾶς ρπ' δραχμᾶς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς ξ' δραχμᾶς ἐλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἔλκει ἢ γε Ἀττικῇ, θ' οὐγγιῶν οὕσα τῶν Ἰταλικῶν. ἔλκουσι γὰρ αἱ θ' οὐγγίαι Ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἐπτὰ καὶ ἡμισυ οὐγγίας σταθμικᾶς, αἵτινες ξ' δραχμαὶ γίνονται τῆς μιᾶς οὐγγίας ἢ δραχμᾶς δεχομένης, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖν τὸν Ἡρᾶν τῷ Ἡρακλείδῃ τρεῖς βάλλοντα κοτύλας, τοῦ Ἀσκληπιάδου ιβ' γεγραφοτός, ἐπειδὴ τετραπλάσια πάντα κατὰ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ γέγραπται. ὁ δ' Ἡρᾶς ἐπειδὴ πολὺς ὄγκος ἐγένετο τοῦ φαρμάκου κατὰ τὴν τοῦ Ταραντίνου γραφὴν, διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ τὸ τέταρτον ἀπάντων γράψαι.

54. σφγ Π 7 (K. XIII 505. B. II 335. Ch. XIII 686).

Ἐλαίου κνάθους γ' ἢ κοτύλης ἡμισυ.

55. ibid. (K. XIII 506. B. II 335. Ch. XIII 686).

Χειμῶνος κοτύλης s'' ἢ κνάθους γ'.

56. σφτ X 6 (K. XIII 311. B. II 304. Ch. XIII 622).

Ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι κνάθον α' s'', ὃ ἐστιν οὐγγίας β' s''.

57. Comm. in Hippocr. de acutorum morborum victu III 58 (K. XV 702. B. V 83. Ch. XI 105).

Ἐρασίστρατος μὲν ἐν τοῖς περὶ πυρετῶν κακοήθως πᾶν δια-

1 ἔλαβεν ChK 2 Ἀσκληπιάδην MAB Ἀσκληπιάδῃ LChK Hultschius

4 ὁμφακίνου om. R 6 κοτύλας β' libri et editores 9 ὡς — δραχμᾶς spatio

vacuo relicto inter duo verba M δραχμᾶς ξ' K 11 Ἰταλικαὶ uncis incl. Hult-

schius Ἰταλικαὶ M 12 ἡμίσειαν ci. Hultschius γίνονται R editores γίνονται

LM 14 τρεῖς βάλλοντος κοτύλας τοῦ Ἡρακλείδου ιβ' γεγραφοτός RM τρεῖς βά-

λλοντα et τοῦ Ἡρακλείδου L 20 ἐλαίου . . . ἢ κοτύλην α' s'' R ἐλαίου κοτύλης

ἡμισυ MAB 22 ἢ κνάθους γ' om. RAB χειμῶνος κοτύλην α' M 23 locus

deest in U 24 τουτέστιν V ὃ ἐστιν γὼ ᾧ σ' V ἐστι RLM editores

βάλλει τὸν Ἱπποκράτην, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ δῆθεν μεμφόμενος Ἀπολ-
λώνιον τε καὶ Δέξιππον, οὓς φησι κηρίνους κύαθους δώδεκα ποιήσαντας
εἰς τὸν ἐκτεμνορίτην τῆς κοτύλης κύαθον ἓνα τούτων ἢ δύο ἀπομετρεῖν
τοῖς πυρέττουσιν.

58. σφτ IX 2 (K. XIII 240. B. II 292. Ch. XIII 599).

Ἀναλάμβανε σκίλλης ἐφθῶ χυλῶ, δίδου κύαθον Ἑλληνικὸν μετ'
ὀξυμέλιτος.

59. De venae sectione adv. Erasistr. Romae deg. 4 (K. XI 217.

B. IV 12. Ch. X 416).

Ἄλλοι δέ τινες ἐτόλμησαν ἥδη τι καὶ μέτρον ὀρίξειν οἷον ἦτοι
δύο κοτύλας Ἀττικὰς εἶναι τὴν σύμμετρον ἀφαίρεσιν ἢ βραχὺ πλείω
ἢ ἐλάττω, ὥς ἐκ τοῦ συμμέτρου δυνησομένων ἡμῶν εὐρίσκειν τὸ μᾶλ-
λόν τε καὶ ἥττον ἀρμόττον ἐκάστῳ τῶν φλεβοτομουμένων καθ' ἡλικίας
καὶ φύσεις καὶ ὥρας καὶ χώρας.

IV. Oxybaphon.

60. σφτ IX 2 (K. XIII 243. B. II 293. Ch. XIII 600).

Σκίλλαν εὐμεγέθη πηλῶ περιπλάσας ὅπτα καὶ περιέλε τὸν φλοιὸν
καὶ τοῦ πυθμένου το σκληρόν, τοῦ δὲ πυρῆνος λαβὼν λίτρας β', δαύ-
κου σπέρματος ὀξύβαφον, ὃ ἐστὶν οὐγγίας γ'.

V. Amphora.

61. σφγ VII 14 (K. XIII 1040. B. II 419. Ch. XIII 859).

Ταῦτα γράψας ὁ Ἀνδρόμαχος οὐκέτι τὸν τρόπον τῆς σκενασίας
ὥσπερ ὁ Κρίτων ἐποίησεν, ἔτι δὲ καὶ πόσων εἶναι βούλεται λίτρων
Ἱταλικῶν ἢ ξεστῶν τὸ κεράμιον οὐκ ἐδήλωσεν.

VI. Modius.

62. Ad Pisonem de theriaca c. 19 (K. XIV 291. B. II 469.

Ch. XIII 958).

Εἶτα τῶν ἀλῶν, καλὸν μὲν εἰ τῶν ἀμμωνιακῶν, εἰ δὲ μή γε τῶν

2 sq. quod discipuli illi Hippocratis fecerint non satis dilucidum est 5 locus
deest in U 6 κύαθον A μετ' ὀξυμέλιτος V δι' ὀξυμέλιτος ceteri 12 ξλασσον
ABCh ἐλάσσω K 16 locus deest in U 19 ὃ ἐστὶν οὐγγίας γ' om. R οὐγ-
γία α' VQABChK fort. β' s'' 23 λίτρων Ἱταλικῶν τὸ κεράμιον ἢ ξεστῶν LMABChK

κοινων καὶ τῇ χροῇ λευκῶν καὶ ἐξηθριασμένων ἡρέμα μύδιον Ἰταλικόν,
εἶτα καὶ σὺν αὐτοῖς κόψας ἄδρομερῶς γεντιανῆς Κρητικῆς λίτραν ἀ'ς' κτλ.

VII. Coclear.

63. Methodi medendi VII 11 (K. X 516. B. IV 115 s. Ch. X 174).

5 Ἄριστον δὲ τοῦτο τὸ φάρμακον εἰς τὰς τῶν χιτώνων κακοχυμίας.
ἀμεινον δὲ χρῆσθαι ξηρῷ δι' ὕδατος ὅσον δυοῖν κοχλιαρίων μικρῶν τὸ
πλήθος, ὅταν γε μετρίως καὶ μέσως αὐτῷ χρῆσθαι προαιρώμεθα. τὸ
γὰρ δὴ πλεῖστον καὶ τελεώτατον οὐ σμικρῶν δυοῖν, ἀλλὰ μεγάλων ἢ
δόσις ἐν ὕδατος εὐκράτου τρισὶ κνᾶθοις· ἐλαχίστη δὲ δόσις ἐνὸς κο-
10 χλιαρίου μικροῦ.

64. De remediis parabilibus II 24 (K. XIV 468. Ch. X 629.
B. non exhib.).

Κοχλιάριον Ἀφρικανὸν λαβὼν βάλλε εἰς αὐτὸ πίτταν ὑγρὰν καὶ
θερμάναν ἐξέλε τὸ κρέας καὶ ὑπόθες εἰς τὸν δακτύλιον δις ἢ τρίς.

VIII. Mystrum.

65. ibid. I 10 (K. XIV 370. B. II 480. Ch. X 594).

Ἐν δὲ τῇ χρήσει δίδου πρὸ τροφῆς μύστρον ἀ' ἥτοι *οὐγγίας β'.

C. Loci qui ad pondera et mensuras ipsas non
se referunt, sed continent notiones memorabiles
ad res metrologicas spectantes.

66. De antidotis I 13 (K. XIV 67. B. II 433. Ch. XIII 885).

Ἐκαστον δ' αὐτῶν ἐστὶν ἐξ ἐνὸς πυθμένος φνόμενον οἶον θαμνί-
σκος τις, ὁ μὲν ζ', ὁ δὲ ζ' τὰς ἐκφύσεις ἔχων ἢ βραχὺ πλείους ἢ ἐλάτ-
τους, οὐκ ἴσων μὲν ἀπάντων κατὰ τὸ μῆκος ἀλλὰ τὸ μέγιστον αὐτῶν
25 οὐ μείον ἐστὶν ἡμίσεος ποδὸς Ῥωμαϊκοῦ.

4 coclearia magna et parva commemorantur etiam K. vol. XIX p. 711 περὶ
μελαγχολίας ἐκ τῶν Γαλήνου καὶ ἄλλων 9 πόσις ἐν ὕδ. ABChK 13 πίσσαν
editores 17 ἥτοι οὐγγίας β' deest in A ἢ καὶ δύο B

67. De diebus decretoriis I 9 (K. IX 814. B. III 431. Ch. VIII 465).

Χοίника γοῦν καὶ πῆχυν καὶ πόδα καὶ τῶν ἄλλων τι μέτρων οὐτ' ἐπειδὴν ἢ τι μεῖζον τοῦ δέοντος οὐτ' ἐπειδὴν ἐλάττον οὕτως ὀνομάζειν προσῆκεν, ἐπειδὴ ποσοῦ τινος ὁρισμένου τῶν ὀνομάτων τῶν τοιούτων ἕκαστόν ἐστι δηλωτικόν. ἀλλ' ὁμως καὶ τὴν ἐλάττονα καὶ τὴν μεῖζονα τοῦ δέοντος ἔστιν ὅτε χοίника προσαγορεύομεν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν πῆχυν τε καὶ τὸν πόδα καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον. ἀλλ' ὅταν ἀκριβῶς ἐρμηνεύομεν, οὐ πῆχυν ἀπλῶς, ἀλλὰ μέγαν πῆχυν καὶ μικρὸν ὀνομάζομεν, ἀπλῶς δὲ τὸν δίκαιον μόνον.

68. De bono habitu liber (K. IV 752. B. I 249. Ch. VI 7). 10

Διάθεσις γάρ φησιν ἀθλητικὴ οὐ φύσει ἔξις ὑγιεινὴ κρείττων. τῆς μὲν οὖν ὑγιεινῆς ἕξεως ἡ τελειότης εὐεξία ἐστὶ· τῆς δὲ τῶν ἀθλητῶν διαθέσεως οὐχ ἀπλῶς εὐεξία, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὡς εὐμορφος πίθηκος καὶ πῆχυς μέγας καὶ ἄδικος χοῖνιξ καὶ ἀδόκιμος δραχμή. εἴ τε γὰρ ὁ πῆχυς μέγας, οὐκέθ' ἀπλῶς πῆχυς, ἀλλ' ὅλον τοῦτο μέγας πῆχυς, εἴ τε ἡ χοῖνιξ ἄδικος, οὐκέθ' ἀπλῶς χοῖνιξ, ἀλλ' ὅλον τοῦτο χοῖνιξ ἄδικος. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τὸ χωρὶς προσθήκης ἀπλῶς ὀνομαζόμενον οὐ τῆς αὐτῆς ἐστὶ φύσεως τῷ μετὰ προσθήκης λεγομένῳ.

11 κρείσσων editores 12 εὐεξία om. ABChK 17 τῶν μετὰ προσθήκης λεγομένων ABChK

Iam quo facilius perspicui possit, quae contineantur testimoniis praemissis, adiciam tabulas singulorum ponderum Galeneorum et mensurarum inter se rationes indicantes; de difficultatibus quae videntur adesse commentario disserendum erit.

Tabula ponderum ¹.

	λίτρα σταθμική	λίτρα μετρική	οὔγγια σταθμική	οὔγγια μετρική	μνᾶ	δραχμή	γρ.
λίτρα σταθμική	1	1 1/5 (46. 53)	12 (1—6. 21)	142/5 (46. 53)	3/4 (30)	<100 (7. 8)> 96 (7. 48) <48 (8)>	327
λίτρα μετρική	5/6 (46. 53)	1	10 (46. 53)	12 (16. 20. 24. 46. 50)	—	80	273
οὔγγια σταθμική	1/12 (1—6. 21)	1/10 (46. 53)	1	1 1/5 (46. 53)	1/16 (26—29. 31) 1/30 (26—28. 31. 32)	8 (9—15. 26. 32. 39. 40. 46. 48. 50. 53) 7 1/2 (26. 39) 7 (26)	27,288
οὔγγια μετρική	5/72 (46. 53)	1/12 (16. 20. 24. 46. 50)	5/6 (46. 53)	1	—	—	22,7
μνᾶ	1 1/3 (30)	—	16 (26—29. 31) 20 (26—28. 31. 32)	—	1	100 (8. 26. 37. 38) 160 (32—35)	341 546
δραχμή	<1/100 (7. 8)> 1/96 (7. 48) <1/48 (8)>	1/80	1/8 (9—15. 26. 32. 39. 40. 46. 48. 50. 53) 2/15 (26. 39) 1/7 (26)	—	1/100 (8. 26. 37. 38) 1/160 (32—35)	1	3,41 3,64 3,90 4,36

¹ numeri uncis inclusi ad numeros singulis testimoniis adpositos pertinent.

Tabula mensurarum¹.

χοῦς	ξέστης	κοτύλη	δξύ- βαρον	κύβητος	δραχμή	οὔγγ. μετρική	οὔγγ. σταθμική	λίτρα	litr.
χοῦς	1	6 (41. 52)	—	—	—	—	—	—	2,456 3,275
ξέστης	1/6 (40. 52)	1	—	—	—	18 (43)	20 (43. 44)	—	0,409 0,5458
κοτύλη	1/6 (52)	—	1	6 (54— 57)	60 (53)	9 (27. 43. 46— 49. 50. 52) 12 (27. 43. 46. 50. 52) 16 (46) 16 2/3 (51)	10 (43)	1 (47. 48)	0,2047 0,273
δξύβαρον	—	—	1	—	—	1 ? (60)	1 ? (60)	—	0,052 0,0682
κύβητος	—	—	—	1	—	—	1 2/3 (56)	—	0,0341 0,0455

¹ mensuras, de quibus certius nihil affert Galenus non inserui tabulae.

Commentarius.

§ 1. De libris et unciis Galeneis.

Doerpfeldius primus¹ ingeniosissime docuit ante libram illam usitatam Romanam grammatum 327 olim extitisse aliam minorem grammatum 273. qua in re comprobanda nisus est et scriptorum veterum locis, qui assem prioribus temporibus libram pondo valuisse consentiunt — est autem assium vetustissimorum pondus gr. 273 — et Galeni testimoniiis, qui libram quandam olei gr. 273 in usu etiam exeunte saeculo secundo fuisse ostendit. atque re vera libram illam minorem extitisse iam nemo est quin concedat. nuperrime² de Galeni testimoniiis idem copiosius locutus paullo aliter quam antea iudicavit. dicit enim haec: ‘Meines Erachtens kennt derselbe abgesehen von dem römischen Gewichtspfunde, zwei metrische Pfunde, nämlich das ‘gewöhnliche’ Pfundhorn und ein kleineres Horn, das ‘sogenannte Oelpfund’; jenes enthielt ein volles Pfund Wasser (327 gr), dieses dagegen, wie Galenus durch eigene Messung gefunden, nur $\frac{5}{6}$ Pfund Wasser (273 gr)’. quae cum falso ille mea sententia statuerit, locos quibus de hac re agitur accuratius pertractemus.

Ac primum quidem discernuntur unciae ‘stathmicae’ ab unciis ‘metricis’ cfr. 46 εὖρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου ιβ’ 19 μὴ δηλώσας ὁπόσων οὐγγιῶν βούλεται εἶναι τὴν κοτύλην ἥτοι σταθμικῶν ἢ μετρικῶν³, eademque ratione λίτρα σταθμῶ a λίτρα μέτρῳ 17 λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου σταθμῶ, δυοῖν δὲ λιτρῶν ἐλαίου μέτρῳ, diversasque esse magnitudine iterum demonstrat locus, quem primum attuli 46. quam ad rem hac libra metrica uterentur medici, non omisit adicere Galenus 19: αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων, αἱ δὲ μετρικαὶ τὸν ὄγκον et 17: καλεῖται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερεῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν, ὃ πάμπολυ καθ’ ὅλην τὴν πόλιν

¹ Mitth. D. Arch. Inst. X. p. 294 sqq.

² Hermae vol. XXII (1887) p. 82.

³ unciis metricis opponuntur stathmicae etiam 50.

ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης γιγνόμενον. erat igitur libra metrica non pondus sed mensura rerum liquidarum. stathmica uncia est ipsa uncia Romana ponderalis, definitur enim (50) octo drachmis, διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ἢ δραχμὰς ἔλκειν i. e. $8 \times 3,41 = 27,28$, et λίτρα σταθμῶν libra usitata grammatum 327.

Iam ad libram metricam ipsam transeamus. idem quod 'λίτρα μέτρῳ' aperte significat 'ἡ τοῦ ἐλαίου καλουμένη λίτρα.' partes enim τῆς ἐλαίου καλουμένης λίτρας commemorantur οὐγγίαι μετρικαὶ 46 ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ 'Ρώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν ἔστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν ὁπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους. εὗρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου ιβ'. accedit quod de libra metrica dicitur 17 constare ex materia cornea et de olei libra 'ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν', oleique librae uncias diversas esse a ceteris unciis docet 20: ὀνομάζω δὲ νῦν λίτραν ἐλαίου καὶ ὄξους τὴν 'Ρωμαϊκὴν ἣτις ἐστὶν οὐγγιῶν τῶν ἰδίων δεκαδύο. haec olei mensura accuratius etiam describitur a Galeno 16: ἔστι δὲ παρ' αὐτοῖς μέτρον ᾧ τὸ ἐλαίον μετροῦσιν ἐπιτετμημένον γραμμαῖς διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη ιβ', καὶ καλεῖται μὲν τὸ ὅλον μέτρον ὑπ' αὐτῶν λίτρα, τὸ δωδέκατον δ' αὐτῆς οὐγγία (cfr. 46 ἄλλοι δὲ τὴν τῶν ιβ' φασιν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι, καθάπερ ἐν 'Ρώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου ὀνομάζουσιν). τὰ μὲν οὖν μεταλλικὰ καὶ ὁ κηρὸς ἐπὶ ζυγοῦ δι' ἐτέρας οὐγγίας ἴσταται, τὸ δ' ἐλαίον τῷ κέρατι μετρεῖται. ad oleum igitur metiendum mensura utebatur Galenus insecta lineis quibus tota dividebatur in partes duodecim. mensura ipsa appellabatur λίτρα sive κέρας, partes erant unciae (metricae). non parvi momenti aestimo, quod hoc loco mensura illa uno verbo κέρας significatur. qua re efficitur ut hanc olei libram idem esse putemus, quod est Doerpfeldi illud κέρας λιτραῖον. quod etiam aliis argumentis satis comprobare possumus. loquitur enim 43 de sextario Galenus, quo usus sit Heras; deinde paucis de diversitate sextariorum adiectis, Romanorum sextarii magnitudinem exponit his verbis: παρὰ γοῦν τοῖς 'Ρωμαίοις ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμίσειαν καὶ ἕκτον, ὥς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας κ', αἷς ὥς τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν ἐπιτετμημένοις ἔξωθεν γραμμαῖς τισι κυκλωτερέσιν. sextarium ipsum definit sine dubio hoc loco unciis usitatis viginti, tamen cum de olei sextario agatur adicit αἷς ὥς τὸ πολὺ κιλ. i. e. plerumque in oleo metiendo significari unciam librae oleariae. iam pergit: ἐνιοὶ δὲ ψευδῶς ὑπελήφασιν τὸν 'Ρωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας, quibus verbis easdem uncias intellegit, quas modo descripsit αἷς ὥς τὸ πολὺ . . .

eaedem etiam unciae metricae paullo infra vocantur ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος¹ easdemque esse sic apertum fit. dicit enim Galenus: Heram cum heminam scribat, sextarii¹ dimidiam indicare. tamen nescire se, utrum indicet heminam dimidium sextarii illius duodeviginti unciarum metricarum i. e. novem uncias ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος, an dimidium viginti unciarum i. e. decem uncias usitatas. iam igitur cum idem esse statuendum sit unciam metricam, partem duodecimam olei librae (λίτρας ἐλαίου), quod οὐγγία ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος, etiam λίτρα ἐλαίου idem significat, quod κέρας λιτραῖον. cui notioni adicitur interdum verbum σύνηθες cfr. 49 τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέραισι λιτραίοις. Doerpfeldi igitur sententiam falsam esse apertum est.

Brevius unciae metricae nominabantur 'οὐγγία Ἱταλικάι' ut in 53, ubi κοτύλη Ἀττικὴ novem definitur unciis Italicis, nam metricas dici a Galeno demonstrant verba insequentia: ἔλκουσι γὰρ αἱ θ' οὐγγία Ἱταλικάι αἱ ἐν τοῖς κατατετυμημένοις κέραισιν. idem fit in 48: . . . ἑάν τις ὑπόθῃται τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας θ' Ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέραισι λιτραίοις. cotyla Attica hoc loco iterum novem unciis aestimatur metricis. et in 46 i. f. commemoratur κοτύλη θ' τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν (cfr. 50). concludendum est omnibus locis, quibus hanc novem unciarum cotylam invenimus metricas intelligendas esse uncias. huc referendus est primum 46 med. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραψάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν θ' φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας, reque vera hoc loco designari uncias metricas ex verbis insequentibus apertum fit: ἄλλοι δὲ τὴν τῶν ιβ' φασὶν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι, καθάπερ ἐν Ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. quae deinde commemorantur οὐγγία ις' Ῥωμαϊκαὶ iterum metricae sunt, id quod postea exponam. simili deinde modo significantur unciae metricae 47: ἐστοχασάμην ἦν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι κοτύλην ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν Ῥώμῃ λίτραν οὐγγίας ἑννέα. utroque loco ante λίτραν supplendum est ἐλαίου. itaque cotylae quoque definitio nos docet idem esse κέρας λιτραῖον quod λίτρα ἐλαίου. nam continere dicit cotylam Galenus et novem uncias τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέραισι λιτραίοις et novem uncias τὰς κατὰ τὴν νῦν ἐν Ῥώμῃ (ἐλαίου) λίτραν et novem uncias metricas.

Restat locus, qui ad novam quandam unciam 'metallicam' videtur spectare. legimus enim 52: καὶ ἤδη καὶ περὶ τούτου πρόσθεν εἶπον ἐν τῷ πρώτῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ καὶ τῶν 'μεταλλικῶν'

¹ sive 18 unciarum metricarum sive 20 unciarum ponderalium.

οὐγγίας θ' τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ᾠήθησαν (significat locum 49). uncia 'metallica' statim uncias usitatas in memoriam nobis redigit stathmicas; nam τὰ μὲν οὖν μεταλλικὰ καὶ ὁ κηρὸς ἐπὶ ζυγοῦ δι' ἑτέρας οὐγγίας ἴσταιται. vitium tamen huic loco inesse scripturae omnes codices indicant, qui pro μεταλλικῶν exhibent Ἰταλικῶν, et hanc lectionem veram esse ratio verborum ipsorum docet. nam quod dicit Galenus iam supra se locutum esse de unciis metallicis falsum est. deinde cum de cotyla novem unciarum agatur, verisimile vel potius certum est uncias intellegendas esse metricas, neque nota mihi est cotyla, quae contineat novem uncias ponderales. ad eam lectionem autem, quam exhibent codices, et commemoratio illa loci superioris bene quadrat et congruit cum ceteris locis cotyla novem unciarum metricarum.

§ 2. De libra metrica.

Hac igitur libra metrica, hisce unciis metricis uti plerumque solebant Romani ad metiendum oleum. non tamen solum ad hoc metiendum adhibebantur sed etiam ad res quasvis umidas, id quod duo ostendunt loci (17) καλεῖται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερεῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν, ὃ πάμπολυ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης γιγνόμενον et (19) τὰ δ' ἄλλα τῆς συμμετρίας ὡς ὑπ' ἐμοῦ γέγραπται, πλὴν ὅτι κοτύλας ἐκεῖνος, οὐ λίτρας ἔγραψε τοῦ τε ὕδατος καὶ τοῦ ἐλαίου μὴ δηλώσας κτλ. quem locum sic interpretemur: 'si scripsisset Heras de libra aquae sive olei, apertum fuisset, uncias adhibendas esse metricas'. in aceto metiendo hanc mensuram usitatam fuisse docet locus, quem iam supra attuli: ὀνομάζω δὲ νῦν λίτραν ἐλαίου καὶ ὄξους τὴν Ῥωμαϊκὴν ἣτις ἐστὶν οὐγγιῶν τῶν ἰδίων δεκαδύο. tamen maxime in usu fuisse hanc mensuram in metiendo oleo ipso nomine ἐλαίου λίτρα dilucidum est. ceterum hi quoque loci Doerpfeldi demonstrant errorem. si enim extabat illud 'gewöhnliche Pfundhorn' grammatum 327, sine dubio ad aquam metiendam destinatum erat. at modo vidimus aquam quoque libra metrica definiri.

Iam cum duas libras Romae in usu fuisse statuerimus, de pondere librae illius oleariae quaestio est. quod ipse Galenus duabus rationibus accuratissime exponit ita, ut illius librae uncias compareret cum unciis librae ponderalis. dicit enim 46¹ decem uncias stathmicas tantundem valere quantum duodecim metricas, et 53² novem uncias metricas

¹ εὔρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου ιβ'.

² ἔλκουσι γὰρ αἱ θ' οὐγγίαι Ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέραιιν

pares esse stathmicis septem et dimidia. itaque inter unciam metricam et stathmicam eadem ratio intercedit, quae inter 5 et 6. iam cum uncia stathmica sit gr. 27,288, uncia metrica habet grammata 22,7. itaque libra olei ipsa tantundem continet, quantum hemina Romana id est pondus grammatum 273. quod et ipse Galenus nonnullis locis testatur, quorum duos afferam. legimus enim (48) οὐσῶν καὶ τῶν κοτυλῶν Ἰταλικῶν, αἷς δὲ καὶ λίτρας ὀνομάζουσιν et (47) ἐλαίου δὲ κοτύλας τρεῖς ἡγοῦμαι γράφειν αὐτὸν τὰς Ἀττικὰς ἢ πάντως ἂν ἐγγράφει λίτρας id est si voluisset adhibere in medicamento parando cotylam usitatam Italianam (hemina), scripsisset λίτρα, nam eiusdem magnitudinis hae mensurae sunt. itaque cum scribat κοτύλη, sine dubio voluit intellegi cotylam Atticam, quae diversa est ab Italica.

Hanc libram gr. 273 esse veterem Romanam nuper Nissenus et Doerpfeldius statuerunt. quod contendebat Mommsenus libram illam olei compensare quodammodo libram ponderalem, ut cornu illud aqua impletum efficiat pondus librae usitatae, iam Doerpfeldius (Hermae vol. XXII p. 83) recte reiecit. accedit, quod, ut supra exposui, non solum oleum sed etiam acetum ceterosque liquores hac mensura metiri solebant Romani. itaque statuendum est cornu aqua impletum pependisse grammata 273. non Galeno soli haec olei libra innotuit. saepissime multo antea oleum librae pondere metiebantur Romani intellegentes sine dubio libram metricam grammatum 273. qui nuperrime de hac libra verba fecit Ios. Wexius¹ omnino refutasse sibi visus est ante illam libram grammatum 327 fuisse Romae aliam grammatum 273. quam Galenus commemoret olei libram, omnino medicis solis fuisse in usu neque ad rem publicam pertinere; tamen libram illam iam ante Galenum Romae notam fuisse, id quod ei docet locus ille Horatianus sat. II. 2. 61 'cornu bilibre' i. e. sextarius. Horatius igitur novit medicorum mensuras. iam mirum videtur esse et belli Africani auctorem et Suetonium et Columellam et Plutarchum aliosque praeterea eadem medicorum mensura usos esse ad magnam olei copiam definiendam. quod ut apertius fiat, iam nonnullos locos proponam scriptorum, quibus olei libra commemoratur:

bell. Afric. c. 97. 3. 'Leptitanos, quorum superioribus annis bona Iuba diripuerat, et ad senatum questi per legatos atque arbitris a senatu datis sua receperant, XXX centenis milibus pondo olei in annos singulos

ἐπὶ καὶ ἡμισυ οὐγγίας σταθμικάς, αἷτινες ἕ' δραχμαὶ γίνονται τῆς μιᾶς οὐγγίας ἢ δραχμᾶς δεχομένης.

¹ Berlin. philol. Wochenschr. 1887. p. 680.

multat, ideo quod initio per dissensionem principum societatem cum Iuba inierant eumque armis, militibus, pecunia iuverant.

Suet. Caes. 38. populo praeter frumenti denos modios ac totidem olei libras treceños quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim divisit, et hoc amplius centenos pro mora.

Plut. Caes. 55. 1. ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Αἰβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας.

Plin. nat. hist. XVIII, 17. M. Varro auctor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse. item vini congios ficique siccae pondo XXX, olei pondo X, carnis pondo XII.

Plin. nat. hist. XVII, 93. in Africa vero — fides penes auctores erit — miliarias vocari multas narrant a pondere olei, quod ferant annuo proventu.

Plin. nat. hist. XV, 2. urbis quidem anno DV Appio Claudio Caeci nepote L. Iunio coss. olei librae duae denis assibus veniere et mox anno DCLXXX M. Seius L. f. aedilis curulis olei denas libras singulis assibus praestitit populo Romano per totum annum.

Plin. nat. hist. XV, 14. similis error collectam servandi in tabulatis nec prius quam sudet premendi, cum omni mora oleum decrescat, amurca augeatur. itaque volgo non amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt.

Columella XII. c. 57 (53). deinde per vindemiam musti quam optimi generis et quam recentissimi sextarios sexaginta cum olei pondo octoginta in id confundi etc.

Saepissime deinde olei libra apud ceteros rei rusticae scriptores occurrit Vegetium et Palladium. nec omittendi sunt medici latini apud quos similia inveniuntur. omnibus igitur quos attuli locis intellegenda est mensura olei, hemina Romana grammatum 273, quae teste Galeno *λίτρα* nominabatur.

Huius librae metricae etiam alia extant testimonia, quorum nonnulla, quia iam a Nissen¹ tractata sunt, breviter contemplemur. Vitruvius ubi de argento vivo verba facit VII. 8. 2. haec dicit: 'ita autem cum sint quattuor sextariorum mensurae cum expenduntur invenientur

¹ J. Müller, Handb. der class. Altertumsw. I. p. 708.

esse pondo centum'. sextarius igitur pendit libras viginti quinque. sumamus igitur libras intellegendas esse usitatas grammatum 327. iam habemus pondus sextarii gr. 8186. sextarius continet 'litrae' quod nos dicimus fere dimidium. est igitur 'litra' ipsa fere gr. 16372. quod non ad veritatem accedit. nam litra argenti vivi habet gr. 13600. itaque ponamus libram illam grammatum 273: est sextarius gr. 6825. 'litra' ipsa igitur 13650 gr.

Vitr. X. 21 quattuor milia talentum pondus habere dicit librarum 480000. habet igitur talentum centum et viginti libras. idem Isidorus exponit de pond. 25 (Hultsch. metr. scr. II. p. 115, 11). mina igitur pendat necesse est libras duas. iam mina Romana est gr. 546. cfr. metr. scr. I. p. 221, 16. 248, 3. 249, 3. 256, 15. itaque libra ipsa valet gr. 273.

Galenus igitur gravissimus testis est librae illius vetustioris Romanae neque ullo loco tam obscure locutus est, ut de eius sententia dubitari possit. ceterae quoque Galeni de ponderibus definitiones tam apertae sunt, ut quantum versatus fuerit in rebus metrologicis facile eluceat.

§ 3. De ceteris ponderum definitionibus.

Incipiendum est a ceteris librae definitionibus: primum igitur libram minae continere dicit partes tres (30). intellegenda est mina Attica gr. 436. itaque ad libram ipsam deducimur Romanam grammatum 327. recte deinde libram aestimat drachmis nonaginta sex nullamque esse libram quadraginta octo drachmarum demonstrat¹ (7. 8). loci illi quibus invenimus libram drachmarum centum (7. 8.), omnino definitionem non exhibent (recte eos omisit Hultschius in indice metr. scr.). indicant enim nonnullos medicos, ubi in aliis remediis invenissent *λίτραν* sive $\langle \varphi \varsigma' \rangle$ scripsisse *μνᾶν* sive $\langle \rho' \rangle$, ut rem sibi redderent simpliciore.

Unciam continere dicit Galenus drachmas 8, $7\frac{1}{2}$, 7. non uncias diversas intellegit sed drachmas. uncia est sine dubio stathmica gr. 27, 288, quod uno loco ipse testatur Galenus '*διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ἢ δραχμὰς ἔλκειν*'. itaque hae drachmae significantur:

gr. 3, 41 i. e. drachma Attica recentior (v. i.) sive denarius Romanus inde a Nerone; gr. 3, 90 i. e. drachma Carthaginiensis sive dena-

¹ falso sine dubio hoc loco Galenus intellexit fontes quibus in describendo medicamento utitur. dicit enim XIII. 882 (K) *κηροῦ λίτρας ε', οἱ δὲ <σμ' (μ' K) τερμινθίνης λίτραν α'. οἱ δὲ <λ'. ἐλαίου παλαιοῦ ἑξέστας β' s''. οἱ δὲ κοτύλας ζ'. ξμοὶ δ' οὐκ ἀρέσκει πλ.* (8) putabat eandem voluisse admiscere cerae portionem illos '*οἱ δὲ*' quam Heram ponentem *λίτρας ε'*. voluerunt illi cerae addere aperte dimidium Herae portionis. itaque pro *λίτρα ε'* (= $\langle \nu \pi' \rangle$) scripserunt $\langle \sigma \mu' (= \lambda \iota \rho. \beta' s'') \rangle$.

rius Romanus ante Neronem; gr. 3, 64 i. e. drachma Aegyptia Ptolemaica v. i.

Mina habet pondus unciarum viginti et sedecim. priorem recte Galenus appellat 'Alexandrinam' cfr. metr. scr. I p. 240, 14. 248, 23. quae est gr. 546. altera est Attica vetustior gr. 436. deinde minas memorat drachmarum centum sexaginta, centum viginti, centum. quarum primam iterum nominat Alexandrinam; et sunt dr. 160 = gr. 546. de altero testimonio, quod 120 drachmas habere dicit minam, magnopere dubito; nam verba *ὁ ἐστὶ δραχμὰς λ'* desunt in codice Reginensi et editor Aldinae his verbis crucem adfixit; neque extat ratio interpretationis quae sufficere possit huic minae definitioni. itaque verisimilius est corruptam esse litteram *λ'* scribendumque *ὁ ἐστὶ δραχμὰς μ'*, ut iterum mina contineat drachmas centum sexaginta. tertia mina est Attica recentior¹, si sumimus intellegere Galenum drachmam grammatum 3, 41 quod veri videtur simillimum.

Itaque nulla fere definitio est, quae dubitationem movere possit. quae adesse videntur difficultates facillime expediuntur.

§ 4. De Galeni in definiendis mensuris fontibus.

Subsidia vetustiora praesto fuisse Galeno in definiendis mensuris id est tabulas eis similes, quae Galeni sub nomine servatae sunt² scriptor ipse saepe indicat, cum testes invocat *τοὺς περὶ τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων γράψαντας*. interdum ipse de mensuris et ponderibus quaestiones instituit velut de uncia metrica (46). quaeritur quam veteres fontes eius fuisse putemus. quod ad enucleandum locum illum tractemus, quo de mina verba facit (26). dicit enim *ἐπειδὴ καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἐπὶ καὶ ἡμίσεος δραχμῶν εἶναι φασιν, ἔνιοι δὲ ζ' μόνον, ἕτεροι δὲ ἦ'*. uncia intellegenda est sine dubio usitata ponderalis grammatum 27, 288, quia de *σταθμῶ* ubique agitur. auctorum igitur, quos hoc loco secutus est Galenus, drachmam habuerunt plurimi grammatum 3, 64, nonnulli 3, 90, alii 3, 41. medio loco quam nominat³

¹ grammatum 341.

² ut tabulis illis Galeni nomen affigeretur, ea de causa fortasse factum est, quod ipse Galenus se de ponderibus liquorum in parandis remediis adhibendorum scripsisse testatur (46): *καὶ λέλεκται μοι κατὰ λόγον ἕτερον ἐκάστου τῶν εἰς τὰ φάρμακα βαλλομένων ὑγρῶν ὁ σταθμός*.

³ cfr. 39 . . . *καὶ τῷ τὸν Ἀσκληπιάδην τῶν ἄλλων οὐγγίας μῖξαι, τουτέστιν ὀλκὰς ἀργυρᾶς ἢ ἡ ἐπὶ ἡμισυ*.

pondus est denarii illius, quem Carthagine desumptum inde a fine saeculi tertii Romae usitatum fuisse constat et qui Nerone imperatore reductus est ad grammata 3,41. habuit igitur auctores Galenus, qui vixerunt ante Neronem intra annos ca. 200 a. Chr. n. et 60 p. Chr. n. eodem deducimur ea drachma, quae prima affertur. intellegenda enim est drachma Aegyptia Ptolemaica, quam et ipsam Nerone regnante sublatam esse Hultschius statuit¹. restat tertia grammatum 3,41. est ea, quam inde a Neronis temporibus et in Graecia et in Italia valuisse consentiunt viri docti. utut est, tenendum sine dubio hoc est fontes Galeni non eiusdem aetatis esse, qua ipse vixerit, sed multo antiquiores eademque de causa pretii maioris, quam quod adhuc eis tributum est. idem recte contendit de ceteris mensurarum definitionibus, quamquam certis argumentis comprobare nequit, consentaneum est. commemorat autem auctores illos et in definiendis minis et in sextario et in cotyla.

§ 5. De cotyla Attica recentiore.

His igitur nisi fontibus, quid Galenus de cotyla tradiderit accuratius contemplemur. cotylam variis modis definit. quodsi nunc eos locos seponimus ubi cotylam continere dicit uncias 16 (46) et $16\frac{2}{3}$ (51), tribus eum rationibus magnitudinem cotylae exponere videmus, ut aut duodecim uncias aut decem aut novem ei tribuat. incipiamus a cotyla duodecim unciarum. quasnam illas dicat ipse indicat Galenus nonnullis locis velut 46: ἄλλοι δὲ τὴν ιβ' φασιν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι, καθάπερ ἐν Ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν (cfr. 50 et quae § 2 dixi de uncis metricis). habet igitur haec cotyla duodecim uncias metricas i. e. $12 \times 22,7 \text{ gr.} = \text{grammata } 273$. est cotyla usitata Romana, quae hemina latine appellatur (eadem nominatur ut supra exposui λίτρα). eandem significat cotylam Galenus 43 ubi decem uncias eam valere dicit intellegens (v. s.) uncias ponderales gr. 27,288.

Sequitur quaestio difficillima, quomodo interpretandos esse putemus eos locos — sunt novem — ubi cotylam invenimus unciarum novem. omnibus locis, ut supra docui, habemus uncias metricas. gravissimi sunt hi: 53 ὁ μὲν γὰρ Ἡρᾶς ρπ' δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἐλαίον, ὥς ξ' δραχμὰς ἐλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἔλκει ἢ γε Ἀττικῇ, θ' οὐγγιῶν οὕσα τῶν Ἰταλικῶν et 46 οἱ

¹ Metrologie ² p. 646.

μὲν οὖν πλείστοι τῶν γραφάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν θ' φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας τὴν ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίταις βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι δὲ τὴν ιβ' φασιν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι, καθάπερ ἐν Ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. quibus in definitionibus iam Hultschius offende-
 debat. tamen qua ille ratione difficultatem expediebat vereor ne falsa sit. dicit enim Metrol. ² p. 111 ¹ cotylam illam, quae loco posteriore dicatur continere duodecim uncias metricas, i. e. heminam Romanam re vera eandem esse atque alteram illam novem unciarum. pergit Galen fñgt nach seinen Quellen hinzu ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας, womit unzweifelhaft das Gewichtspfund bezeichnet ist; höchst wahrscheinlich lagen ihm Bestimmungen nach dem Oelgewicht vor, wie in mehreren Tafeln der Galenischen Sammlung, wonach die κοτύλη Oel 9 Unzen wiegt. Dies auf Wassergewicht reduciert ergiebt 10 Unzen, das gesetzliche Gewicht der römischen hemina: doch wie dem auch sein mag, die κοτύλη der Aerzte hielt 9 Unzen an Gewicht; dafür aber setzt Galen in der zuerst angeführten Stelle 9 metrische Unzen, welche nur $7\frac{1}{2}$ Gewichtsunzen betragen. Veranlasst wurde er dazu durch die Bestimmung der κοτύλη zu 60 Drachmen. Denn 60 Drachmen zu $\frac{1}{8}$ Unze, wie er sie rechnet, sind eben $7\frac{1}{2}$ Unzen und diese wiederum entsprechen 9 metrischen Unzen. Auch an anderen Stellen nennt er Kotylen von 9 und 12 Unzen nebeneinander, ohne zu einer sicheren Entscheidung zu gelangen'. cui interpretationi non pauca videntur obstande. nam hoc consentaneum est, si duobus illis locis cotyla dicitur habere uncias novem, eandem unciam intellegendam esse, neque suam sequi voluntatem Galenum scribentem loco priore uncias metricas. contra recte eum statuere cotylam novem unciarum metricarum etiam aliis locis videre licet, ubi non coactus est, ut Hultschio nostro loco videtur, aliorum medicorum admixtionibus cotylae eam tribuere magnitudinem, quam re vera non habet. nam perspicere non possum si Hultschium sequar, cur dicat Galenus 43 ἥτοι δὲ τὰς θ' δηλοῦσιν οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος' significans aperte uncias metricas, cur 49 . . ἂν τις ὑπόθῃται τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας θ' Ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις . . ect. deinde ipse alio loco contendit Hultschius l. l. p. 120 ¹: 'wird auch sonst das Hohlmass, wenn nicht ausdrücklich das Gegentheil bemerkt ist, regelmässig nach dem Wassergewicht bestimmt'. mirum sine dubio esset, si cotyla ipsa plerumque olei pondere aestimaretur. itaque hanc difficultatem sic de medio posse tolli non concesserim. subsistendum potius est in ea definitione, quae tribuit

cotylae novem uncias metricas i. e. $9 \times 22,7 \text{ gr.} = 0,205 \text{ ltr.}$ haec cotyla duobus locis vocatur Attica 53 καὶ γὰρ ἔλκει ἡ γε Ἀττική, θ' οὐγγιών οὐσα τῶν Ἰταλικῶν et 48 ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλα συγγεγραμμένων πρὶν εἰς τοσοῦτο δυνάμειος ἠϋξῆσθαι τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐστοχασάμην, ἣν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι (οἱ Ἀττικοὶ) κοτύλην ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν Ῥώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἐννέα. hanc igitur cotylam contendo fuisse Atticam recentiore. quam Hultschius quoque novit, sed nominat eam 'Kotyle der Aerzte'¹. tamen cum duobus locis aperte vocetur Attica, hanc significationem necessario tenebimus.

Uno verbo tangam illos locos, qui cotylae tribuunt uncias 16 et $16 \frac{2}{3}$. eadem sine dubio cotyla utroque loco intellegenda est. habemus igitur cotylam grammatum 364, quam secutus Hultschium 'Hellenicam' malim appellare nisus verbis tabulae de mensuris vetustissimae metr. scr. p. 208, 14: ἰδίως ἡ Ἑλληνικὴ κοτύλη τοῦ ἐλαίου ἔχει λίτραν μίαν, ὃ δὲ ξέστης λίτρας β', ὃ δὲ Ἰταλικὸς ξέστης λίτραν μίαν ἡμῖσιν. ἡ δὲ Ἀλεξανδρινὴ κοτύλη τοῦ ἐλαίου ἔχει οὐγγίας ἡ', οἶνον δὲ οὐγγίας θ'. ὃ δὲ Ἰταλικὸς ξέστης τοῦ οἶνου λίτραν μίαν οὐγγίας ἡ'. eadem igitur ratio intercedit inter cotylam Hellenicam et sextarium Romanum, quae est inter 2 et 3, ut cotyla Hellenica contineat sextarii Romani duas partes i. e. gr. 364. magnitudinem autem sextarii Romani recte definit tabula. nam propter insequens ὃ δὲ Ἰταλικὸς ξέστης τοῦ οἶνου intellegendum est pondus olei, ut sextarius vini maior sit nona parte (haec enim hac in tabula ratio inter oleum et vinum est). itaque habemus cotylam Hellenicam olei = 327 gr. i. e. vini 364 i. e. uncias sedecim. adnotandum est tantundem valere minam Ptolemaicam.

§ 6. De drachma Attica recentiore.

Quibus mensuris ponderibusque usi sint medici temporum recentiorum, dico saeculorum ante et post Christum natum priorum, e medicamentis eorum apud Galenum servatis quantum scio nemo exploravit, neque unquam quisquam conatus est enucleare. tamen ad restituendam metrologiam veterem ne hoc quidem omittendum est. habemus enim remedia compluria eaque gravissima, unde de mensuris et ponderibus nonnullorum medicorum certiores fiamus. quae iam erunt proponenda. ita autem de his remediis agam, ut temporum ordinem secutus primum

¹ Metrologie ² p. 634 sq. miro modo Hultschius exponit, quemadmodum haec definitio cotylae exorta sit. falso ibidem putat hanc cotylam inde ab aetate Neroniana demum in usu fuisse, quod paullo infra accuratius reiciendum erit.

ad Heram me convertam deinde ceteros perlustrem medicos. vixit Heras, ut hoc praemittam, ineunte saeculo p. Ch. n. primo (v. i.). locus, qui gravissima de eius ponderibus et mensuris continet testimonia, est ille, quem iam Hultschius tractavit 53: ὁ μὲν γὰρ Ἡρᾶς ρπ' δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον ὡς ξ' δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἔλκει ἢ γε Ἀττικὴ θ' οὐγγιῶν οὐσα τῶν Ἰταλικῶν. ἔλκουσι γὰρ αἱ θ' οὐγγίαι Ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς καταγεγραμμένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμισυ οὐγγίας σταθμικᾶς, αἵτινες ξ' δραχμαὶ γίνονται τῆς μιᾶς οὐγγίας ἢ δραχμᾶς δεχομένης'. aestimavit igitur Heras cotylam sexaginta drachmis. hanc cotylam eandem esse, quae sit usitata Romana grammatum 273 Hultschius comprobare conatur. intellegendam enim esse contendit drachmam veterem Atticam grammatum 4,36 (Heram enim drachmam grammatum 4,36 habuisse, quippe qui ante Neronem vixerit). intellegendum esse porro pondus olei non aquae. itaque dici hoc loco cotylam grammatum 0,285. 'Die geringe Differenz erklärt sich daraus, dass die Bestimmung eben nur eine annähernde sein sollte' (Metr. ² p. 111). tamen ne unum quidem verbum Galeni invenio, quod argumento sit definitionem illam drachmarum sexaginta non accurate ad veritatem referri. immo summo opere Galenus eam probat. deinde hoc mirum videtur quod iterum cotyla olei non aquae pondere secundum Hultschium aestimatur. itaque hoc modo solvi posse difficultatem nego. si re vera hoc loco intellegenda esset drachma Attica vetustior grammatum 4,36, haberemus cotylam grammatum 262, quae ad nullam mensuram traditam quadrat. iam aliam rationem loco difficillimo adhibeamus sumamusque recte nos supra conclusisse cotylam Atticam recentiore habere grammata 205. est igitur cotylae huius sexagesima pars gr. 3,41. itaque drachma Attica recentior emergit grammatum 3,41 i. e. denarius Neronianus, quem iam Herae notum fuisse statuentum est. contendamus audacter hanc drachmam Graecis iam ante aetatem Neronianam in usu fuisse. nam omnino Heram adhibere drachmas Atticas Hultschius quoque concedit. nostrum igitur erit aliunde comprobare hanc cotylam et hanc drachmam iam ante Neronem in Graecia fuisse.

§ 7. De Galeni genere conscribendi remedia.

Facere non possum, quin paullulum degressus nonnulla hoc loco de Galeni genere conscribendi remedia adiciam. Hultschius, ubi de testimonio 53 verba facit Metrolog. ² p. 110 s. haec adnotat 'so verschrieb Heras, der zu Anfang der Kaiserzeit lebte, nach Gal. de comp. med.

p. gen. p. 813 in einem Recepte 180 Drachmen Oel, wo Heraclides von Tarent, der dasselbe Recept gegeben, 3 Kotylen verordnet hatte'. idem omnes contenderunt, qui hunc locum tractaverunt. tamen neque Heraclides Tarentinus tres cotylas olei admiscuit huic remedio, sed sex, neque Heras drachmas centum octoginta. quam negligenter omnino hunc locum composuerit Galenus exponam. loquitur igitur de medicamento, quod vocatur 'hicesium nigrum' primoque loco Herae remedium affert p. 781 (K) deinde Critonis quidque intersit inter duorum illorum medicamenta pertractat (789—794) ita, ut convincere conetur Critonem duplam fere portionem singularum admiscere partium, simplicem Heram. iam transit ad Andromachum p. 809 eumque triplicem portionem adhibuisse statuit. denique ad Heraclidem pervenit, quocum ad verbum fere convenit Heras:

Heraclidis hic. nigr. p. 812

λιθαργύρου $\angle\rho'$, ασφάλτου ἴσον, γῆς
ἀμπελίτιδος ἴσον, μάννης $\angle\kappa\epsilon'$,
προπόλεως ἴσον, χαλβάνης $\angle\iota\beta' s''$,
στυπτηρίας σχιστῆς, ῥητίνης τερ-
μινθίνης ἴσον, ἴριδος $\angle\zeta'$, χαλκί-
τεως $\angle\zeta' s''$, κηκίδος $\angle\eta'$ σμύρνης
ἴσον, μέλιτος κοτύλην α' , ἐλαίου
ὀμοτριβοῦς κοτύλας ζ' .

Herae hic. nigr. p. 781

λιθαργύρου $\angle\rho'$, ασφάλτου Ἰουδαί-
κῆς $\angle\rho'$, γῆς ἀμπελίτιδος $\angle\rho'$, μάν-
νης προπόλεως ἀνὰ $\angle\kappa\epsilon'$, χαλβάνης
 $\angle\iota\beta'$ (scrib. $\iota\beta' s''$), σχιστῆς $\angle\iota\beta'$
 s'' , τερμινθίνης $\angle\iota\beta' s''$, ἴρεως $\angle\zeta'$,
ἐλαίου ὀμοτριβοῦς κο. ζ' , μέλιτος
κο. α' , χαλκίτεως $\angle\zeta' s''$, κηκίδος
ὀμφακίτιδος $\angle\zeta'$, σμύρνης $\angle\zeta'$.

quod et ipse Galenus haud ignorat, cum dicat: 'ὁ μὲν οὖν Ἡρῶς ἡκο-
λουθηκέναι πάντῃ φαίνεται τῷ Ἡρακλείδῃ, πλὴν ἐν τῇ σμύρνῃ καὶ
κηκίδι'. admiscunt igitur et Heraclides et Heras olei cotylas sex. ini-
tium offensionis fit inde a verbis: καὶ παρ' Ἀσκληπιάδου δὲ κατὰ τὸ
δεύτερον τῶν ἐκτὸς ἐν τετραπλασίονι τῇ ἀναλογίᾳ πάντα γέγραπται,
μετὰ τοῦ καὶ κοτύλας ἐλαίου ὀμφακίνου γεγραφθαι $\iota\beta'$. tum enim
debebat Heras tres inicere cotylas. idem error Heram tres scripsisse
cotylas iam insequentibus verbis ubique patet. nam et de centum octo-
ginta drachmis Herae verba fiunt et Heram dimidio minorem portionem
quam Heraclidem adhibuisse infra exponitur ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο συμ-
φωνεῖν τὸν Ἡρᾶν τῷ Ἡρακλείδῃ τρεῖς βάλλοντα κοτύλας τοῦ Ἀσκλη-
πιάδου $\iota\beta'$ γεγραφότος — Heramque ea de causa tam parvam portio-
nem inecisse, dimidium Heraclidae quartam partem Asclepiadae portionis
— ἐπεὶ πολὺς ὄγκος ἐγένετο τοῦ φαρμάκου κατὰ τὴν τοῦ Ταραντίνου
αφήν'. quodsi quaerimus, quemadmodum hunc errorem ortum esse
landum sit, Galenum ipsum negligenter hoc loco scribentem auctorem

esse verisimile est. inter Herae enim medicamenta, quae inde a pagina 765 enumerantur, secundum drachmas illas centum octoginta olei exhibet (nullo alio loco praeterea occurrunt), remediumque accuratius si inspexeris invenies singulas portiones plerarumque partium dimidium exprimere earum, quas Heraclides et Heras in vero hicesio admiscuerant. habemus enim: ἀσφάλτου ἴν' (ρ' Heracl.) λιθαργύρου ἴν' (ρ' Heracl.) γῆς ἀμπελνιδος ἴν' (ρ' Heracl.) χροὸς Ἰρεως ἴν' (ς' Heracl.) τερμινθίνης ἴν' ὀβολὸς εἰς s'' (ἴν' s'' Heracl.) προπόλεως ἴν' s'' (sic pro β' s'') (ἴν' Heracl.) μέλιτος ἴν' (χο. α' Heracl.). confudit igitur Galenus duo Herae remedia, quod eo facilius hoc loco potuit accidere, quia quae utrique remedio communes sunt partes, etiam in hoc medicamento deinceps commemorantur. sine dubio Critonis remedium antea descriptum inspiciens ut compararet, medicamenta illa Herae commutavit. ceterum codicis Reginensis scriptorem Galeni error non effugisse videtur. correxit enim textum ita, ut Heraclidem tres olei cotylas iniciens faceret ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖν τὸν Ἡρακλίδην τρεῖς βάλλοντος κοτύλας τοῦ Ἡρακλείδου; sic tamen ἴν' γεγραφὸς non habet, quo se referat. in remediis enumerandis non hoc uno loco errasse Galenum docet vol. XII p. 556 seq., nam quae ibi scripta sunt remedia inde a verbis: τὰ ὑπὸ Ἀσκληπιάδου γραφέντα ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐκτὸς πρὸς τὰς προσφάτους κεφαλαλγίας usque ad verba: προξυρήσας τὰς τρίχας καὶ ταινιδίῳ καταδήσας φύλαττε μέχρι τῆς ἐπιούσης καὶ πάλιν ἐπιτίθει ad verbum fere repetuntur p. 579—581 et quod insequitur medicamentum p. 582 iterum invenis p. 565 (cfr. med. XIII. p. 338 = XIII. p. 986), neque mirum est huiusmodi generis errores saepius accidisse Galeno utpote qui tantas moles librorum conscripserit. hanc tamen Galeni negligentiam cave ne transferas etiam ad eos locos, ubi de ponderibus et mensuris verba fiunt.

§ 8. De Plinii loco, qui ad res metrologicas spectat.

Priusquam ad reliqua Herae ceterorumque medicorum remedia accedamus, paucis locum illum Plinianum perstringamus, qui ad nostram comprobendam sententiam gravissimus videtur esse. dicit enim Plinius XXI. 185 hoc: 'et quoniam in mensuris quoque ac ponderibus crebro Graecis nominibus utendum est, interpretationem eorum semel hoc in loco ponemus: drachma Attica — fere enim Attica observatione medici utuntur — denari argentei habet pondus, eademque sex obolos pondere efficit, obolus X chalcus. cyathus pendet per se drachmas X, cum acetabuli mensura dicitur significat heminae quartam id est drachmas XV.

mna quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas C¹. en tabula Pliniana ponderum et mensurarum Atticarum:

δραχμή	. . . . .	3,41	gr.
ὀβολός = $\frac{1}{8}$ δραχμή	. . . . .	0,57	„
χαλκοῦς = $\frac{1}{10}$ ὀβολός = $\frac{1}{60}$ δραχμή	. . . . .	0,057	„
κίθαρος = 10 δραχμαί	. . . . .	34,1	„
ὀξύβαφον = $1\frac{1}{2}$ κίθαρος = 15 δραχμαί	. . . . .	51,15	„
κοτύλη = 6 κίθαροι = 4 ὀξύβαφα = 60 δραχμαί	. . . . .	204,6	„
μνᾶ = 100 δραχμαί	. . . . .	341	„

testis igitur est Plinius cotylae tantae, quantam nos supra constituimus, quam vocat Atticam; testis etiam est drachmae Atticae grammatum 3,41. hanc enim drachmam gr. 3,41 significare Plinium apertum est, quia denarium argenteum idem pondus habuisse dicit. et valebat denarius argenteus Plinii temporibus gr. 3,41. denarium autem vetustiore sive gr. 3,90 sive gr. 4,55 hoc loco neglegentius intellexisse Plinium et per se haud credibile est et miram omnium ponderum et mensurarum efficeret perturbationem. iam si inspexerimus medicos Plinianos, inueniemus omnes fere antecedere aetatem Neronianam. omnes enim qui a Plinio citantur aut modo commemorantur eius aetatis sunt, quantum quidem statui potest — nam de nonnullis nihil nisi nomen traditum est — ut ad Plinii tempora et ea, quibus denarium grammatum 3,41 in usu fuisse consentiunt viri docti, non spectent. plerosque habemus saeculi tertii, non paucos saeculi a. Chr. primi, nonnullos saeculorum quarti et secundi. a Plinii ipsius temporibus propius absunt Xenocrates (qui scripsit intra annos p. Chr. n. 70 et 75) et Damocrates. de Xenocrate, quaenam pondera, quasnam mensuras habuerit, non constat. Damocrates vero non ea adhibuit pondera, quae debuit adhibere secundum tempora, quibus vixit, quaeque affert Plinius sed multo antiquiora. habuit enim Attica vetustiora id quod certum fit e versu eius, quem tradit Galenus (30)

σκενάζε δ' οὕτως· μνᾶν λιθαργήρου καλῆς,

μνᾶ δέ ἐστι λίτρα καὶ τρίτον λίτρας μέρος.

est igitur mina Damocratis gr. 436. itaque non sua tempora spectat Plinius sed priora. ceterum Damocratem ipsum non usum esse drachma

¹ Plinius Secundus ed. Rose p. 9, 11 locum e Plinio excipit mutatis nonnullis 'oportet et pondera medicinalia mensurasque nosse. drachma tres scripulos habet. drachma pondus est denarii argentei, obolus drachmae pars sexta. cyathus drachmae X. acetabulum drachmae XV. cocleare drachma dimidia (cfr. metr. scr. II 116, 8, 132, 25). mina drachmae C. sextarius medicinalis habet uncias X.

Attica recentiore non mirabimur, cum medicos in remediis traditis saepe pondera quoque mensurasque traditas sine ulla dubitatione transtulisse per se dilucidum sit. adiciam hoc loco etiam verba illa Liviana XXXIV 52. 'signati argenti octoginta quattuor milia fuere Atticorum: tetrachma vocant; trium fere denariorum in singulis argenti est pondus'. hanc codicum lectionem veram esse testatur Priscianus de fig. num. 13. quae hoc Livii capite narratur ex annalibus veteribus esse desumpta comprobavit Nissenus 'Krit. Unters.' p. 161. veri est simillimum antiquiorem denarium intellexisse annalium scriptorem. habemus igitur tetradrachmi anni a. Ch. n. centesimi nonagesimi quarti idem pondus, quod efficiunt tres denarii, quorum singulis est pondus grammatum 4,55. itaque valet tetradrachmum gr. 13,65. drachma est gr. 3,41 (cfr. Nissen Gr. u. Röm. Metrol. apud J. Muellerum Handb. der class. Altertwiss. I. p. 703).

§ 9. De medicorum Galeneorum temporum rationibus.

Haud inutile fore spero, quae de illorum temporum medicis tradidit Galenus paullo accuratius inspicere. proficiscendum est ab eo loco, qui plurima continet de medicis testimonia XII. p. 989: *εὗροις δ' ἂν μετὰ τοὺς παλαιοὺς Μαντίᾳ καὶ Ἑρακλείδῃ τῷ Ταραντίνῳ πλεῖστα φάρμακα γεγραμμένα. ὡσανύτως δὲ καὶ Μενεκράτης ἐν ἔγραψε (lib. ἐνέγρ.) βιβλίον ἀρίστων φαρμάκων, ὃν αὐτὸς εὔρε τὰ πλεῖστα, καθάπερ γε καὶ ὁ Καππαδόκης Ἡρᾶς. Ἀνδρόμαχος δὲ δύο καὶ τρίτον ἐν ᾧ τὰ τῶν ὀφθαλμῶν γέγραπται φάρμακα. πλείονα δὲ βιβλία συνέθεσαν ὁ τε Ἀντώνιος Μούσας καὶ μετ' αὐτὸν Ἀσκληπιάδαι δύο καὶ μετ' αὐτοὺς Κρίτων. ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ τρεῖς μετὰ τὸν Ἀνδρόμαχον γεγόνασιν, Ἡρᾶς δὲ ἔμπροσθεν Ἀνδρομάχου καὶ μετ' αὐτὸν Μούσας τε καὶ Μενεκράτης. πολὺ δ' ἔτι τούτων ἀνωτέρω ὁ Ἑρακλείδης καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Μαντίας.* habemus igitur hunc ordinem medicorum: Mantias, Heraclides, Heras, Antonius Musa, Menecrates, Andromachus, Asclepiadae, Criton. vel haec verba Galeni comprobant falsam illam sententiam esse, quam Hultschius secutus Fabricium in editione metr. scr. I. p. 78 habebat Heram Heraclidis fuisse discipulum. Fabricius enim ni fallor uno illo loco nitebatur: *ὁ μὲν οὖν Ἡρᾶς πάντῃ φαίνεται ἡκολονθηκέναι τῷ Ἑρακλείδῃ*, qui certiora non continet. ceterum in ordine medicorum offendebant viri docti (dico imprimis Meyerum: Gesch. der Botanik vol. II. p. 50 sqq.). Heras enim Antonio Musa maior natus fuisse non potest, quippe qui Musae remedium suis scriptis inseruerit, id quod docet Galenus XI p. 137: *ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Μούσα φάρμακον ἐπιτηδειότατόν ἐστιν εἰς ταῦτα, ὃ κατὰ τὸν Ἡρᾶ γέγραπται τόμον.* itaque

Antonii Musae nomen non recte traditum esse conclusit Meyerus. quod etiam sic conatus est comprobare, ut contenderet Antonium Musam nihil omnino scripti reliquisse. neque enim citari a Caelio Aureliano, neque a Scribonio Largo, neque a Plinio. Galenum vero semper sic de eius remediis loqui, ut appareat eum libros Musae non habuisse. quod ad primam attinet offensionem, hoc quidem negari nequit primo aspectu mirum quendam errorem videri commisisse Galenum. tamen errorem ne nimium putemus. nam facimille potuisse fieri, ut Heras et Antonius Musa sic confunderentur temporum ratio docet. vixit enim Antonius Musa Augusto imperatore, quem acerbo morbo afflicto sanavit anno a. Chr. n. 23 (Sueton. Aug. 81. Dio Cass. LIII. 30. Plin. XXIX. 1) eodemque fere tempore Heram vixisse putandum est. bis enim commemoratur a Celso V. 22; 28 (ubi iam van der Linden recte lectionem traditam Hieras correxit in Heras). scripsit autem Celsus medicinam inter annos a. Chr. n. 23 et p. Chr. 38 (cfr. Schanz Mus. rhén. 36 p. 362), eumque suae aetatis medicos auctores non habuisse constat. itaque aequalem fere Antonii Musae fuisse Heram statuemus. Musam deinde nihil scripti reliquisse ea de causa, quod non citatur a Scribonio Largo, Caelio Aureliano, Plinio concludi non potest. eodem iure Andromachum et Asclepiadem nihil scripsisse contendemus. Plinius enim neque Andromachi neque Asclepiadis scripta novit et Andromachum neque Caelius neque Scribonius commemorat. attamen videmus saepe apud Galenum remediorum Antonii Musae mentionem fieri neque semper ita, ut ea omnino scripta fuisse negandum sit cfr. Gal. XII. 636. 685. 737. 741. deinde Musae cuiusdam scripta bis praeter eum locum, quem initio posuimus, occurrunt apud Galenum XIII. 14. 462. mirum profecto esset, si his locis non eum intellexeret Musam Galenus, quem optime novit, Antonium, sed eum, cuius nomen semel tradit, Petronium Musam. hunc enim intellegendum esse Meyerus concludit. Petronium Musam nominat Galenus XIII. p. 502 *εἰσὶν δὲ αὐτῶν οἱ μάλιστα δοκοῦντες ἐν τῇ τῶν φαρμάκων ἐμπειρίᾳ κατορθοῦνται, Πετρώνιος Μούσας καὶ Ἡρᾶς καὶ Ἀνδρομάχος, Ἀσκληπιάδης τε καὶ Κρίτων. γέγραπται δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀρχιγένην τε καὶ τὸν Φίλιππον οὐκ ὀλίγα φάρμακα.* in hunc igitur Musam non modo scripta illa refert Meyerus sed hunc etiam eo loco commemoratum esse censet, quo de aetate singulorum medicorum agatur. ibi enim per errorem in textu nostro Galeneo pro *Πετρώνιος Μούσας* scriptum esse *Ἀντώνιος*. tamen audacius mihi videtur factum uno loco nisum medico ceterum ignoto tantum inter medicos veteres concedere locum, nam quae Erotianus (Klein p. 98. s. v. *νίωπον* p. 117. 5.

s. v. *σύντα*) et Dioscorides (Sprengel I. p. 2 ect.) de Petronio quodam afferunt, nemo argumentis comprobare potest ad Petronium Musam spectare. verisimilius mihi videtur esse omnino Petronium Musam nunquam vixisse et locum illum XIII. 502 corruptum emendandum esse, id quod iam voluit Fabricius XIII. p. 361. itaque fortasse scribendum est *Πετρώ- νιος καὶ Μούσας*. quem tamen Petronium sumamus incertum est, cum Petronii medici complures vixerint.

Secuntur deinde l. l. Asclepiadae duo, quos post Andromachum vixisse contendit Galenus. quaestio est, quosnam Asclepiadas omnino hoc loco significaverit. Asclepiadem enim Bithynum qui vixit Pompei et Caesaris temporibus eum intellexisse alterum parum credibile est. difficultatem hanc quantum scio nemo adhuc expedit virorum doctorum. tamen fortasse hac ratione rem recte interpretabimur. Galenum errasse nemo sibi persuadebit. novimus Asclepiadem *φαρμακίωνα* (XIII. 441. 642) qui vixit post Andromachum Neronis archiatrum id quod nos docet remedium XIII. 643: *Ἀνδρομάχου Αἰγυπτία ἔναιμος τραυματική, ὡς Ἀσκληπιάδης ἀνέγραψεν* (cfr. quae Fabricius vol. XIII. p. 89 de Asclepiade disputavit). sed non modo Asclepiadem Bithynum et Asclepiadem pharmaciona citat Galenus sed accedit tertius Asclepiades philosophicus XIII p. 102 *ἄλλη Ἀσκληπιάδου ἐπικληθέντος φιλοφυσικοῦ φάρμακον ἐπιτετευγμένον*. hic fortasse est qui supra commemoratur, quamquam non nego hoc cognomen bene etiam ad Asclepiadem Bithynum quadrare. ceterum in primis Galenum Asclepiadem pharmaciona auctorem secutum esse inspicienti opera Galenea perspicuum erit. nondum mihi contigit, ut sua utrique illorum Asclepiadarum remedia distribuere possem. itaque cum de Asclepiade verba erunt facienda de uno modo Asclepiade dicam. nam cum eisdem temporibus teste Galeno vixerint, id quod de 'pharmacionis' mensuris et ponderibus statuendum erit, etiam ad alterum illum quadrare verisimile videtur. restat Criton sine dubio ille de quo Martialis XI. 60. 5:

ulcus habet quod habere suam vult quisque puellam
quod sanare Criton non quod Hygia potest.
(epigramma scriptum est anno 96). floruit Criton, auctor librorum illorum *κοσμητικῶν* quattuor, Traiani aetate, domus imperatoriae medicus.

§ 10. De Herae medici medicamentis.

Iam ad Heram redeamus indiciaque cetera colligamus, quibus probari posse videatur in usu fuisse ei drachmam illam grammatum 3,41. Galenus (40) haec tradit de Andromacho medico Romae vivente:

ἐν Ῥώμῃ γὰρ ἰατρείας τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις et quod de Andromacho dicitur sine dubio ad ceteros quoque medicos pertinet. tamen nimium dictum est; nam non modo Romanis sed etiam aliis mensuris utebantur medici. sed non pro nihilo hic locus habendus est. indicat enim medicos externos conatos esse mensuras externas quodammodo coniungere cum Romanis. sic etiam consilio Damocrates aequat minam suam librae Romanae uni et quartae librae parti.

Heras igitur haec habet pondera et mensuras. novit libram unciamque Romanam, μόδιον (XIII. p. 1045), χοῖα, ξέστην, κοτύλην, κύαθον, κοχλιάριον (XIII. p. 297), invenimus deinde minam drachmam eiusque partes. primum videamus, mina quanta fuerit. nihil concludendum est ex eis remediis, ubi aperte Heras minam drachmis centum aestimat (cfr. XIII. p. 781), nam non indicat, qualem intellegat drachmam, nihil ex eis, ubi occurrit una mina, quarta et octava minae pars (cfr. XIII. 547, 512). graviorem locum afferam XIII. p. 546: πίντης ξηρᾶς μνᾶ α'. λιθαργύρου μνᾶ α'. μάννης μνᾶς ἥμισυ, στέατος μοσχείου μνᾶ α'. κηροῦ τοῦ Τυρρηνικοῦ μνᾶς δ'. ὀποπάνακος Ἠ'. ἰοῦ ξυστοῦ μνᾶς ις'. κυπρίου χαλκοῦ μνᾶς ἑκαταδύατον. mina igitur, qua hoc loco utitur Heras dividi potest in sedecim partes. Galenus ipse sic rem interpretatus est (29), ut intellegatur mina Attica vetustior continens sedecim uncias ponderales. tamen definitionem minae sedecimae partis etiam aliter explicare possumus, ut sumamus in mente habuisse hoc loco minam Alexandrinam Heram drachmarum centum sexaginta, quam optime noverunt Asclepiades et Criton (v. i.). tum statuendum est, iam Heram novisse drachmam illam grammatum 3,41. nam drachmae 160 quarum una quaeque valet gr. 3,41 efficiunt minam Alexandrinam. sed ad alia argumenta transeamus graviora. habemus enim non pauca Herae medicamenta, quibus singulas portiones videmus continere octo drachmas. conferas XIII. p. 775: κηροῦ δραχμὰς ρ'. τερμινθίνης Ἠ'. οἱ δὲ ρ'. λεπίδος χαλκοῦ ἐρυθροῦ Ἠ'. ἰοῦ ξυστοῦ Ἠ'. ἀριστολοχίας στρογγύλης δραχμὰς ἦ'. λιβάνου Ἠ'. ἀλὸς ἀμμωνιακοῦ Ἠ'. ἀμμωνιακοῦ θυμιάματος Ἠ'. στυπτηρίας κεκαυμένης ἢ στρογγύλης Ἠ'. χαλκοῦ κεκαυμένου Ἠ'. σμύρνης Ἠ'. ἀλός Ἠ'. χαλβάνης Ἠ'. cfr. pp. 751. 779. 786. 815. Celsus V. 22. 3. 'est etiam Herae compositio quae habet myrrhae, chalcitidis, singulorum p. X. II, aloës, thuris, aluminis scissilis, singulorum p. X. IV. aristolochiae, gallae immaturae, singulorum p. X. VIII. malicorii contriti p. X. X (al. p. X. XX)'. quae cum ita sint, apertum videtur esse non casu quodam illum in hunc drachmarum numerum incidisse, sed certum voluisse indicare pondus. iam uncia Romana,

quam ne Herae quidem ignotam fuisse dixi, pondus habet drachmarum octo. singulae sunt drachmae gr. 3,41: certissimum igitur est Heram horum medicamentorum rationes adplicuisse ponderibus Romanis. itaque habuit drachmam nostram grammatum 3,41. iam restat locus ille, qui summi mihi videtur esse momenti vol. XIII. p. 1042¹ Ἑλαίου Βενεφράτου (Βενεφράνου MLK) λίτρας ση. ἄλλως σν' (λίτρας σν' R ἄλλως σν' om. RM). οἶνον Φαλερίνου ξέστας λ' (οἶ. Φ. παλαιοῦ εὐώδους ξέ. γ' K γ' pro λ' L) γλεῦκους ἀμινναίου (ἀμινναίου LK) ξέστας ρη'. ἐλενίου λίτρας ιβ'. σπάθης λίτρας ε'. ἀσπαλάθου λίτρας ε'. ἡδυσάρου λίτρας β' s". μητρῶας (μητρῶας R) ἀρτεμισίας (ἀρτεμηςίας M) λίτρας β' s". κυπέρου λίτρας β' s" (κ. λ. β' s" om. LM β' K). σμύρνης λίτρας γ'. οἱ δὲ λίτραν α'. πεπέρως λευκοῦ λίτρας β' s". σπλάγγνον λίτρας β' s" (σφαγγνον ᾧ superscr. HC R). ξυλοβαλσάμου λίτρας β' s". ἀριστολοχίας μακρᾶς λίτραν α' οὐγγίας γ'. μυρσίνης (verba inde a ξυλοβαλσάμου usque ad μυρσίνης om. R) φύλλων ξηρῶν (ξηρᾶς M) οὐγγίας ι' (ιβ' ML γο. α' K). λιβανωτίδος ξηρᾶς λίτρας ε' (γο. ε' K). δάφνης φύλλων ξηρῶν οὐγγίας ιβ' (verba λιβανωτ. — οὐγγ. ιβ' om. ML). βδελλίου λίτρας β' s" (δ' καὶ ἤμισυ L δύο ἤμ. M) ἴρεως Ἰλλυρικῆς λίτρας β' s". στύρακος λίτραν α' οὐγγίας γ'. κασσίας ξηρᾶς λίτραν α' οὐγγίας γ'. λανθάνου (λαδάνου MK) λίτραν α' οὐγγίας γ'. καρδαμώμου λίτραν α' οὐγγίας γ'. κρόκου λίτραν α' οὐγγίας γ' (γ' s" codd. K). βαλσάμου καρποῦ λίτρας β' s". λιβάνου λίτρας ε'. κροκομάματος λίτρας ε'. πάνακος λίτραν α' οὐγγίας γ'. καλάμου ἀρωματίτου (ἀρωματικοῦ LMK) λίτρας ε'. ἀσάρου (ἀσσάρου M) λίτρας β' s". κασσίας μελαινης λίτρας β' s". ἀμώμου σταφυλῆς λίτραν α' οὐγγίας γ'. σχοίνου (σχαίνου R σχίνου M) ἄνθους λίτρας ε'. κόστου λίτραν α' οὐγγίας γ' (λίτρας ε' γο γ' LMK). νάρδου Κελτικῆς λίτρας ε' (Κελτικοῦ RLK). μελιλώτου λίτραν α' οὐγγίας γ'. σαμψύχου λίτραν α' οὐγγίας γ'. ῥόδων ξηρῶν λίτραν α' οὐγγίας γ'. τήλεως λίτρας β' s" (τ. λίτρ. s" ἢ λίτρας β' s" K) ὀποβαλσάμου ἀγγεῖα μικρὰ ε'. statim hoc medicamentum inspicienti perspicuum est saepissime has admisceri portiones: λίτρας ε' (octies) λίτρας β' s" (duodecies) λίτραν α' οὐγγίας γ' (duodecies). quae definitiones, si drachmis exprimuntur sunt: drachmae 480, 240, 120 sive grammata 1635, 818, 409. i. e. pondus cotylarum Atticarum recentiorum duarum (sive sextarii unius), quattuor, octo. itaque hoc quoque loco Heras pondera mensurarum sibi usitatarum transtulisse videtur et adaequasse ponderibus Romanis. et haec quidem ex Herae remediis

¹ ad restituendum medicamenti textum usus sum codicibus RLM (v. s.), editione Kuehniana.

potuerunt enucleari. hoc sine dubio quisque concedet, eum iam ea drachma usum esse, quam a Nerone Romae institutam esse constat. accedit deinde quod Galenus ipse hac pondera et mensuras testatur et convenit Plinii ille locus de mensuris et ponderibus Atticis optime cum Herae mensurarum rationibus.

§ 11. De Andromacho.

Iam ceteros medicos, quos imprimis secutus est Galenus in conscribendis medicamentis perlustremus. sunt Andromachus Asclepiades Criton.

In Andromachi medicamentis occurrunt libra, uncia, mina, drachma sextarius, cotyla, cyathus. drachmam ei in usu fuisse grammatum 3,41 optime ea de re perspicui potest, quod uno loco libram Romanam exprimit drachmis nonaginta sex, selibram drachmis quadraginta octo. cfr. XIII. p. 909: λιθαργύρου $\angle$ ρμδ' (l. $1\frac{1}{2}$) ἐλαίου κοτύλας ε' ἀσβέστου $\angle$ μη' (l. $1\frac{1}{2}$) λιβάνου $\angle$ μη' χαλκοῦ κεκαυμένον $\angle$ μη' τερμινθίνης $\angle$ μη' ἀριστολογίας $\angle$ μη' πίττης δραχμὰς ϑς' (= 1 l.) κηροῦ $\angle$ ϑς' ἀμμωνιακοῦ $\angle$ ϑς' cfr. p. 981. ad eandem drachmam ducimur eis remediis — sunt sexcenta — quibus in modum certi ponderis ponuntur octo drachmae; est enim uncia Romana id quod modo iam apud Heram valere vidimus. cfr. XIII. p. 492. 493. 505. 650. 926. 928. 977. 980 etc. eandem porro indicat drachmam remedium, quod invenimus XIII. p. 79 s. ῥόδων ἄνθους, ὀπίον, ἀκακίας, κόμμεως, βαλανστίον, ὑποκυστίδος ἀνὰ γο. γ' κηκίδος γο. β' ἀρογλώσσου σπέρματος καὶ χυλοῦ ἀνὰ γο. β' λυκίου Ἰνδικοῦ γο. α' ῥόδων χυλοῦ γο. α' ἀναλάμβανε τροχίσκους ἀνὰ $\angle$ α'. si igitur unciae viginti sex dividendae sunt in partes singulas drachmae unius, intellegatur necesse est drachma grammatum 3,41 ut habeamus τροχίσκους ducentos octo¹. eiusdem generis plura Andromachi sunt medicamenta.

¹ hanc rationem interpretandi medicamenta rectam esse paucis exemplis comprobare mihi liceat. legimus apud Galenum XIII. p. 90 Andromachi remedium hoc: ἀνίσου $\angle$ β' ὑοσκνάμου σπέρματος $\angle$ β' μηχανεῖου $\angle$ α' σελίνου σπέρματος δραχμὰς β' κρόκου τειρώβολον ῥόδων ξηρῶν $\angle$ α' σμύρνης $\angle$ α' αἰώμου $\angle$ α' λεία σὺν ὕδατι, ἀνάπλαιτε τροχίσκους λβ'. sunt igitur drachmae $10\frac{2}{3}$ quas dividi vult Andromachus in portiones triginta duas. habemus igitur singulae partis pondus obolorum duorum. idem accidit in remedio Andromachi quod legimus XIII. p. 96 ὑοσκνάμου σπέρματος, μήκωνος ὀποῦ, αἰκίου ἀνὰ δραχμὰς β' ἀνίσου δραχμὴν α' κροστίαχος $\angle$ α' κρόκου $\angle$ α' μίλτου Σινωπικοῦ τριώβολον ἢ Αἰμυρίας $\angle$ α' ποιεῖ τροχίσκους λ'. δίδου δύο εἰς νύκτα σὺν ὕδατι. decem drachmae enim efficiunt partes triginta, quarum singulae valent obolos duos. ceterum Andromachus

Novit deinde Andromachus sine dubio unciam metricam quod intellegitur ex remedio XIII. 491. ἀμμωνιακοῦ θυμαμάματος Ἰη' λεπίδος Ἰιβ' μάννης Ἰη' ῥητίνης ξηρᾶς Ἰιβ' ἰοῦ Ἰη' στέατος μωσχείου Ἰιδ' ῥητίνης τερμινθίνης Ἰη' κηροῦ Ἰλ' ἐλαίου κνάθου τέταρτον. admiscet igitur remedio olei cyathi partem quartam. sumamus voluisse Andromachum cyathum Romanum gr. 45,6 iam est quarta pars 11,4 i. e. uncia metrica dimidia, quod ad oleum non male quadrat. olei cyathum dimidium idem saepius adhibet cfr. XIII. p. 493.

Cotylam semper videtur adhibuisse Romanam. quod ea de re concludendum est, quod partes cotylae apud eum occurrunt sedecima XIII. p. 90. 506. 929 octava XIII. p. 495. 650. 907 quarta XIII. p. 529. 806. itaque statuendum est cotylam Andromachi pondo valuisse drachmas recentiores octoginta i. e. gr. 273. sic enim est pars sedecima dr. 5, octava dr. 10, quarta dr. 20. praeter cotylam Romanam usus est fortasse cyatho Attico recentiore grammatum 34,1 (de hoc cyatho infra plura adnotabo). saepius enim invenimus in Andromachi remediis singularum partium cyathos octo, ut mensuram maiorem videatur significare XIII. p. 246. 251. etc. i. e. cotylam Romanam, quae continet cyathos Atticos recentiores octo.

Minam deinde habet drachmarum centum. semel XIII. p. 429 videmus adiecisse remedio Andromachum drachmas centum sexaginta argenti spumae, ut minam Alexandrinam eum voluisse exprimere credere possis. incertum tamen est, cum hunc drachmarum numerum saepius non adhibuerit.

§ 12. De Asclepiade et Critone.

De Asclepiade haud fere aliter iudicandum est quam de Andromacho. primum enim eadem fere mensurae eademque pondera apud Asclepiadem inveniuntur quae apud Andromachum. deinde apud Ascle-

huic portioni fuisse videtur. nam obolos duos saepissime apud eum legis cfr. XIII. 239. 240. 241. deinde non supervacaneum est his remediis duobus adiecisse tertium et quartum. XIII. 110: ἀβροτόνου, πηγάνου ἀκρεμόνων, ἀψινθίου κόμης ἀνὰ Ἰδ' κόψας καὶ σήσας, ὅξει φυράσας ποιεῖ καταπότια δεκαδύο καὶ δίδου μετ' ὀξύμελιτος. continet igitur remedium καταπότια duodecim. singulis est dr. una. XIII. 115. νάνπος Ἰα' ἄλως Ἰα' νίτρον τριώβολον ποιήσας ὅτιω καταπότια κτλ. valent singulae portiones 15 χαλκεῖς cfr. XIII p. 303 etc. in huius generis remediis in primis dolendum est, quod libris antiquis ratio nondum habita est. nam cuiusque remedii totam portionem dividi posse singulorum catapotiorum portionibus per se dilucidum est. tamen non pauca extant remedia, quibus hoc fieri nequit numeris sine dubio corruptis,

piadem quoque ingens numerus adest remediorum eorum, quibus usus est drachmis octo, sedecim, quattuor pro una uncia, duabus, dimidia. cfr. XIII. p. 108. 166. 526. 742. 819. 826. 867 etc. drachmam recentiore Asclepiadi usitatam fuisse etiam ex eis medicamentis intellegimus, in quibus portio aegroto danda accuratius definitur. adponam unum XIII. 162 κρόκου $\angle\beta'$ νάρδου $\angle\beta'$ ὑοσκνάμου σπέρματος $\angle\alpha'$ ἀλόης γο. α' βαλανστίου γο. α' τραγακάνθης γο. α' πεπέρεως λευκοῦ γο. α' ἀκακίας γο. α' ῥήου Ποντικοῦ γο. α' ῥοδὸς Συριακοῦ τοῦ ἐπὶ τὰ ὄψα γο. α' ῥόδων χυλῶ ἀφεψημένων ἐν οἴνῳ αὐστηρῶ ἀναλαβόν, ποίει τροχίσκους ἀνὰ $\angle\alpha'$. efficiunt unciae septem et drachmae quinque portiones sexaginta pendentes drachmam unam.

Minam saepe adhibuit Asclepiades Alexandrinam grammatum 546, drachmarum centum sexaginta. commemoratur enim σμύρνης μνᾶς ἑκαδέκατον XIII. p. 746 et saepissime ὀγδοον ib. et p. 347. 348. minam intellegendam esse Alexandrinam non Atticam vetustiore unciarum sedecim, quam Heram adhibuisse Galenus putavit v. s., ea de causa apertum est, quod non raro in Asclepiadis remediis invenitur pondus drachmarum centum sexaginta cfr. XIII. p. 538. 540. 645 (ceterum haec mina haud male quadrat ad cotylam illam Romanam gr. 273. est enim duplum). habuit Asclepiades etiam minam drachmarum centum XIII p. 745. 804. 934. tamen utrum indicet minam recentiore an vetustiore discerni nequit.

De cotyla Asclepiadis idem statuendum videtur esse, quod modo in Andromacho tractando posuimus. saepe enim legitur in eius remediis mensura cyathorum octo cfr. XIII p. 245. 251. 342. quos locos sic interpretor voluisse significare Asclepiadem cotylam Romanam et cyathum Atticum recentiore grammatum 34, 1.

Ad Critonem accedamus cuius remediis non modo drachma Attica recentior sed etiam cotyla nostra gr. 204 inesse videtur. drachmae Atticae sufficiat exempla proposuisse XIII. p. 795. XII. p. 486. 488. graviores videntur esse loci hie: XIII. p. 797 ἀριστολογίας στρογγύλης γο. α' χαλβάνης γο. α' etc. etc. τερμινθίνης οὐγγίας ζ' s' κηροῦ οὐγγίας ζ' s' ἐλαίου ὀμφακίνου οὐγγίας ζ' s''. verisimile videtur esse, quod olei admiscet uncias septem et dimidiam — sumendum enim est intellegere eum uncias ponderales — voluisse eum exprimere mensuram et efficiunt unciae $7\frac{1}{2}$ grammata 204. idem comprobatur remedium quod exponit Galenus XIII. p. 879: ἐψήματος ἰσχάδων κνάθους δ' s''. nam si cyathum ponimus gr. 45,5 habemus mensuram grammatum 204,7. et nescio an idem quoque indicetur medicamento XIII. p. 36. ibi enim

loquitur Criton de novem unciiis μέλιτος. at mel mensura metiebantur Romani. itaque si metricam unciam hoc loco intellegendam esse putamus iterum existit cotyla gr. 204.

Minam aetimasse Critonem drachmis centum ipse Galenus testatur (collect. nostr. 41) . . . τῷ δὲ Κρίτῳ πάμπολυ μᾶς ἡμίσειαν κελεύοντι βάλλειν, ὅπερ ὡς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων αὐτοῦ μυγμάτων ἀναλογίαν εἰς πεντήκοντα δραχμὰς ἔξῃκει.

Iam igitur medicorum veterum testimoniis ea comprobare conati sumus, quae Galenus de mensuris profert et ponderibus Atticis. nonnulla argumenta eorum quae protuli dubitationem admittere haud ignoro, tamen summam rem omnes concessuros esse spero iam ante Neronem fuisse in Graecia drachmam illam grammatum 3,41, fuisse etiam in Graecia non easdem semper mensurarum rationes quas a Solone institutas esse traditur, sed commutatas esse mensuras et pondera, et minora facta, quam fuissent. mensuras et pondera nova iam ante notissimam illam inscriptionem (C. I. A. II, 476) in Attica fuisse mihi certissimum est, id quod hoc loco non exponam. quam veteres illae mensurae minores sint et ipse docet Galenus: ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλαι συγγεγραμμένων πρὶν ἐς τοσοῦτον δυνάμεως ἡϋξῆσθαι τὰ τῶν Ῥωμαίων κτλ.

§ 13. De ceteris mensuris a Galeno descriptis.

Restat ut de ceteris quoque mensuris, de quibus accuratius Galenus agit nonnulla adiciam.

Incipiendum est a summa mensura congio, qui aestimatur a Galeno sextariis sex, sic vulgo traditur, coll. nostr. 40 intellegitur congius Romanus. nam addit Galenus τῶν Ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. quod attinet ad eam definitionem, quae tribuit congio 6 cotylas recte mihi videtur statuisse Hultschius metr. scr. ind. II. p. 227. χοῦς 4 'nec audiendus Galenus, qui ambigit, utrum congio 6 cotylas an 6 sextarios tribuat'. Galenus enim, ut omnino de hac re quaestionem institueret et poneret, quae veritate aliena essent, motus est sine dubio, quia comprobare voluit in parando hicesio nigro Heram simplicem Critonem duplicem Andromachum triplicem fere singularum partium portionem admiscuisse medicamento. quod tamen probari nequit. nam inspicientibus remedia trium illorum apertum fit non una re analogiam illam perturbari.

In tabula mensurarum continere significavi congium Atticum recentiorem litras, quod nos dicimus 2, 456. quod et ea de causa statuendum esse putavi quia congius valet cotylas 12 — et sunt cotylae

12 Atticae recentiores ($12 \times 0,2047$) ltr. 2,456 — et quia loci extant complures, qui congio tribuunt drachmas septingentas viginti:

1. tab. de mens. ac pond. vet. H. metr. scr. I. 208. 24 ὁ δὲ χοῦς ἐστὶ μέτρον Ἀττικόν, κοτύλαι Ἀττικαὶ β'. σταθμοῦ δὲ ἄγει ὀλκάς ψκ'.

2. Cleop. tab. H. p. 236. 7. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας Ἀττικὰς δώδεκα, ξέστας δὲ ζ', χοίνικας δὲ δ', σταθμῷ δὲ ἔχει ὁ χοῦς ἄψκ'.

3. decima mens. et pond. tab. H. p. 242. 17 ὁ δὲ χοῦς ἐστὶ μὲν μέτρῳ κοτυλῶν Ἀττικῶν ιβ', σταθμῷ δὲ ἄγει ἄψκ'¹.

drachmas intellegendas esse Atticas recentiores apertum est. nam drachmae veteres 720 mensuram efficiunt litrarum 3, 139, quae omnino cogitari nequit. sunt igitur drachmae 720 gr. 3,41 = gr. 2455.

Sequitur sextarius ξέστης. continet uncias ponderales viginti. has enim uncias intellegendas esse supra docui. hoc loco concedendum quidem est non satis aptis verbis uti Galenum. recte autem eos errare dicit (43) qui contendant sextarium Romanum uncias metricas habere duodeviginti i. e. gr. 409. Atticus enim recentior indicatur. et re vera hanc magnitudinem eum habere paucis comprobem adhibitis iterum ceterarum tabularum definitionibus. consentiunt primum tabulae continere sextarium cotylas duas. qua tamen definitione, cum non apertum sit quamnam adhibeamus cotylam, concludi nihil potest. pendit enim gr. 409 sextarius, si ponimus cotylam Atticam recentiore, sive gr. 546, si Romanam heminam. graviores ei loci sunt, quibus sextarius aestimatur drachmis centum viginti:

1. tab. de mens. et pond. vet. H. p. 208. 26. ὁ δὲ ξέστης μετρούμενός ἐστὶ κοτύλαι β', σταθμοῦ δὲ ὀλκαὶ ρκ'.

2. tab. Cleop. H. p. 235. 18. ὁ ξέστης μέτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας β' σταθμῷ δὲ ἄγει ρκ'. καλεῖται δὲ παρὰ Αἰγυπτίοις ὁ ξέστης ἕνιον².

3. dec. mens. et pond. tab. H. p. 242. 19 ὁ δὲ ξέστης μέτρῳ μὲν κοτυλῶν β', σταθμῷ δὲ ἄγει ἄρκ'.

his enim locis aperte significatur sextarius gr. 409, quia intellegenda

¹ locis 2 et 3 congiū Ptolemaicū significatū esse putat Hultschius. quā de causā nescio. nam cum semper addatur κοτυλῶν Ἀττικῶν, mensurarum Atticarum mentionem fieri apparet.

² non possum mihi persuadere tabulam hanc Cleopatrae in Aegypto ortam esse (Hultschius proll. ad scr. metr. gr. I. p. 109). in primis enim agitur de ponderibus et mensuris Atticis et ubi commemorantur Aegyptia non primo loco nominantur sed ultimo. sine dubio de hac tabula idem iudicandum est, quod de ceteris. nam et in his et in illa pleraeque definitiones pertinent ad mensuras et pondera Attica et Romana, quibus interdum adponuntur aliarum gentium pondera et mensurae.

est drachma grammatum 3,41. si enim sextarium Romanum dividimus in partes centum viginti, existit drachma grammatum 4,56 i. e. denarius Romanus vetustissimus, quem his tabulis inesse negandum est.

De cotylis drachmarum 60, unciarum 9, 10, 12, 16, 16 $\frac{1}{2}$, librae unius iam supra verba feci. hoc loco adnotandum est recte κύαθον sextam cotylae partem statuere Galenum. est autem cyathus sexta pars et cotylae gr. 273 i. e. gr. 45,5 et cotylae nostrae gr. 204,7 i. e. gr. 34,1. ut modo sextarius Atticus recentior ceterarum tabularum definitionibus nitebatur, sic etiam cyatho minori argumento sunt istae tabulae; definitur enim cyathus aut decem drachmis aut una uncia et quarta parte:

1. tab. de mens. et pond. vet. H. p. 208. 10. ὁ δὲ κύαθος ἔχει κοτύλης ἕκτον, ὀλκάς ἰ' (η' mss. corr. Christ. v. Fleckeis. ann. 1865. p. 368).

2. Cleop. tab. H. p. 235. 10. ὁ κύαθος ἔχει ἴ' ἢ γο. α' καὶ οὐγγίας τεταρτημόριον.

3. dec. mens. et pond. tab. H. p. 242. 26. ὁ κύαθος ἐστὶ δραχμῶν δέκα.

4. tert. coll. pond. et mens. H. p. 252. 7. ὁ κύαθος ἐστὶν ἴ'.

5. quarta coll. pond. et mens. H. p. 256. 11. ὁ κύαθος ἄγει δραχμὰς ἰ' ἢ. τὸ ε'.

decem drachmae pondus efficiunt grammatum 34,1. idem valet una uncia ponderalis et quarta pars. hanc cyathi definitionem hac una ratione explicare possumus nisi forte iterum concedendum est voluisse illos scribere denarium grammatum 4,55¹.

¹ quoniam tabulis illis ponderum et mensurarum ad cyathum nostrum Atticum recentiore restituendum usus sum, liceat mihi adicere omnes definitiones, quae in tabulis illis de cyathis extent sine negotio referri posse ad duos cyathos: Atticum vetustiore sive Romanum et Atticum recentiore. hoc enim puto summo opere enitendum esse, ut quantum fieri possit, quae diversa de singulis ponderibus et mensuris tradita videntur, coniungamus et comparemus, non ut definitionibus, quae interpretatione carere videntur singularem locum concedamus et per se stare patiamur. his definitionibus exempli causa attribuo eas, quae cyathum pondo valere uncias duas docent:

1. περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν ἑπισταρικῶν H. p. 238. 5 ὁ κύαθος ποιεῖ γο. β'.

2. quarta collect. pond. et mens. H. p. 257. 1 ὁ κύαθος ποιεῖ γο. β'.

3. fragm. Euseb. H. p. 277. 1. b. κύαθος γο. β'.

4. ex Hesych. excerpt. H. p. 321. 1. κύαθος δέχεται ὑγροῦ τινος οὐγγίας β'.

5. e Phot. excerpt. H. p. 329. 17. κύαθος, ἀντλητήριον, μέτρον ὑγροῦ ὀγγιῶν δύο.

6. e Suid. excerpt. H. p. 339. 2. κύαθος ἀντλητήριον, μέτρον ὑγροῦ, οὐγγιῶν β'.

Quaestio difficilior exoritur de acetabulo. dicit enim Galenus (60): *δαύκον σπέρματος ὀξύβαφον ὃ ἐστὶν γο. α' (ι' R).* quod cum nulla mensura tradita congruit. itaque codicum lectionem corruptam esse censeo. facillime huic loco medelam afferemus scribendo *ὃ ἐστὶν γο. γ'* intelligentes uncias metricas et acetabulum Romanum (cfr. frag. Euseb. metr. scr. I. p. 277. 5. a *ὀξύβαφον γο. γ'*). nam continet acetabulum Romanum tres uncias metricas 6,82 gr. idem efficitur corrigendo *γο. β' s'* quod si verum esset — sed minus verisimile videtur — unciae ponderales essent.

Acetabulum Atticum recentius continere 'litras' 0,052 in tabula posui. nam est cotylae quarta pars. hanc vero acetabuli definitionem rectam esse iterum ceterae illae tabulae docent. legimus enim:

1. tab. Cleop. H. p. 235. 20. *τὸ ὀξύβαφον ἔχει μέτρον μὲν κοτύλης τέταρτον, κύαθον α' s'', σταθμῶ δὲ ∠ιέ'.*

2. dec. mens. et pond. tab. H. p. 242. 23. *τὸ ὀξύβαφον μέτρον μὲν κοτύλης τέταρτον, ὅπερ ἐστὶ κύαθος εἰς ἡμῖσιν, σταθμῶ δὲ ἔχει δραχμὰς ιε'.*

3. quarta coll. H. p. 256. 6. *τὸ ὀξύβαφον ἔχει ἢ δ'', κύαθον α' s'', σταθμῶ δὲ <ο <ο ιε'.* efficiunt autem drachmae quindecim, quarum singulae sunt gr. 3,41 grammata 52.

De ceteris mensuris quas commemorat Galenus non multum habeo, quod adiciam. exscripsi enim testimonia non ea de causa, quod diversarum inter se mensurarum indicant rationes, sed quod notiones continent memorabiles. primum est *κεράτιον* i. e. amphora Romana. quanta sit, non adponit Galenus. tamen adnotandum est potuisse omnino deliberari de cerami magnitudine. et extabat praeter amphoram Romanam ceramium Aegyptium Ptolemaicum cfr. Hultschium Metrologie² p. 624.

---

hunc enim cyathum Hultschius appellat 'hippiatricum'. facere non possum quin de his medicorum equariorum mensuris maxime dubitem. uno loco (1) sententia ista nititur. praeter hunc locum nemo unquam quidquam audivit de illorum medicorum mensuris privatis neque credibile est illos suas habuisse mensuras et pondera. quod gravissimum est mensurae, quas continet tabula illa — nam totam tabulam medicis illis tribuit Hultschius — etiam aliis locis occurrunt, ubi de medicis equariis cogitari omnino nequit. itaque mihi verisimillimum videtur *ἵππιατρικὰς* illas mensuras dici, quod desumptae erant e libro quodam 'de medendis equis'. rem ipsam facillime ita interpretari possumus. habemus cyathum unciarum duarum, semel definitioni cyathi adicitur, *δέχεται ὕγροῦ τινος* bis *μέτρον ὕγροῦ*. his igitur locis unciam veterem metricam intellegemus. itaque hic cyathus 'hippiatricus' tantundem valet, quantum cyathus ille Romanus i. e. gr. 45,43.

ne hoc quidem omittendum est scribere Galenum: πόσων γὰρ εἶναι βούλεται λιτρῶν Ἰταλικῶν ἢ ξεστῶν τὸ κ. nam vult sine dubio olei libram veterem minorem sextarii dimidium.

Modium semper appellat Galenus 'Italicum'.

Cochlearia tria enumerantur κοχλιάριον, κοχλιάριον μικρόν, κοχλιάριον Ἀφρικανόν. quod ad primum et secundum attinet eae fortasse intellegendae sunt mensurae, quae saepius commemorantur scripulorum 6 et 3 cfr. Cleop. tab. H. metr. scr. p. 238. 7. tert. coll. pond. et mens. H. p. 252. 13 etc. κοχλιάριον Ἀφρικανόν hoc uno loco occurrit.

Ad mystrum denique accedamus necesse est; unum illum locum invenire potui (65), qui fortasse definitionem continet. quod tamen valde dubium videtur. nam editio Aldina omnino non exhibet verba illa ἦτοι γο β' et editio Basileensis scribit ἦ καὶ δύο. et si omnino verbis illis pondus mystri aestimatur putandum est codicum scripturam non recte traditam esse. non enim ullum extat mystrum, quod pondus habeat unciarum duarum. scribendum est si ἦτοι verbum tenere volumus: ἦτοι κοχλιάρια β' cfr. Cleop. tab. H. metr. script. p. 238. 13. τὸ δὲ μύστρον κοχλιάρια β' ὡς εἶναι τὸ κοχλιάριον ͵Ϟ δ'.

§ 14. De medici cuiusdam Pompeiani ponderibus.

Nuper (die II mensis Septembr. anni 1887) Pompeis (reg. IX. ins. 7^a n. 4) reperta sunt ferramenta nonnulla chirurgorum, libra cum ponderibus octo, mensura longitudine pedis Romani, duae thecae calamariae, ut medici cuiusdam domum effossam esse concludendum sit. Pondera illa qui descripsit et illustravit Sogliano¹ cum rem gravissimam haud recte intellexisse videatur, iterum paucis perlustrare mihi liceat. sunt igitur octo, maiora tria, minora quinque. priora quorum duo aere consistunt, unum marmore, pondus habent grammatum 27,70; 56,55; 85,02 ut non dubium sit, quin unciae Romanae una, duae, tres intellegendae sint². animadvertendum tamen est paucio graviora esse pondera quam quae respondeant unciiis usitatis grammatum 27,288, primum parte sexagesima octava, alterum vicesima nona, tertium vicesima septima, id quod sine dubio ferrugine adhaeresciente factum est. minora quinque forma quadrata litteris graecis signata hoc habent pondus:

¹ Atti della R. Academia di Archeologia, Lettere e Belle Arti vol. XIV. p. 75 sqq.

² pondus minimum uno puncto, secundum duobus signatum est, tertium marmoreum signum non exhibet.

Δ = gr. 13,94

ϵ = gr. 17,50

ρ = gr. 20,60

Z = gr. 24,85

I = gr. 35,75

quae Sogliano ita interpretatus est, ut primum quadruplum esse contenderet certi ponderis grammatum 3,50, secundum quinquies tantum etc. certumque illud pondus esse dimidium stateris Campani. cui interpretationi non pauca obstant. nam quod supra in unciis vidimus graviore esse factas tempore, idem sine dubio de nostris ponderibus contendendum est. deinde quod non parvi aestimo, significatio illa litterarum graecarum non convenit Sogliani sententiae; si enim pondera signis denotabantur non ita factum est, ut ad singulos numeros suppleretur dimidium ponderis cuiusdam, sed pondus ipsum. itaque hoc loco non scribendum erat Δ = gr. 13,94 sed B ut intellegerentur stateres ipsi non dimidii. quod gravissimum est nummi Campani ipsi Soglianum refellunt. soli enim temporum antiquissimorum stateres id pondus habent, quod ille usitatum fuisse contendit. itaque si eum sequamur, ponderibus nostris vetustissimum staterem expressum esse sumendum est. quod parum verisimile videtur esse. contra (cfr. Hultschium Metrol.² p. 678⁴) e nummis servatis concludendum est usitatum stateris pondus omnibus fere temporibus fuisse gr. 6,6—6,7. quibus de causis aliter rem interpretandam esse censeo ita, ut drachmam nostram grammatum 3,41 litteris graecis significatam esse sumam. iam igitur has rationes habemus:

Δ 13,94 — 13,64 ($\frac{1}{46}$)¹

ϵ 17,50 — 17,05 ($\frac{1}{39}$)

ρ 20,60 — 20,46 ($\frac{1}{147}$)

Z 24,85 — 23,87 ($\frac{1}{25}$)

I 35,75 — 34,10 ($\frac{1}{22}$).

hoc modo omnes difficultates istas de medio sublatas esse nemo est quin concedet. de tempore, quo pondera nostra orta sint certi nihil habeo. sint ceterum orta post annum sexagesimum p. Ch. n. tertium, dubium valde est, num tam brevi temporis spatio novum denarii pondus in medici Pompeiani tabernam dilatum sit; et si re vera denarius novus ponderibus exprimebatur, mirum quod litteris graecis incisa erant.

---

¹ primum pondus, quod debuit esse grammata 13,64 gravius redditum est parte quadragesima sexta.

Vita.

Natus sum Ericus Antonius Pernice Gryphiswaldiae a. h. s. LXIV die XIX mens. Dec. patre Hugone, matre Agnete de gente Bennecke, quibus superstitibus adhuc gaudeo. fidei addictus sum evangelicae. ex-eunte anno MDCCCLXXIII in gymnasium civicum quod Steinhauseni auspiciis floret receptus per novem annos bonis litteris instructus sum. dimissus cum testimonio maturitatis mense Sept. anni MDCCCLXXXII Berolinum me contuli studiis philologis et archaeologis operam daturus. ibi per bis sex menses moratus sum. deinde Gryphiswaldiae et Culmae stipendium merui, unde missus Bonnae versatus sum cuius universitatis per septies sex menses fui civis.

Docuerunt me viri clarissimi Diels, Kirchhoff, Mommsen, Robert, Vahlen Berolinenses, Preuner, Schuppe Gryphienses, Buecheler, Kekulé, Kueppers, Luebbert, Nissen, Rein, Schwartz, Thode, Usener, Wilmanns Bonnenses.

Seminarii philologi Bonnensis per ter sex menses fui sodalis extraordinarius, deinde Buecheleri Luebberti Useneri insigni benevolentia factum est ut in seminarium philologorum regium reciperer, cuius sodalis ordinarius fui per ter sex menses. seminarii historici exercitationibus ut interesssem benigne permisit Nissen, archaeologis Kekulé, Robert, philologis Buecheler, Diels, Schwartz. Sodalibus seminarii geographici benigne me adscripsit Rein.

Quibus viris omnibus gratias ago maximas. In primis vero Buecheleri, Kekuléi, Nisseni, Useneri memoriam grato semper animo colam.

Sententiae controversae

I.

Inscriptio de ponderibus et mensuris publicis C. I. A. II, 476 summi momenti est ad definiendum tempus mensurarum et ponderum Atticorum recentiorum.

II.

Eurip. Hec. 640 ss. (Nauck) sic lego:

κοινὸν δ' ἐξ ἰδίας ἀνοίας
κακὸν τᾷ Σιμωντίδι γὰρ
ὀλέθριον ἔμολε συμφορὰ θ' ἀπάντων.

libri συμφορὰ τ' ἀπ' ἄλλων.

III.

Philem. fr. inc. 37 (Meineke):

ὦ γέρον, ἐπὰν ἴδῃς γέροντα κείμενον
μηδὲν ἐπερώτα· πάντα γὰρ κακῶς ἔχει·
'καλὸν τὸ θνήσκειν' ἐστὶν ἐπὶ τούτῳ λέγειν.

libri καὶ μόνον.

IV.

Hes. op. et dies v. 232—237 e descriptione quadam saeculi aurei desumpti sunt.

V.

Plutarchus librum *περὶ φιλίας* omnino non scripsit. fragmentum quod affert Stobaeus II p. 161, 8 (Wachsm.) desumptum est e Plutarchi *περὶ εὐθυμίας* libri capite X. itaque apud Stobaeum pro '*περὶ φιλίας*' scribendum est '*περὶ εὐθυμίας*'.

VI.

Qui carmen adscripsit parieti Pompeiano (C. I. L. IV 1837):

si pot(e)s et non vis, cur gaudia differs?
spemque foves et cras usque redire iubes?

(er)go coge mori, quem sine te vivere cogis e. q. s.

memoria tenuit Ovidii versum Heroid. III 140:

‘quam sine te cogis vivere, coge mori’.

(ad verba ‘cur gaudia differs’ cf. Ov. Metam. IV 350. VI 514 Heroid. XIX 3. Amor. III 6. 87).

VII.

Inscriptio Pompeiana (Sogliano: ‘giornale degli scavi di Pompei 1874 p. 18 n. 4):

Semper · M · Terentius Eudoxsus
unus supstenet amicos · et · tenet
et · tutat supstenet · omne modu.

vetus continet distichon, qui scripsit graphio verba pro nomine genuino nomen M. Terenti Eudoxi posuit. distichon hoc est:

‘Semper . . . unus sustentat amicos
et tenet et tutat, supstenet omne modu (= modum).

VIII.

Qui sculpsit anaglyphum XLI cellae Parthenonis (cf. Michaelis, Parthenon tab. XIII. xli) pallium iuvenis n. 127 e capite equino, quod antea fuerat, effecit.

IX.

Pausanias in describenda arca Cypseli V 17, 9 erravit, cum Herculem spectatorem in ludis funebribus Peliae adesse contenderet. Herculem enim illum commutavit cum sene (Halimede), qui ante Amphiarai discedentis currum in vasis pictis solet sedere.

X.

Errant, qui ‘sonatam’ et ‘fugam’ pristinam multum valuisse contendunt ad eam formam ‘quartetti’ effingendam, quae nunc in usu est. plurimum enim valuit ‘serenata’ nocturna.
